

Opinnäytetyö (YAMK)
Sosiaalian koulutusohjelma
Hyvinvointipalvelut
2012

Ina Vahalahti

”VOIS ALKAA MIETTII ELÄMÄÄ”

– Toisen asteen opiskelijoille suunnatun
päihdetietoa ja – taitoa päihdekasvatusmallin
kehittämistyön kuvaus

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Hyvinvointipalvelut

Opinnäytetyön valmistumisajankohta huhtikuu 2012 | Sivumäärä

Kari Salonen

Ina Vahalahti

”VOIS ALKAA MIETTII ELÄMÄÄ”

Toisen asteen opiskelijoille suunnatun päihdetietoa ja –taitoa päidekasvatusmallin kehittämistyön kuvaus

Tässä työssä kuvataan toisen asteen opiskelijoille suunnatun päihdekasvatusmallin kehittämisprosessi. Kehittämishanke on osa Turun koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hanketta ja sen tavoitteena oli luoda toisen asteen opiskelijoille suunnattu päihdekasvatuksen toimintamalli, joka jää pysyväksi yhteistyömuodoksi Turun terveyden edistämisen yksikön, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Turun ammatti-instituutin välille.

Hankkeen aikana suunniteltiin ja pilotoitiin päihdetietoa ja – taitoa koulutusmalli. Koulutus on suunniteltu osallistavaksi ja vuorovaikutukselliseksi ja sen päämääränä on myös tutustuttaa ja ryhmyttää koulutettavia. Koulutuksessa käsitellään päihdeitä ja niiden vaikutuksia sekä niihin liittyviä asioita yksilö, lähiyhteisö ja yhteiskunta huomioon ottaen. Koska kohderyhmänä ovat ammattiin opiskelevat nuoret, näkökulma on työelämälähtöinen. Koulutuksen jälkeen päihdekasvattajat pitävät vertaisilleen eli koulun muille opiskelijoille päihdetietoa – ja taitoa oppitunteja, joissa käsitellään samoja asioita, kuin heidän saamassaan koulutuksessa.

Vuonna 2011 koulutettiin 16 mielenterveys- ja päihdetyöhön suuntautunutta lähihoitajaopiskelijaa päihdekasvattajiksi Kunstenniemen leirikeskuksessa. Koulutuksen jälkeen päihdekasvattajat kävivät pitämässä päihdetietoa ja – taitoa oppitunteja kahdelletoista opintoryhmälle. Koulutuksesta ja oppitunneilta kerättyjen palautteiden, itsearviointien sekä yhteistyökumppaneilta kerätyn palautteen perusteella malli koettiin tarpeita vastaavaksi. Jatkossa päihdetietoa ja – taitoa koulutus tulee olemaan 2,5 opintoviikkoa päihde – ja mielenterveystyöhön suuntaavien lähihoitajaopiskelijoiden mielenterveys- ja päihdetyön projektit ja yrittäjyys opintojaksoa.

ASIASANAT:

Päihdekasvatus, ehkäisevä päihdetyö, osallisuus, vuorovaikutus, nuoret, toisen asteen opiskelijat

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master's Degree of Programme of Social services| Welfare services

Date April 2012| Total number of pages

Kari Salonen

Ina Vahalahti

**“COULD START THINKING ABOUT LIFE”
- DESCRIPTION OF THE DEVELOPMENT OF “KNOWLEDGE AND SKILLS IN SUBSTANCE
ABUSE PREVENTION”: A SUBSTANCE ABUSE PREVENTION EDUCATIONAL MODEL
DIRECTED TOWARDS UPPER SECONDARY STUDENTS**

In this thesis, a substance abuse prevention educational model directed towards upper secondary students is described. The development project is a part of an educational development project for substance abuse prevention at schools in Turku and its aim was to create an operating model for substance abuse prevention training directed towards upper secondary students. This model will remain a permanent form of operation between the Health Promotion Unit of Turku, Mannerheim League for Child Welfare and Turku Vocational Institute.

An educational model called "Knowledge and skills in substance abuse prevention" was planned and piloted during the project. The training is planned to be participatory and interactive and its aim is to both get the students to know one another and to group them. Substance abuse and its effects are dealt with in the training as well as related factors taking into consideration the individual, local community and the society. Since the target group is students in vocational education, the perspective is based on working life. After the training, the substance abuse prevention educators give their peers, i.e. the other students at their school, equivalent lessons in substance abuse prevention as they received in their training.

In 2011, 16 practical nurse students specialized in mental health and substance abuse prevention counseling were trained as substance abuse prevention educators in Kunstenniemi Camp Centre. After the training, the educators gave "Knowledge and skills in substance abuse prevention" lessons to twelve study groups. Based on the feedback and self-evaluation collected during the training and the lessons as well as the feedback collected from the partners, the model was seen as to meet the needs. In the future, "Knowledge and skills in substance abuse prevention" training will be a 2.5 study-week-part of mental health and substance abuse prevention projects and entrepreneurship course for practical nurse students specialized in mental health and substance abuse prevention.

KEYWORDS:

Substance abuse prevention, secondary students, involvement, Interaction, youth

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA PERUSTELUT	9
2.1 Kehittämishankkeen lähtökohdat	9
2.2 Kehittämishankkeen toimintaympäristö	10
2.3 Kehittämishankkeen tavoite ja kehittämistehtävät	15
3 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	17
3.1 Ehkäisevän päihdetyön määritelmä	17
3.2 Ehkäisevän päihdetyön laatu	19
3.3 Ehkäisevä päihdetyö ja nuoret	22
4 NUORTEN OSALLISUUS	28
4.1 Osallisuuden näkökulma ehkäisevään päihdetyöhön	28
4.2 Sosiokulttuurinen innostaminen	28
4.3 Yhteisön vaikutus nuoren valintoihin	30
4.4 Nuorilta nuorille	31
5 MITÄ TÄSTÄ OPIMME	34
5.1 Oppiminen ja motivaatio	34
5.2 Toimiva viestintä oppimisen lähtökohtana	35
5.3 Pedagoginen näkökulma päihdekasvatukseen	36
5.4 Leiri oppimisympäristönä	39
6 KEHITTÄMISHANKKEEN KUVAUS	42
6.1 Kehittämishanke prosessina	42
6.2 Perusteluvaihe	44
6.3 Organisointivaihe	45
6.4 Hankkeen toteutusvaihe	56
6.5 Hankkeen arviointi	69
6.6 Hankkeen levitys	79
7 YHTEENVETO JA POHDINTA	80
LÄHTEET	83

LIITTEET

Liite 1. Päihdetietoa ja – taitoa oppitunnin palautelomake

Liite 2. Päihdetietoa ja – taitoa oppituntimalli

Liite 4. Päihdetietoa ja – taitoa koulutuksen diat

Liite 5. Päihdetietoa ja – taitoa koulutuksen palautelomake

KUVAT

Kuva 1. Valintojen viidakossa virikekortit	59
Kuva 2. Arvokortit	62

KUVIOT

Kuvio 1. Oppilaan tukena olevat tahot Turun Ammatti-Instituutissa	11
Kuvio 2. Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestö rakenne	13
Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
Kuvio 3. Päihdetyön kokonaisuus nuorisoalan näkökulmasta	17
Kuvio 4. Laatutähti	20
Kuvio 5. Valistuksesta kasvatukseen	22
Kuvio 6. Menetelmien valinta suhteessa ehkäisyyn tasoon ja kohteeseen	24
Kuvio 7. Didaktinen kolmio päihdetyössä	38
Kuvio 8. Kehittämishankkeen prosessikuvaus	43
Kuvio 9. Hankkeen suunnitteluun osallistuneet toimijat	46
Kuvio 10. Päihdekasvatuksen koulutusmalli	48

1 JOHDANTO

Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen terveyden edistämisen yksikkö sai vuosille 2010-2012 sosiaali- ja terveysministeriön terveyden edistämisen määrärahaa koulujen päihdekasvatuksen kehittämiseen. Päämääränä on lisätä koulujen päihdekasvatusta ja sitä kautta vähentää nuorten päihteiden käyttöä ja päihteistä aiheutuvia haittoja. Kohderyhmänä hankkeessa ovat perusasteen 6.-9.-luokka-asteiden oppilaat sekä toisen asteen opiskelijat. Tässä työssä kuvataan toisen asteen opiskelijoille suunnattu koulutuskokonaisuus ja kehittämisprosessi.

Mallin suunnittelussa on ollut mukana Turun kaupungin koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hankkeen projektipäällikkö ja projektikoordinaattori sekä Turun ehkäisevän päihdetyön suunnittelija, Turun ammatti – instituutin tukitiimi ja koulupoliisi sekä lähihoitajien päihde ja – mielenterveysalan opettajat. Hankkeessa on hyödynnetty hankkeen tekijän omaa osaamista, tietoja sekä ammattitaitoa liittyen työhön Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirissä ja erilaisissa päihdetyön verkostoissa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton tuottamia aineistoja käytetään myös joissain koulutusmallin osioissa.

Kehittämishanke on toteutettu vuoden 2010–2012 aikana. Hankeprosessi on kuvattu tarkasti ja laajasti, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää kehittämishankkeen vaiheisiin liittyviä muutoksia sekä siksi, että malli olisi helposti toistettavissa. Työn alussa käsitellään hankkeen lähtökohtia ja kuvataan toimintaympäristöä ja esitellään tavoitteet ja kehittämistehtävät. Kolmannessa luvussa määritellään ehkäisevän päihdetyön käsitettä, oikeutusta, laatua sekä näkökulmaa nuoriin liittyen. Neljännessä luvussa pureudutaan nuorten osallisuuteen, joka liittyy vahvasti nuorten kanssa tehtävään päihdetyöhön. Luvussa käsitellään myös innostamisen merkitystä nuoriin, yhteisön vaikutusta nuoren valintoihin sekä vertaisuutta. Viidennessä luvussa tuodaan näkyville hankkeeseen liittyvä oppimisen näkökulma. Hankeprosessi itsessään on oppimisprosessi kaikille osallistujille, mutta oppiminen, kasvatus ja viestintä liittyvät hankkeen tuotokseen eli koulutusmalliin monin tavoin.

Työn kuudennessa osassa on kuvattu hankeprosessin vaiheet, joita on tarkasteltu perusteluvaiheen, organisointivaiheen, toteutusvaiheen sekä arvioinnin ja levittämisen näkökulmista. Hankkeen kaikkia vaiheita peilataan tietoperustaan ja alalukujen alussa kustakin vaiheesta on lyhyt teoriakuvaus. Perusteluosiossa vastataan kysymyksiin mitä ja miksi kehitetään, miksi juuri nyt ja millaista tietoa tavoitellaan. Organisointiluvussa esitellään tarkempi toimintasuunnitelma ja toimijat vastuineen. Luvussa tarkentuvat myös hankkeen tuotoksen eli päihdetietoa ja – taitoa koulutusmallin sisällöt.

Toteutusvaihe sisältää Päihdetietoa ja – taitoa koulutusmallin sekä oppituntien pilotoinnin. Koulutusmalli on esitelty tarkasti, jotta sen toistaminen olisi mahdollista. Jokaista koulutusosiota seuraa välittömästi hankkeen tekijän pohdinta itsearviointin ja palauteiden pohjalta, koska työssä on käytetty yhtenä arviointimenetelmänä prosessiarviointia, joka perustuu siihen, että hanketta arvioidaan jatkuvasti. Tämä mahdollistaa nopean suunnan muuttamisen tarpeen mukaan. Arviointia käsitellään siis jossain määrin koko hankkeen ajan, mutta arviointiluvussa vedetään yhteen hankkeen sisällöllisen arvioinnin johtopäätökset, ammatillinen arviointi, itsearviointi sekä mallin laadullinen arviointi. Kuudes luku päättyy työn levittämistä ja juurruttamista käsittelevään osioon. Työn lopussa on pohdintaa ja yhteenvetoa hankkeen tulosten perusteella.

Työn liitteenä ovat päihdetietoa ja – taitoa koulutusmallin sekä oppituntipaketin diat, jotta lukijan on helppo seurata, millaisia asioita koulutuksessa käsitellään ja miten. Liitteenä ovat myös palautekyselyt, joiden tuloksista on otteita työn lomassa. Työ sisältää myös valokuvia koulutuksesta ja sen osioista.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA PERUSTELUT

2.1 Kehittämishankkeen lähtökohdat

Kehittämishanke on osa Turun Terveysten edistämisen yksikön kolmevuotiseen (2010–2012) koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hanketta, jonka tavoitteena luoda pysyvä, kustannustehokas käytäntö Turun koulujen päihdekasvatukseen kouluttamalla opiskelijoita päihdekasvattajiksi ja toteuttaa päihdekasvatustunnit heidän ohjaaminaan. Päämääränä on lisätä koulujen päihdekasvatusta ja sitä kautta vähentää nuorten päihteiden käyttöä ja päihteistä aiheutuvia haittoja. Hankkeen kohderyhmänä ovat Turun koulujen perusopetuksen 6.–9.–luokkalaiset sekä toisen asteen opiskelijat. (Heimo & Tähkävuori 2010, 5-6.) Tässä työssä kuvataan toisen asteen opiskelijoille suunnattu osuus Turun koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hankkeesta.

Päihteiden käyttö on arkipäiväistynyt. Alkoholi on osa urheilu – ja kulttuuritapahtumia, juhlia ja työpaikkojen virkistystapahtumia. Alkoholikulutus on kolminkertaistunut 40 vuoden aikana. (Pylkkänen 2012, 8.) Vuoden 2011 kouluterveyskyselyn mukaan Länsi – Suomen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten humalajuominen on lisääntynyt hieman eli noin 30 prosenttiin, 40 prosenttia vastanneista tupakoi päivittäin ja huumeita on kokeillut vähintään kerran 22 prosenttia kyselyyn vastanneista. Kaiken kaikkiaan kaikenlainen päihteiden käyttö on lisääntynyt. Kannabiksen käytön lisääntyminen nousi kuitenkin kyselystä erityiseksi huolenaiheeksi. Lisäksi asenne kannabiksen käyttöä kohtaan on muuttunut positiivisemmaksi, sillä ainoastaan 40 % vastanneista ei hyväksy kannabiksen käyttöä toisinaan. (Kouluterveyskysely 2011.) Myös vuoden 2010 väestötutkimus tukee edellistä, sillä Hakkaraisen ym. (2011b, 26) mukaan kannabiksen riskejä piti vähäisenä koko väestöstä yli 40 % (vuonna 2000 sama luku alle 30 %) Ikäryhmässä 25-34 vuotta riskejä piti vähäisenä naisista 65% ja miehistä 75%.

Kouluissa toteutettava ehkäisevä päihdetyö perustuu asetukseen, jonka nojalla kuntien ja sitä myöden koulujen ja oppilaitosten on toteutettava ehkäisevää ter-

veysneuvontaa yksilöllisen tarpeen ja kehitysvaiheen mukaisesti tupakointiin sekä muihin päihteisiin liittyen. Opiskelijalle tulee antaa myös tietoa ammatissa toimimisen edellytyksistä sekä työhön ja ammattiin liittyvistä terveydellisistä vaaratekijöistä. (Valtioneuvoston asetus kuntien neuvolatoiminnasta, koulu - ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten- ja nuorten suun terveydenhuollosta 28.5.2009/380 14 § ja 15 §.)

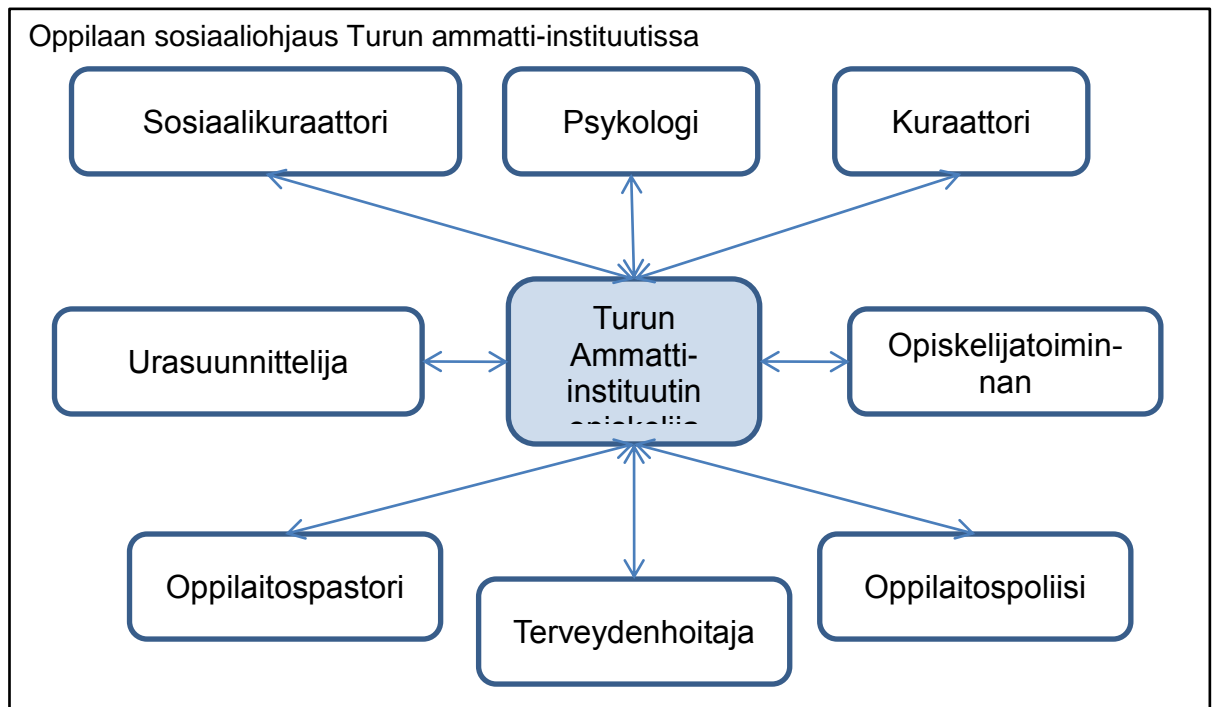
2.2 Kehittämishankkeen toimintaympäristö

Kehittämishanke on osa Turun Terveyden edistämisen yksikön koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen (2010-2012) ohjelmaa ja hankkeen kohderyhmänä ovat toisen asteen opiskelijat. Pilottikouluna hankkeessa toimii Turun ammatti-instituutti. Yhteistyökumppanina on kehittämishankkeen tekijän työpaikka Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri. Käytännön kehittämissyöissä mukana on ollut hankkeen kehittämistyöryhmä, hankkeen vetäjä sekä mentorina toiminut Turun terveyden edistämisen yksikön projektipäällikkö ja projektikoordinaattori, Turun ammatti – instituutista mukana hankkeen suunnittelussa on ollut Instituutin tukitiimi sekä lähihoitajien päihde – ja mielenterveys-työstä vastaavat opettajat. Kehittämistyöhön tukea ja näkökulmia on tullut myös Varsinais-Suomen poliisilaitoksen edustajilta.

Turun ammatti - instituutti

Turun ammatti-instituutti on nuorille ja aikuisille ammatillista perus – ja lisäkoulutusta tarjoava oppilaitos, joka toimii kahdeksassa toimipisteessä eri puolella Turku. Oppilaitos aloitti toimintansa vuonna 1998 ja tällä hetkellä laitoksessa on henkilökuntaa noin 600 henkeä, lähes 4000 nuorisoasteen opiskelijaa sekä noin 6000 aikuisopiskelijaa. Koulutusta tarjotaan kaupan ja ravitsemuksen, tekniikan sekä terveyden ja hyvinvoinnin aloilta. Opetusta annetaan Juhannuskukulan, Tommilankadun, Aninkaistentien, Kellonsoittajankadun, Uudenmaankadun, Lemminkäisenkadun sekä Peltolan yksiköissä. (Turun ammatti – instituutin internetsivut.)

Turun ammatti – instituutti tarjoaa opiskelijoilleen kattavat tukipalvelut ja monenlaista ohjausta elämään ja opiskeluun liittyvissä asioissa, mikä näkyy hyvin suoritettujen tutkintojen määrän nousuna viimeisten vuosien aikana. Nuorten perustutkintojen kaikkien alojen valmistuneiden määrä onkin noussut viidellä prosentilla vuodesta 2002 vuoteen 2010. Vuonna 2002 läpäisyprosentti oli 70, kun taas 2010 vastaava luku oli noussut 75 prosenttiin.

Kuvio 1. Oppilaan tukena olevat tahot Turun ammatti–instituutissa (Turun ammatti–instituutin toimintaopas opettajille.)

Kuviossa on esitelty opettajien lisäksi Turun ammatti–instituutin opiskelijoiden tukena olevat tahot. Opiskelijoiden tukena toimii terveystalvelujen lisäksi tukitiimi, jossa toimii sosiaalikuraattori, kaksi kuraattoria, kaksi psykologia, kaksi urasuunnittelijaa sekä opiskelijatoiminnan koordinaattori. Tukitiimin henkilöstön tehtävät on jaettu aihealueellisesti, mutta he toimivat myös tiiminä tarpeen mukaan. (Turun ammatti–instituutin tukitiimin haastattelu 8.2.2011.)

Henkilökunnalla on myös omaa toimintaansa ohjaamassa sekä ongelmatilanteiden varalle päihdesuunnitelma sekä opiskelijahuolto–opas, josta löytyy toimintaohjeita opiskelijahuollollisiin tilanteisiin, kuten kiusaamiseen, päihteisiin ja poissaoloihin liittyen. (Turun ammatti–instituutin toimintaopas opettajille). Päih-

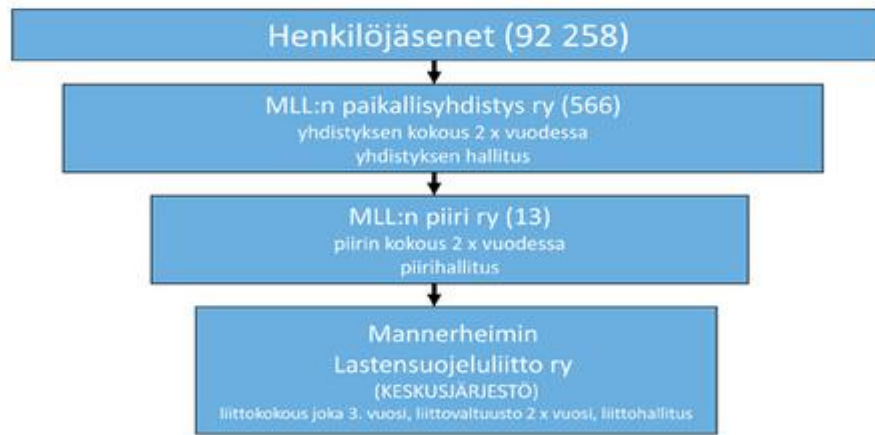
teisiin liittyvänä pääperiaatteena on, että päihdeasioissa edellä mainitut tahot hoitavat asiaa opiskelijan kanssa, jotta opettaja ja luokanvalvoja voivat jatkaa omaa työtään opiskelijan kanssa. Turun ammatti–instituutin järjestyssäännöissä todetaan, että päihteiden ja huumaavien aineiden hallussapito, käyttäminen ja niiden vaikutuksen alaisena esiintyminen ovat kiellettyjä opiskelupaikoissa, niiden alueella sekä koulun järjestämissä tilaisuuksissa. Sääntö koskee sekä opiskelijoita että henkilökuntaa.

Turun ammatti–instituutissa on päihdesuunnitelma, jota päivitetään vuosittain tai tarpeen mukaan. Päihdesuunnitelma sisältää toimintaohjeita päihteiden käytön havaitsemiseen sekä puuttumiseen ja hoitoonohjaukseen liittyen. Suunnitelmassa kerrotaan myös oppilaitoksen päihteiden käyttöä ehkäisevästä toiminnasta. Oppilaitoksen terveydenhoitajat ovat päihdetyön ammattilaisia ja antavat päihdevalistusta sekä käyvät henkilökohtaisia keskusteluja terveystarkastusten yhteydessä muun muassa päihteistä. Koulun oppilaitospoliisi käy luennoimassa päihdeasioista vuosittain ja tukitiimi tekee tiivistä yhteistyötä muiden ennaltaehkäisevää työtä tekevien tahojen kanssa. Muuta ennaltaehkäisevää toimintaa on esimerkiksi koulun päihteisiin liittyvät teemapäivät sekä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö, kuten päihdeinfo–illat. Lisäksi koulun yhteisöllisyyden korostaminen, opiskelijatoiminta, tutor – ja projektitoiminta edesauttavat päihteidenvastaisen ilmapiirin luomisessa. (Turun ammatti–instituutin päihdesuunnitelma.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais–Suomen piiri

Hankkeen yhtenä kumppanina on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais–Suomen piiri, jossa tehdään tiivistä yhteistyötä muiden Turun kaupungissa päihdetyötä tekevien tahojen kanssa. Piirin nuorisotoiminnan koordinaattori on tämän hankkeen tekijä ja on vastannut piirin alueella tehtävästä ehkäisevästä päihdetyöstä vuodesta 2002. Hankkeen tekijällä on siis vankka kokemus alasta sekä pitkät suhteet alueen yläkouluihin, joissa toimintaa toteutetaan. Nuorisotoiminnan koordinaattorin kokemuksen mukaan koulujen kanssa tehtävässä työssä juuri toimintaympäristön ja siihen liittyvien muiden toimijoiden tuntemus ja tutuus auttavat ehkäisevän päihdetyön suunnittelussa, toteuttamisessa ja vaikuttamistyössä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestö rakenne vuonna 2010

Kuvio 2 Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestö rakenne (Mannerheimin Lastensuojeluliiton yhdistysnetti.)

Kuviossa on kuvattu Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestö rakennetta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry on keskusjärjestö, jonka jäseniä ovat paikallisyhdistykset ja piirijärjestöt. Piirijärjestöjä on yhdeksän, joista kullakin on piiritoimisto, jossa on palkattua henkilökuntaa. Piirin koosta ja taloudellisista resursseista johtuen piiritoimistot ovat erilaisia. Varsinais-Suomen piirissä on 13 vakituista työntekijää erilaisilla vastuualueilla. Piirin toimintaa ohjaavat vuosittain kokoontuvat kevät - ja syyskokous ja piirihallitus johtaa työtä kokousten asettamissa raameissa. Kaikilla tasoilla työtä tehdään MLL:n arvojen mukaisesti, joita ovat: Lapsen ja lapsuuden arvostus, yhteisvastuu, inhimillisyys, suvaitsevaisuus ja yhdenvertaisuus sekä ilo. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin internetsivut.)

Järjestöorganisaation mukaisesti Mannerheimin Lastensuojeluliitossa tehdään kolmiportaisesti suunnitelmia, jotka kuitenkin ovat kaikki linjassa keskenään eli Mannerheimin Lastensuojeluliitto tekee valtakunnallisesti pitkántähtäimen suunnitelman ja kolmivuotissuunnitelman. Varsinais-Suomen piiri laatii oman kolmivuotissuunnitelmansa ja kuten myös piirin alueella itsenäisesti toimivat

yhdistyksetkin. Piirin kolmivuotissuunnitelma toimii strategisen ohjauksen väli-
neenä ja muodostaa jatkumon edellisen suunnitelman kanssa, jolloin toiminta
on linjakasta ja pitkäjänteistä. Suunnitelman aktiivinen käyttö, sen sisältämien
tavoitteiden sisäistäminen osaksi vuosisuunnitelmaa sekä arviointi vuosittain
varmistaa etenemisen haluttuun suuntaan. Suunnitelmia tehtäessä varmisteta-
taan myös niiden linjakkuus kaupungin vastaaviin suunnitelmiin, jotta voidaan
vastata kysyntään sekä kaupungin asettamiin tavoitteisiin ja visioihin. (Manner-
heimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin kolmivuotissuunnitelma 2009
- 2011, 3).

Ehkäisevä päihdetyö Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais – Suo- men piirissä

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais–Suomen piirin ehkäisevästä päih-
detyöstä vastaa nuorisotoiminnan koordinaattori, joka on myös tämän hankkeen
tekijä. Nuorisotoiminnan koordinaattorin toimenkuvaan kuuluu myös tukioppilas-
toiminta, mediakasvatus sekä koulujen kanssa tehtävä yhteistyö Varsinais–
Suomen piirin alueella. Käytännössä piirin ehkäisevä päihdetyö koostuu van-
hempainilloista, koululuennoista, yhteistyöverkostojen kanssa tehtävästä vaikut-
tamistyöstä, selvä elämä koulutuksista sekä toisen asteen koulutusyhteistyöstä.
(Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintakertomus 2010, 13-14.)

MLL:n ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on ehkäistä lasten ja nuorten päihtei-
den käyttöä yhteistyössä muiden vastaavaa työtä tekevien kanssa sekä herät-
tää julkista keskustelua lasten ja nuorten päihteiden käytöstä ja siltä suojaavista
tekijöistä. Piiri järjestää aiheeseen liittyviä koulutuksia ja tilaisuuksia koulujen
henkilökunnalle, vanhemmille, oppilaille ja ammattilaisille.

Selvä Elämä koulutus on tarkoitettu koulutetuille tukioppilaille ja tuo vertaisohja-
uksen menetelmiä koulujen ehkäisevään päihdetyöhön. Koulutuksessa käsitel-
lään päihteiden käyttöä eri näkökulmista ja sen tavoitteena on mm. parantaa
oppilaiden itsetuntoa sekä ihmissuhde - ja päätöksentekotaitoja. Koulutetut tu-
kioppilaat toimivat päihteettöminä esimerkkeinä omissa yhteisöissään sekä pi-

tävät aiheeseen liittyviä oppitunteja ja tapahtumia koulussaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintasuunnitelma vuodelle 2012, 12)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on teettänyt useita päihdekasvatukseen liittyviä tutkimuksia ja aineistoja. Tässä hankkeessa on hyödynnetty joitain MLL:n aineistojen pohjalta sovellettuja harjoituksia ja menetelmiä, kuten alkoholi – jokaisen oma asia? (MLL 2010), Valintojen viidakossa (MLL 2005), Terve minä (2006). Kaikki edellä mainitut ja paljon muuta hyödyllistä nuoriin liittyvää aineistoa on löydettävissä MLL:n nettisivuilta kouluille ja kasvattajille osion alta. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton internetsivut.)

2.3 Kehittämishankkeen tavoite ja kehittämistehtävät

Hankkeen tavoite

Kehittämishankkeen tavoitteena on luoda toisen asteen opiskelijoille suunnattu päihdekasvatuksen toimintamalli, joka jää pysyväksi yhteistyömuodoksi Turun terveyden edistämisen yksikön, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin ja Turun ammatti–instituutin välille.

Hankkeen kehittämistehtävä

Hankkeen kehittämistehtävänä on suunnitella ja pilotoida koulutusmalli, jossa koulutetaan Turun Ammatti–Instituutin opiskelijoista päihdekasvattajia, joiden tehtävänä on pitää Instituutin muiden koulutalojen ensimmäisen tai toisen vuosikurssin oppilaille päihdekasvatusoppitunteja.

- Koulutetut päihdekasvattajat saavat asiallista tietoa päihteistä, niihin liittyvistä osa-alueista sekä niiden vaikutuksesta yksilöön, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan, oppivat ymmärtämään suojaavien tekijöiden merkitystä. Päihdekasvattajat saavat myös valmiuksia oppituntien ohjaamiseen.

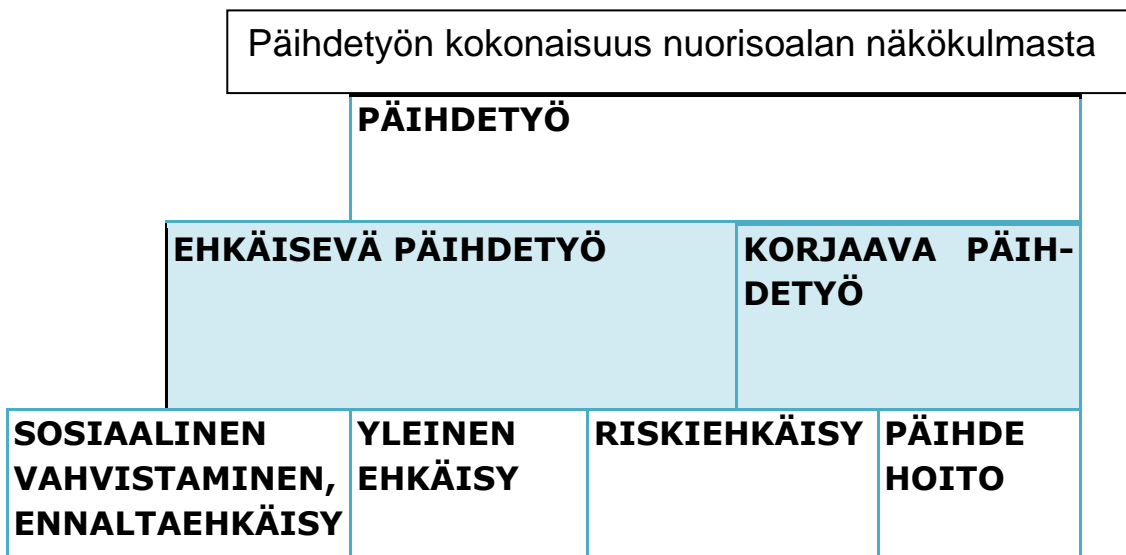
Päämääränä on vaikuttaa päihdekasvattajien asenteisiin ja sitä kautta myös vertaisryhmiin.

- Päihdeoppitunnille osallistuvat opiskelijat saavat tietoa päihteistä, niihin liittyvistä osa-alueista sekä päihteiltä suojaavista tekijöistä vertaisiltaan ja siten saavat vahvistusta ja valmiuksia itsenäiseen päätöksentekoon.

3 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

3.1 Ehkäisevän päihdetyön määritelmä

Ehkäisevä päihdetyö on laaja-alaista poikkihallinnollista yhteistyötä päihteettömyyden edistämiseksi sekä alkoholin, huumeiden ja tupakan tuomien haittojen vähentämiseksi (Stakes 2007, 6). Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on edistää päihteettömiä elintapoja, ehkäistä ja vähentää päihdehaittoja, lisätä päihdeilmiöiden ymmärrystä ja hallintaa sekä eristää perus – ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa. Ehkäisevän päihdetyön keinoin pyritään vähentämään päihteiden kysyntää, saatavuutta, tarjontaa ja haittoja sekä pyritään vaikuttamaan päihdeasenteisiin, - tietoihin ja – oikeuksiin, päihteiden käyttötapoihin sekä päihdehaitoilta suojaaviin tekijöihin. (Stakes 2006, 8) Ehkäisevää päihdetyötä on esimerkiksi päihdetiedotus, vanhemmuuden tukeminen, nuorten osallisuuden tukeminen sekä päihdekasvatus ja varhainen puuttuminen (Stakes 2007, 10).

Kuvio 3. Päihdetyön kokonaisuus nuorisoalan näkökulmasta (Preventiimi 2011.)

Päihdetyö voidaan jakaa edellisen kuvion mukaisesti ehkäisevään ja korjaavaan työhön. Käytännön toiminnassa nämä ovat vielä jaettavissa neljään muotoon: Sosiaaliseen vahvistamiseen, yleiseen ehkäisyyn, riskiehkäisyyn ja päihdehoitoon. Jokaista työmuotoa voidaan tehdä sekä yksilön että ryhmän näkökulmasta. Sosiaalista vahvistamista yksilön näkökulmasta on esimerkiksi kokemus hyvästä arjesta ja osallisuudesta sekä itsetunnon vahvistaminen. Ryhmän näkökulmasta vastaavia ovat yhteisöllisyys, sosiaaliset taidot sekä ryhmässä toimiminen. Yleistä ehkäisyä yksilön tasolla ovat omien valintojen merkityksen ymmärtäminen ja kyky toimia omien valintojen mukaisesti. Ryhmän tasolla vastavasti päihteisiin liittyvät tiedot ja taidot sekä ryhmän vahvistaminen. Riskiehkäisyä yksilön näkökulmasta ovat yksilöllinen tuki ja elämäntilanteen tukeminen ja ryhmään liittyvää esimerkiksi etsivä työ ja pienryhmätoiminta. Päihdehoidon ryhmämenetelmänä on kuntoutus ja ongelmien hoito. (Pylkkänen 2011, luentodiat.)

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kansalaisten perusoikeuksiin (Perustuslaki 11.6.1999/731). Nuorisolan ehkäisevän päihdetyötä perustelee myös esimerkiksi alkoholilaki (8.12.1994/1143), laki tupakoinnin vähentämiseksi (13.8.1976/693), lastensuojelulaki (13.4.2007/417) sekä nuorisolaki (27.1.2006/27). Kunnan tehtävänä on huolehtia, että ehkäisevä päihdetyö tavoittaa kaikki väestöryhmät, on pitkäjänteistä ja koordinoitua. Kunnan peruspalvelut itsessään muodostavat ehkäisevän päihdetyön perustan ja sitä tehdään esimerkiksi sosiaali-, -terveys-, -koulu-, - ja nuorisotoimen sisällä. Tavoitteiden saavuttamisessa kuntien välttämättömiä yhteistyökumppaneita ovat muun muassa kolmannen sektorin toimijat. (Stakes 2007, 10.)

Ehkäisevää päihdetyötä voidaan perustella myös kansantaloudellisin perustein. Päihteet aiheuttavat esimerkiksi henkistä kärsimystä, fyysisiä sairauksia, ja mahdollisesti ennenaikaisen kuoleman. Lisäksi päihdehaitat vaikuttavat ihmisten syrjäytymiseen, perheisiin, lapsiin ja muihin ihmisiin. (Soikkeli ym. 2011, 12.) Lisäksi toisin kuin yleisesti luullaan, suurimman osan yhteiskunnan alkoholihaitoista aiheuttavat niin kutsutut kohtuukäyttäjät (Pylkkänen 2012, 8). Vuonna 2009 alkoholi aiheutti yhteiskunnalle 0,8 - 1,0 miljardin välittömät ja 3,2 - 5,9

miljardin välilliset haittakustannukset. Huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytön yhteiskunnalliset välittömät haittakustannukset vuonna 2009 olivat 0,2 – 0,3 miljardia ja välilliset 0,5 – 1,2 miljardia euroa. Välittömiä kustannuksia ovat esimerkiksi järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito, sosiaali – ja terveydenhuolto. Välillisiä kustannuksia ovat esimerkiksi alkoholiin ja huumeisiin liittyvät sairaspotilaat ja ennenaikaiset kuolemat. Vuonna 2010 poliisin tietoon tuli 19653 huumausainerikosta. Luku oli noin 2000 rikosta suurempi kuin vuonna 2007. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011, 24–28.)

Ehkäisevän päihdetyön tulee näkyä myös paikallisissa ja valtakunnallisissa strategioissa ja ohjelmissa. Esimerkiksi Turku sopimuksen yhtenä hyvinvoinnin visiona vuodelle 2015 on saada Turusta parempi kasvukaupunki ja tavoitteena on tukea vanhempien kasvatustehtävää ja lasten ja nuorten turvallista kasvua parantamalla ehkäisevää työtä sekä peruspalveluja. (Turku sopimus. Kv 16.2.2009 § 55.) Turun Mielenterveys – ja päihdeohjelman (2011–2015) sekä lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmassa (2009–2012) korostetaan painopisteen siirtämistä korjaavista erityispalveluista ehkäiseviin lähipalveluihin ja terveyden edistämiseen.

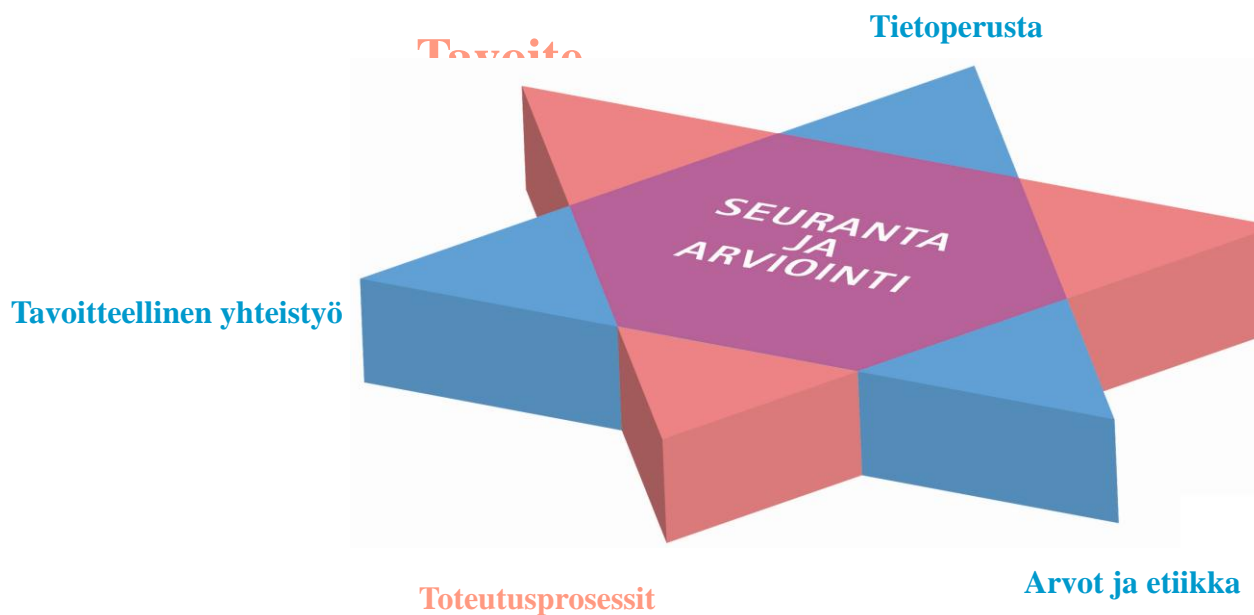
3.2 Ehkäisevän päihdetyön laatu

Ehkäisevän päihdetyön hankkeet eivät aina automaattisesti toimi toivotusti, vaan joskus niillä voi olla jopa päinvastaisia vaikutuksia. Tästä syystä on äärimmäisen tärkeää, että ehkäisevän työn ammattilaiset ymmärtävät arvioinnin merkityksen hankkeita koskevassa päätöksenteossa. Ehkäisevän päihdetyön hankkeita voidaan arvioida vaikuttavuuden ja tehokkuuden perusteilla. Vaikuttavuudella arvioidaan sitä, miten hyvin tietyille toimenpiteelle asetettu tavoite on saavutettu. Tehokkuudella tarkoitetaan toimenpiteistä aiheutuneiden kustannusten suhdetta toimenpiteiden vaikutuksiin. Eli mitä pienemmällä kustannuksella odotettu vaikutus on saavutettu, sitä tehokkaampi toimenpide on. Hankkeiden tavoitteet kannattaa siis asettaa niin konkreettisiksi, että ne on helppo toteuttaa

käytännössä. Tämä helpottaa myös toimenpiteiden vaikutusten luotettavaa ja systemaattista seuranta. (Woordevind ym. 1999, 45, 68.)

Stakesin asiantuntijatyöryhmä laati vuonna 2006 ehkäisevälle päihdetyölle laatu-kriteerit edellä mainittua työtä tekevien työkaluksi. Ehkäisevässä päihdetyössä laatu muodostuu kolmesta sisältötekijästä, joita ovat tietoperusta, tavoitteellinen yhteistyö ja arvot ja etiikka sekä kolmesta toteutustekijästä eli tavoite, resurssit ja toteutusprosessit. Lisäksi kaikkia tekijöitä yhdistävät seuranta ja arviointi. Ehkäisevän päihdetyön laatu-kriteerit voidaan kuvata tähtenä, jolla havainnollistetaan kaikkien tekijöiden tasapainoisuutta (Stakes 2006, 15.)

Laatutähti

Kuvio 4. Laatutähti (Stakes 2006, 10.)

Laatutähden sakarat voidaan ryhmitellä kahteen osaan: Sisältöön eli mitä tehdä ja toteutukseen eli miten tehdä. Sisältötekijöihin kuuluu muun muassa tietoperustan varmistaminen, työn kohdentaminen, arvot ja etiikka sekä tavoitteellinen yhteistyö, joka varmistaa sen, että työ linkitetään niin paikallisiin kuin valtakunnallisiinkin strategioihin. Toteutustekijöitä ovat tavoitteen asettelu, resurssit sekä

toimintamallien ja – tapojen valitseminen. Tähtien kaikkia osa – alueita koskee seuranta ja arviointi, joka ei tarkoita vain lopputulosten vaan koko prosessin jatkuvaa seuranta ja arvioimista. Arviointia ja seuranta voidaan kohdistaa niin toimintarakenteisiin kuin työn tietoperustaan ja arvojen ja etiikan huomioon ottamiseenkin. Toteutusprosessin aikana toimijan tulee myös pohtia mikä toimii, kenen osalta ja missä olosuhteissa ja oltava valmiina korjausliikkeisiin tarvittaessa. Hankkeen lopussa arvioidaan työn tuloksia ja tuotoksia. Hankkeen kaikkien osa – alueiden ollessa tasapainossa, voidaan hanketta pitää laadukkaana. (Stakes 2006, 11–14.)

Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerin koostuvat kahdestatoista toisiaan täydentävästä eri osatekijöihin jaetusta kriteeristä. Kriteereillä on eri painoarvo eri töissä ja työvaiheissa ja niitä voi soveltaa tarpeen mukaan. Tärkeää on kuitenkin, että työ etenee prosessimaisesti vaiheesta toiseen. Ensimmäiseksi tiedostetaan työn tarve ja toisena kohdennetaan se. Kolmantena suunnitellaan ja neljäntenä toteutetaan. Viidentenä saavutetaan lopputulokset ja kuudentena levitetään ja vakiinnutetaan tarpeen mukaan. Laatukriteerien kolme ensimmäistä kohtaa liittyvät työn kohdentamiseen eli ensimmäisessä kriteerissä määritellään työn kohdentamista yleiseen, riskiehkäisyyn tai molempiin. Ensimmäisessä vaiheessa määritellään myös vaikuttamiskohteen painopisteet, joita ovat esimerkiksi: Tiedot asenteet ja oikeudet, suojaavien tekijöiden vahvistaminen ja riskitekijöiden vähentäminen tai päihteiden käyttö ja käyttötavat. Toisen kriteerin aiheena ovat toteutustasot, kuten yhteiskunta, paikallisyhteisö, lähisuhteet ja yksilö. Kolmas kriteeri määrittää työn kohdistamista tietylle ryhmälle. (Stakes 2006, 14–17.)

Neljäs kriteeri keskittyy tietoperustan varmistamiseen ja viidennessä varmistetaan, että toimitaan määriteltyjen arvojen puitteissa ja eettisesti. Kuudes varmistaa, että työ on tavoitteellista yhteistoimintaa. Seitsemännen kriteerin tehtävänä on varmistaa, että työlle on asetettu tavoite suhteessa työn kohdentumiseen ja kahdeksas kriteeri varmistaa, että toiminnalle on tarvittavat resurssit. Yhdeksäs kriteeri keskittyy toteutusprosessien valintaan ja varmistaa, että valittu toimintatapa soveltuu tavoitteisiin. Kymmenes kriteeri keskittyy laatuun ja seurantaan ja

yhdestoista siihen, että kaikki osatekijät ovat tasapainossa. Viimeisen eli kahdennentoista kriteerin tehtävänä on suhteuttaa työn tuloksia alkutekijöihin. (Stakes 2006, 18–26.) Tämän hankkeen laatukriteerejä arvioidaan edellä mainittujen laatukriteerien valossa luvussa Hankkeen laadun arviointi.

3.3 Ehkäisevä päihdetyö ja nuoret

Nuorille suunnattu yleinen ehkäisevä työ perustuu siihen, että nuori saa tarvittaessa tukea, apua ja ohjausta omaa elämäänsä koskevissa asioissa, joita ei osaa omatoimisesti ratkaista. Olennaista on, että nuori tuntee osallistuvansa häntä koskeviin ratkaisuihin ja päätöksiin, koska siten hänen on myös helpompi ymmärtää ratkaisujen perusteita ja noudattaa sääntöjä ja ohjeita tietoisina valintoinaan. (Pylkkänen ym. 2009, 11.)

Kuvio 5. Valistuksesta kasvatukseen (Preventiimi 2012.)

Kuviossa kuvataan, miten päihdekasvatus on muuttunut 2000 – luvulla perinteisestä yksisuuntaisesta tiedon välittämisestä kohti kaksisuuntaista, viestintään, tasavertaiseen keskusteluun perustuvaan vuorovaikutusta. Päihdetiedon opetus

tapahtuu parhaimmillaan vuorovaikutteisesti keskustelemalla ja antamalla nuorille mahdollisuuksia kysyä ja pohtia päihteidenkäyttöön liittyviä asioita yhdessä aikuisen päihdekasvattajan kanssa. Päihdekasvatukseen tulisi liittyä ainetietouden lisäksi suojaavien tekijöiden tukemista, kuten itsetunnon vahvistamista ja ryhmäpaineen sietokyvyn lisäämistä, päätöksentekotaitojen ja sosiaalisten taitojen opettelua. (Stakes 2006, 16.)

Suojaaviksi tekijöiksi voidaan laskea myös esimerkiksi mahdollisuus vaikuttaa omaan asemaan ja tulevaisuuteen, tietoisuus päihteidenkäytön riskeistä ja luottamukselliset suhteet lähiyhteisöissä. Suojaavat tekijät liittyvät siis nuoren elinympäristöön ja siinä vaikuttaviin sosiaalisiin suhteisiin ja ne vahvistavat nuorta ja kannustavat oikeaan suuntaan. (Pylkkänen, ym. 2009, 13–14.)

Päihteiden käytön riskitekijät voivat olla joko yksilöön tai ympäristöön liittyviä ominaisuuksia. Riskiehkäisyllä tarkoitetaan siis näiden ominaisuuksien vähentämistä tai suojaavien tekijöiden lisäämistä. Riskitekijöitä ovat esimerkiksi Sosiaalinen epäluottamus, heikko itsetunto, päihdemyönteinen paine sosiaalisessa ympäristössä, ikäryhmästä syrjäytyminen ja yksinäisyys, humalahakuinen päihteidenkäyttö ja riskikäyttäytyminen päihtyneenä. Riskitekijöiden kuuluminen nuoren elämään ei automaattisesti tarkoita, että nuorelle tulisi ongelmia päihteiden kanssa, mutta ne altistavat ongelmille. (Pylkkänen ym. 2009, 13–14.)

Nuorisosalalla käytettäviä ehkäisevän päihdetyön menetelmiä valitessa on otettava huomioon muun muassa kohderyhmän koko, kehitysvaihe ja kokemustaso, käytettävissä olevat resurssit sekä työntekijöiden ammattitaito. Menetelmien tulisi perustua tietoon ja ammattilaisten tulisi tuntea soveltamiensa menetelmien perusteet. On kuitenkin hyvä huomioida, että mikään menetelmä ei automaattisesti saa aikaan haluttuja tuloksia. On eri tehdä työtä yksittäisen nuoren kanssa kuin ryhmän, johon saattaa kuulua kokemusmaailmastaan hyvinkin erilaisia nuoria. Menetelmä tulisikin valita aina kohderyhmän tarpeet huomioon ottaen. Nuorten kanssa tehtävässä työssä on myös hyvä huomioida, että nuoret elävät ja toimivat usein tässä ja nyt. Siksi pitkäaikaisten terveystieteiden korostaminen ei useinkaan vaikuta nuoriin samoin kuin esimerkiksi nuorten omaan arkitodelli-

suuteen liittyvä päihteiden käytön aiheuttama riskikäyttäytyminen ja siihen liittyvien esimerkkien kuvaaminen. (Pylkkänen ym. 2009, 15, 18.)

Esimerkkejä edelliseen liittyen voisivat olla esimerkiksi päihteiden käyttöön ja sen seurauksiin liittyvät fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset riskitekijät, kuten tapaturmat ja onnettomuudet itselle ja muille, häpeän kokeminen tai tuottaminen itselle tai yhteisölle, kielteinen sukupuoliikäyttäytyminen, altistus riippuvuuteen sekä virkavallan kanssa tekemisiin joutuminen ja sen seuraukset. (Suomen lääkäriliiton kannanotto alkoholihaittojen vähentämiseksi.)

	SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN	YLEINEN EHKÄISY	RISKIEHKÄISY
KOhteena nuorten ryhmä	YLEISET SOSIAALISET TAI DOT	RYHMÄN VAHVISTAMINEN, RYHMÄPAINEN SIETÄMINEN	KOHDENNETTU TYÖ, PIENRYHMÄTOIMINTA
KOhteena yksittäinen nuori	ITSETUNNON JA ARVOMAAILMAN VAHVISTAMINEN	YKSILÖLLISTEN VALINTOJEN KOROSTAMINEN	HENKILÖKOHTAINEN TUKI, KUNTOUTUS

Kuvio 6. Menetelmien valinta suhteessa ehkäisyn tasoon ja kohteeseen

Pylkkäsen ym. (2009, 16.) mukaan ehkäisyyn asetettuja eri tasoja voidaan tarkastella esimerkiksi edellisen kuvion (Kuvio 6) mukaisesti. Kuviossa on eritelty työn kohde eli yksittäinen nuori tai nuorten ryhmä sekä menetelmän valintaa ohjaava nuorisolan ehkäisevän päihdetyön perustasot eli sosiaalinen vahvistaminen, yleinen ehkäisy ja riskiehkäisy. Sosiaalista vahvistamista ovat esimerkiksi itsetunnon ja arvomaailman vahvistaminen sekä yleisten sosiaalisten taitojen opettelu, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi nuoriso – ja järjestötoiminnan puitteissa. Olennaista tässä on nuorten osallisuus. Yleisen ehkäisyn tarkoituksena on antaa nuorille ajankohtaista ja asianmukaista tietoa päihteistä ja niiden käytön riskeistä. Yleiseen ehkäisyyn kuuluu yksilöllisten valintojen korostaminen ja ryhmäpaineen vahvistaminen ja sietäminen. Yleisen ehkäisyn haasteeksi nousee usein se, ettei viesti tavoita niitä nuoria, jotka sitä tarvitsisivat ja toisaalta tavoittaessakaan ei herätä heissä tarvittavaa mielenkiintoa. Nuorisolan eh-

käisevässä päihdetyössä riskiehkäisyllä tarkoitetaan tiettyyn nuoreen tai ryhmään kohdennettua työtä. Työskentelymuotona voi olla esimerkiksi pienryhmätoiminta, henkilökohtainen tuki tai kuntoutus. (Pylkkänen ym. 2009, 15–16.)

Ryhmässä tehtävän päihdekasvatuksen hyvänä puolena on, että samalla kertaa voidaan tavoittaa suuri joukko nuoria ja käyttää rinnakkain erilaisia menetelmiä. Suuressakin ryhmässä tulisi kuitenkin muistaa vuorovaikutuksen tärkeys, jota voidaan mahdollistaa esimerkiksi ryhmätöillä sekä piirtämistä ja kirjoittamista hyödyntämällä. Ryhmissä tehtävän ehkäisevän päihdetyön haasteiksi saattaa muodostua esimerkiksi työn kertaluonteisuus tai se, että ryhmään ei ehditä tutustua riittävästi ja vuorovaikutukselle ei synny luottamuksellista ympäristöä. (Pylkkänen ym. 2009, 20.) Pylkkäsen ym. (2009, 21) mukaan ryhmäperusteiseen päihdekasvatukseen kuuluu seuraavanlaisia tavoitteita ja piirteitä:

- Tiedon tarjoaminen päihteistä ja niiden vaikutuksista
- Elämäntaitoja ja arvoja käsittelevä keskustelu
- Kieltäytymisen ja sosiaalisen paineensietokyvyn opettelu
- Päihteettömien toimintatapojen esille tuominen
- Vertaiskasvatuksen ja vertaistuen hyväksikäyttö

Nuorten kanssa ehkäisevää päihdetyötä tehtäessä saatetaan törmätä myös monenlaisiin haasteisiin. Saatetaan esimerkiksi unohtaa, että nuoret eivät aina näe päihteidenkäyttöä ongelmana vaan pikemminkin asennoituvat siihen positiivisesti. Asenteisiin vaikuttaminen on haastavaa, sillä joskus nuori voi kokea raskaaksi ja epämiellyttäväksi uudenlaisten ratkaisumallien käyttämisen. Muutosvastarintaan voi olla syynä esimerkiksi nuoren psykososiaaliset ongelmat tai käyttäytymisen häiriöt. Vastaavassa tilanteessa aikuisen tehtävänä on antaa kasvatuksellisia neuvoja, jotka auttavat nuorta lähestymään asiaa omaa kokemuspohjaansa laajemmasta näkökulmasta. Toisaalta myös päihdekasvattajan toiminta saattaa aiheuttaa nuorella vastarintaa. Nuori saattaa esimerkiksi kokea, että päihdekasvattaja syyttelee, kieltää tai leimaa nuorta, koettaa johdatella liikaa tai esiintyy liiallisen asiantuntijamaisesti. Päihdekasvatus vaatii nuoren aitoa kohtaamista ja aikaa kuunnella, mitä nuori haluaa ja mihin on valmis. (Pylkkänen ym. 2009, 21–23.)

Esimerkkinä Elämäntapaliiton ja Nuorisoasiain neuvottelukunnan 2010 tilaaman ja Antti Maunun toteuttama Leiskaa steissillä, romanssi mökillä tutkimus, jossa tutkittiin pääkaupunkiseudun ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten juomisen sosiaalisia motiiveja ja juomisen koettuja haittoja. Tutkimusmetodina käytettiin juomistilanteita kuvaavien elokuvakäsikirjoitusten laadintaa ryhmissä. Tutkimus osoitti, että alkoholilaista huolimatta alkoholi on olennainen osa monien alaikäistenkin nuorten vapaa – aikaa ja että nuoret juovat, koska se on hauskaa tai sen ajatellaan olevan hauskaa. Yhteiskunnalta välitettäväksi viesteiksi tutkimus korostaisi alkoholin hinnan pitämistä kulutusta hillitseväällä tasolla, alkoholin saavuuden rajoittamista ja alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä. Kasvatuksen ja valistuksen tehtävänä sen sijaan olisi osoittaa, että hauskaa voi pitää myös selvin päin ja lisäksi osoittaa siihen mahdollisuudet. (Maunu 2010, 3 – 5.)

Tutkimukseen osallistui neljä ryhmää 16 – 17 – vuotiaita ammattiin opiskelevia ja sama määrä lukiolaisia. Nuorten ryhmien piti keksiä sekä mahdollisimman hauska juomistilanne että mahdollisimman inhottava tilanne. Tutkimus osoitti ryhmäeroja lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien välillä. Kaikki ryhmät kokivat juomisen intensiivisenä ja palkitsevana yhdessäolona, yhteinen humala on heille yhdessäolon symboli. Kuitenkin ammattiin opiskelevien poikien kohdalla korostui juominen tutussa suljetussa porukassa ja vahva sitoutuminen ryhmään. Tutkimuksen mukaan tämä toimii selittävänä tekijänä sille, että ammattiin opiskelevat pojat juovat tilastollisesti tutkituista ryhmistä eniten. Jos siis yhteen kuuluu tunteen saavuttaminen ilman alkoholia koetaan hankalaksi, saattaa juomisesta muodostua ongelma.

Juomiseen liittyvistä negatiivisista puolista tutkimusryhmät eivät maininneet esimerkiksi terveyteen liittyviä seikkoja vaan kaaoskertomuksissa ryhmä hajoaa, seuraa tappeluja, riitoja sekä paikkojen ja tavaroiden rikkoutumista. Monet tarinoista liittyivät kotibileisiin ja siellä tapahtuneisiin ikäviin seurauksiin. Ammattiin opiskelevien tyttöjen ryhmän kertomuksessa ajaututtiin muun muassa käyttämään huumeita arvostelukyvyyn heikettyä ja jouduttiin lopulta raiskatuksi. Seksuaalisen väkivallan kokeminen löytyi molemmista ammattiin opiskelevien tyttöryhmien, mutta ei minkään muun ryhmän kertomuksista. Kaikkia negatiivista

juomistilannetta kuvaavia kertomuksia hallitsi kaaos. Tutkimuksen perusteella nuoret ymmärtävät humalan riskialttiiksi, mutta ovat siitä huolimatta valmiita ottamaan riskin, koska kokevat humalan tuovat edut niin suuriksi. Voidaan siis ajatella siten, että nuorten kokema juomattomuuden etu on turvallisuus, mutta negatiivisena puolena tylsyys. Juomisen etuna taas on hauskuus ja vastakohtana vaara ja kaaottisuuden kokemus. (Maunu 2010, 5-8, 27–37.)

4 NUORTEN OSALLISUUS

4.1 Osallisuuden näkökulma ehkäisevään päihdetyöhön

Nuorille suunnatussa ehkäisevässä päihdetyössä yhtenä merkittävimmistä osatekijöistä on nuorten oma osallisuus käytännön toiminnassa ja pohdinnoissa. (Pylkkänen ym. 2009, 15.) Osallisuuden näkökulmasta ehkäisevä päihdetyö on sitä, että ollaan valmiita puhumaan päihteisiin liittyvistä asioista ja annetaan nuorten osallistua keskusteluun. Subjektiiivinen osallisuuden tunne syntyy nuorille vain sitä kautta, että hän kokee tullessa kuulluksi ja päässeensä osaksi tasavertaista vuoropuhelua. Osallistavassa keskustelussa voi syntyä oivalluksia, jotka auttavat ja suojaavat nuorta arjen valinnoissa. Osallistaminen vaatii työntekijältä herkkyyttä kuulla ja havaita, milloin kannattaa vetäytyä itse takalalle. (Ali - Melkkilä 2010, 132, 138 – 139.)

Osallistuminen, mukana olo ja vaikuttamistoiminta ovat nuoren hyvinvoinnin kannalta merkittäviä tekijöitä. Kun ympäristön todellisista tarpeista nouseva tekeminen kohtaa nuorten motivaation, sitoutuminen vahvistuu. Motivaatio taas nousee nuorten omasta kiinnostuksen ja itse tehtyjen tulkintojen perusteella. Kun nuoret kokevat asian omakseen, löytyy innostus vaikuttaa asioihin. Kokemus omasta, johon haluaa vaikuttaa, liittyy kokemukseen osallisuudesta. Innostuminen taas syntyy tahtotilasta viedä asiaa eteenpäin kohti yhteistä tavoitetta. Asiastaan innostunut nuori vie viestiä eteenpäin muille nuorille. (Leimio – Reijonen 2010, 127.)

4.2 Sosiokulttuurinen innostaminen

Nuorten kanssa tehtävässä työssä voidaan käyttää menetelmänä sosiokulttuurista innostamista, jolle on luonteenomaista vuorovaikutuksen ja osallisuuden korostaminen ja ryhmän merkitys. Innostaminen on yhteisöllistä toimintaa. Se on kasvatusta, mutta ei opetusta eli tiedon välittämistä vaan enemmänkin ajatuksena on herättää yksilön tai ryhmän halu kasvattaa itse itseään. Tavoitteena

on mahdollista, että ihmiset itse kehittelisivät omiin ongelmiinsa ja tarpeisiinsa sopivia vaihtoehtoja ja ratkaisumalleja. Innostamisella voidaan myös pyrkiä sosiaalisen liikkeen ja muutoksen luomiseen ja vahvistamiseen. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että ihmiset osallistetaan toimimaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa kohti yhteistä päämäärää. Innostamisen tavoitteena on edellä mainitun toiminnan avulla saada aikaan muutoksia yhteiskunnassa. (Kurki 2000, 24–28, 89.)

Innostaminen suuntautuu ihmisten jokapäiväiseen ja arkiseen elämään. Innostaja pyrkii johdattamaan ihmisiä analysoimaan omia kokemuksiaan ja panemaan ne vastakkain muiden kokemusten kanssa. Kaikki ihmiset eivät sovi innostajiksi, sillä innostajalta vaaditaan oma innostus asiaan. Innostajaa voidaan luonnehtia ryhmänjohtajaksi, esimerkiksi tai kasvattajaksi laajasti ajateltuna. Hänen tulee myös osata selvittää konflikteja ja kohdata ongelmia sekä ymmärtää ihmissuhteiden merkitys ja luonne sekä omata kyky omistautua työlleen ja organisoida monia asioita ja ihmisiä kerrallaan. (Kurki 2000, 69, 80–83.)

Sosiokulttuurisen innostamisen uranuurtajana voidaan pitää Paolo Freireä, jonka kasvatustilafilosofian ytimenä on, että hän ei pyri antamaan valmiita vastauksia ongelmiin (Kurki 2000, 39). Paulo Freire käsittelee kasvattamista kahdesta vastakkaisesta näkökulmasta. Tallentavasta, jossa opettaja ikään kuin tallettaa tiedon oppilaisiin muuttumattomana. Opettaja tai kasvattaja siis on oppimisprosessin subjekti ja oppilas objekti. Kasvatuksesta tulee siis tallentamista. Talletuskäsitys tuo mukanaan myös oletuksen ihmisen ja maailman välisestä kah-tiajaosta, tarkoittaen sitä, että ihminen on maailmassa, ei yhdessä maailman ja toisten ihmisten kanssa. (Freire 2005, 75–77, 80.)

Tallentavan kasvatuksen vastakohtana Freire pitää problematisoivaa kasvatus-ta, jossa opettaja ja oppilas ovat jatkuvassa dialogissa keskenään eli toisin sa-noen molemmat oppivat toisiltaan ja samalla molemmat kasvavat. Problematisoiva kasvattaja työstää omia pohdintojaan uudestaan ja uudestaan yhdessä oppilaiden pohdintojen kanssa. Problematisoivassa kasvatuksessa ihmiset ke-hittävät kykyään kriittisesti havainnoida, miten he ovat maailmassa, jonka kans-sa ja jossa ovat. Tämä taas on tärkeää, koska ihmisillä on taipumus toimia si-

ten, miten he havaitsevat olevansa maailmassa. Freiren mukaan ihmisten tulisi nousta naiivista tietoisuudesta kriittiseen tietoisuuteen, jossa he saavat etäisyyttä omaan elämäntilanteeseensa ja tarkastelevat sitä problematisoivasti, ongelmana, eikä itsestäänselvyytenä. Tiedostamisen ollessa aitoa, seuraa sitä havaitseminen vallitsevan tilanteen epäoikeudenmukaisuudesta ja toiminta todellisuutta vastaan. Tiedostavaa toimintaa Freire kuvaa praksiseksi eli toiminta ja refleksio, todellisuutta pohtiva tarkastelu ja sitä muuttava toiminto, ovat yhtä. (Freire 2005, 26, 85–86.)

4.3 Yhteisön vaikutus nuoren valintoihin

Yhteisöllisyyttä voidaan ajatella monen yksilön suhteena, jossa rakennetaan yhteistä todellisuutta. Olemme siis yhteisön jäseniä vain yksilöinä, mutta yksilöitä vain yhteisön jäseninä. (Tuomi 2005, 133.) Nuorille on tärkeää olla osa yhteisöä ja tuntea olevansa hyväksytyt sekä kokea olevansa osallinen. Yhteisö huolehtii jäsenistään ja samalla toiminnastaan. Nuorten yhteisöille on tyypillistä esimerkiksi vapaaehtoisuus, pienet yksiköt, muuttuva hierarkia, nopea päätöksenteko sekä avoimuus muutoksille.

Yhteisö voi toimia päihdemyönteisyyttä rajoittavana tai yllyttävänä tekijänä. Päihdemyönteinen yhteisö voi yllyttää päihteiden kokeilemiseen ja siitä mahdollisesti saadut positiiviset kokemukset saattavat innostaa käyttöön. (Simonen 2007, 36 – 37; Vaaranen 2005, 114; Helmiö 2010, 113; Kylmäkoski ym. (toim.) 2010, 10) Toisaalta, päihdekriittisissä yhteisöissä on harvemmin päihdemyönteisiä nuoria. Päihdemyönteisyys siis opitaan. Vertaisryhmän lisäksi, erityisesti vanhempien esimerkki toimii altistavana tekijänä nuoren päihteiden käytölle, mutta toisaalta voi toimia päinvastaisesti, jolloin nuori suhtautuu päihteisiin erityisen kielteisesti. Vertaisten keskuudessa päätös päihteidenkäytöstä nähdään usein yksilön omana valintana, johon ulkopuolisten on vaikea puuttua, ellei yhteisö näe puuttumista turvallisuuden vuoksi tärkeänä. (Helmiö 2010, 111)

Nuorten yhteisössä päihteiden käyttö liitetään usein juhlimiseen ja juhlan syyksi kelpaa tavallinen viikonloppu. Humalajuomisen tullessa tavaksi tai jos sen koe-

taan yhdistävän yhteisöä, käyttö usein lisääntyy. Yhteisössä saatetaan myös kokea uhkana, jos yhden jäsenen päihdemyönteinen asenne muuttuu yllättäen kielteiseksi, etenkin, jos yksilön käytös muita jäseniä kohtaan muuttuu. Jos yksilön käytös pysyy entisenlaisena, yhteisö usein tukee päätöstä. Kuitenkin mikäli yksilö on vahvasti ryhmänsä jäsenenä, voi hän omalla päihdekielteisellä asenteellaan ja käytöksellään vaikuttaa koko ryhmään etenkin päihdekäyttäytymisen tasolla. Yhteisö on myös aina vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja hyvin toimiva, mielipiteensä julkituova ryhmä voi saada paljonkin aikaan lähiyhteisöissään. (Helmiö 2010, 109–112, 115)

4.4 Nuorilta nuorille

Tämän hankkeen yhtenä tavoitteena on kouluttaa lähihoitajia päihdekasvattajiksi muille nuorille eli vertaisilleen. Vertaiseksi voidaan kutsua lapsen tai nuoren ikätoveria, joka on suunnilleen samassa tasossa sosiaalisessa, emotionaalisisessa ja kognitiivisessa kehityksessä. Vertaisuuden merkitystä on tutkittu paljon, mutta vieläkin ollaan erimielisiä vertaisten vaikutuksesta lapsen ja nuoren sosiaalisaatioprosessiin ja persoonallisuuden kehittymiseen. Kehityspsykologit ovat yleisesti sitä mieltä, että kehitykseen vaikuttavat yhdessä sekä vanhemmat että vertaiset. (Salmivalli 2005, 15, 23.)

Vertaisryhmässä opetellaan sosiaalisia - ja yhteistyötaitoja, jämäkkyyttä ja kompromissien tekemistä. Nuori oppii myös moraalijattelua ja rakentaa minäkuvaansa vertaisryhmässä tapahtuvan vertailun kautta. Vertaisryhmän tärkeys kasvaa nuoruusikää lähestyttäessä, sillä vertaisryhmä auttaa nuorta prosessissa irtautua vähitellen vanhemmista sekä tarjoaa nuorelle ajanvietettä, kumpanuutta ja tunteen johonkin kuulumisesta. Lapsuuteen liittyen vertaisryhmään kuulumisen ajatellaan usein vain positiivisessa mielessä, mutta nuoruusikää lähestyttäessä puhe vertaisuuden kielteisistä vaikutuksista kasvaa. Voidaan ajatella, että seura tekee kaltaisekseen liittyen päihteiden käyttöön, rötöstelyyn ja rikollisuuteen. Kuitenkin on tärkeä muistaa, että vertaisten vaikutus voi yhä olla myös positiivinen. (Salmivalli 2005, 32–33, 137.)

Vertaisryhmällä on usein suuri vaikutus vertaisiinsa. Tästä syystä viesti päih-teettömyyden eduista on erityisen suuri, kun se tulee nuorelta toiselle nuorelle. Vertaisen kanssa käytävä vuorovaikutus on tärkeää nuorelle. Menetelmän onnistuminen vaatii kuitenkin sitä, että kohderyhmä arvostaa viestin tuojaa. (Woordevind ym. 1999, 78; Helmiö 2010, 113.) Mielenkiintoiset persoonat he-rättävät nuorten mielenkiinnon ja saavat heidät kuuntelemaan. Kun ristiriitaisista asioista kertovaa ihmistä ei koeta pelottavaksi ja ulkopuoliseksi, saadaan sa-nomasta irti enemmän. Samalla tavalla nuoret kuuntelevat mielellään toista nuorta. (Helmiö 2010, 112)

Vertaisvalistusta on käytetty ehkäisevän päihdetyön menetelmänä esimerkiksi 2005 toteutetussa Skarppi hankkeessa, jossa koulutettiin nuoria vertaisvalista-jiksi. Koulutetut vertaiset jalkautuivat esimerkiksi nuorisotaloille, joissa ottivat päih-teet puheeksi kehittämillään tavoilla. Palaute toiminnasta oli positiivista. Kuitenkin vertaisvalistajat itse hyötyivät toiminnasta eniten, sillä ryhmän sisäi-nen yhteisöllisyys, kaveruus ja luottamus kasvoivat. Nuorille syntyi myös tunne siitä, että he tekevät tarkoituksellista työtä ja että omalla panoksella on merki-tystä. (Ali-Melkkilä 2010, 136)

Tämän hankkeen sisällä vertaisuus näkyy sekä pilottiryhmän eli lähihoitaja opiskelijoiden suhteessa toisiinsa että lähihoitaja opiskelijoiden suhteessa mui-hin Turun Ammatti - Instituutin nuoriin. Lähihoitajat toimivat siis vertaiskasvatta-jina, kun asiasta innostuneena vievät asiaa eteenpäin muille nuorille. Vertais-kasvatus perustuu muun muassa mallioppimiseen ja ryhmädynamiikkaan, kos-ka etenkin kasvuiässä muiden mielipiteet ja esimerkki ovat hyvin tärkeitä nuorel-le. Vertaisten kanssa voidaan myös peilata kokemuksia ja ajatuksia muiden samassa ikäryhmässä ja elämäntilanteessa olevien kanssa ja mahdollisesti huomata, että muillakin voi olla samanlaisia huolenaiheita, pulmia tai ajatuksia. Asioiden yhteinen tarkastelu voi avata uusia näkymiä. (Järvilehto & Kiiski 2009, 44; Hellström 2010, 261.)

5 MITÄ TÄSTÄ OPIMME

5.1 Oppiminen ja motivaatio

Tämä hanke on mitä suurimmassa määrin oppimisprosessi. Hankkeeseen osallistuvat nuoret oppivat uusia asioita ja menetelmiä ja toimintatapoja päihteisiin liittyen. Koulutetut päihdekasvattajat oppivat esiintymistaitoja ja valmistautumaan oppitunnin pitämiseen. Hankkeen aikana he saattavat oppia myös uusia asioita itsestään. Myös hankkeen muut tahot oppivat esimerkiksi uudenlaisia toimintatapoja ja malleja. Oppimisen näkökulmasta suurimpana hyödyn saajana on hankkeen tekijä, jolle koko hanke on alusta loppuun uuden oppimista.

Oppiminen on määrätietoinen muutosprosessi, jota ihminen pyrkii itse ohjaamaan. Oppiessa ihminen työstää sekä tietoisesti että alitajuisesti saamaansa tietoa. (Kauppila 2003, 17.) Oppimisen voidaan kuvata olevan tavoitteellista ja tietoista työskentelyä omakohtaisesti koettujen ongelmien ratkaisemiseksi (Kääriäinen ym. 1997, 237). Oppiminen onnistuu parhaiten, jos tavoitteet ovat selkeät ja niihin pyrkiminen oppijalle mielekäästä. Kuitenkin alkuun kaikessa oppimisessa on ominaista epämääräisyys ja hapuilu, sillä vaikka uudet asiat sidotaankin aikaisempiin kokemuksiin, eivät ne silti useinkaan heti jäsenny. Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat myös uusiin asioihin suhtautuvaan reagoititapaan eli odotetaanko onnistumista vai pelätäänkö epäonnistumista. (Kääriäinen ym. 1997, 193.)

Oppiminen ja muutos vaativat motivaatiota. Vahva motivaatio parantaa oppimistulosta ja vähäinen heikentää sitä. Motivaatio on sisäinen prosessi, joka antaa voimaa ja ohjaa käyttäytymistä. Motivoitunut käyttäytyminen onkin aina tavoitteellista ja tähtää tiettyyn päämäärään. Motivaatio muodostuu kognitiivisista rakenteista, kuten havaitseminen, ymmärtäminen ja ajattelu sekä affektiivisistä rakenteista, kuten temperamentti ja tunteet. Motivaatio on sidoksissa ihmisen arvoihin, tavoitteisiin, uskomuksiin ja odotuksiin. (Kääriäinen ym. 1997, 201; Kauppila 2003, 43; Järvillehto & Kiiski 2009, 72–73.)

Negatiiviset oppimiskokemukset sen sijaan voivat aiheuttaa motivaation heikkenemistä. Ongelmat itsetunnossa voivat myös heikentää oppimistuloksia ja motivaatiota. Huono itsetunto taas voi olla seurausta esimerkiksi traumaista tai kielteisistä elämän kokemuksista. Opiskelutilanteiden tulisikin olla oppijan itsetuntoa vahvistavia. (Kauppila 2003, 49.)

Itsetunto rakentuu myönteisistä kokemuksista ja siihen kuuluu positiivinen minäkäsitys, itseluottamus ja itsearvostus. Itseluottamus antaa rohkeutta tehdä itsenäisiä valintoja ja sitoutua tiettyyn päämäärään. Positiivinen minäkäsitys koostuu henkilön asenteista ja arvoista itseään kohtaan ja näkyy rohkeutena olla oma itsensä loukkaamatta muita. Itsearvostus on itsensä arvostamista, mikä voi näkyä esimerkiksi siten, että pitää omasta terveydestään huolta. Hyvään itsetuntoon kuuluu myös omien heikkouksien ja puutteiden tunnistaminen. Opettajat ja kouluttajat voivat vaikuttaa opiskelijoiden itsetunnon kehittymiseen esimerkiksi antamalla myönteistä palautetta aina, kun siihen on realistisia mahdollisuuksia. (Kääriäinen ym. 1997, 196; Kauppila 2003, 92–94.)

5.2 Toimiva viestintä oppimisen lähtökohtana

Vuorovaikutus ja toimiva viestintä ovat oppimisen ja kasvatuksen ydin. Vuorovaikutukseen kuuluu sanaton ja sanallinen viestintä. Viestinnän avulla luodaan toimiva suhde toiseen ihmiseen. Sanallisen viestinnän avulla voidaan muun muassa kuvailla asioita ja ilmiöitä, vaikuttaa muihin, ilmaista mielihaluja ja tunteita, heijastaa omia arvoja ja asenteita sekä esittää mielipiteitä ja saada aikaan jotakin. Sanattomaan viestintään sen sijaan kuuluu esimerkiksi eleet, ilmeet, asennot, kosketus, ulkoasu, ajan ja tilan käyttö. Sosiaalisessa kanssa käymisessä sanattoman viestinnän osuus on noin 60 %. Vuorovaikutus vaatii kuitenkin sekä sanatonta että sanallista viestintää. (Kauppila 2005, 28–29, 34.)

Viestinnän ongelmat ja vääristymät saattavat aiheuttaa ongelmia ja väärinkäsityksiä ihmisten välille. Saatetaan esimerkiksi puolustella itseä tavalla, joka summentaa viestintää tai johtaa sitä harhaan, kuten kieltää oma osuus asiaan. Viestinnän vääristymiä voi aiheuttaa myös vähättely, tunteiden liioittelu, arvon kiel-

täminen, älyllistäminen sekä erilaiset kilpailutilanteet. Minäkuvan ja itsetunnon häiriöt voivat myös haitata vuorovaikutusta. Esimerkiksi aikaisemmat kielteiset kokemukset saattavat vaikuttaa siihen, millaisia tulkintoja tehdään uusissa ihmissuhdetilanteissa. Huumorin käyttö saattaa myös joissain tilanteissa muodostua ongelmaksi ja viestintää häiritseväksi tekijäksi, jos sen avulla korvataan kaikki asiallinen ja vakava suhtautuminen viestiin. (Kauppila 2005, 30–32.)

Tässä hankkeessa viestintä on keskeisessä asemassa monissa vaiheissa. Viestinnän tulisi olla toimivaa sidosryhmien, eri toimijoiden ja verkostojen kanssa. Nuorten kanssa toimiessa viestinnän vääristymät saattavat haitata viestin perille menoa oleellisesti. Leirillä kouluttaessa sekä oppituntia ohjattaessa tulisi ottaa huomioon useita tekijöitä, toimivan vuorovaikutuksen onnistumiseksi. Reijo Kauppila (2005, 29) on kuvannut kymmenen ideaa viestinnän onnistumiseksi:

10 ideaa viestinnän onnistumiseksi

- Selvitä itsellesi, mitä viestit
- Mieti viestin tavoitetta, siis mihin pyrit
- Ota huomioon tilanne ja häiriötekijät.
- Tarkkaile omaa esitystäsi.
- Näe esittämäsi asiat vastaanottajan näkökulmasta.
- Varmista, ovatko ajatukset ja teot sopusoinnussa keskenään.
- Käytä vertauksia ja mielikuvia.
- Tee itsesi ymmärrettäväksi.
- Konkretisoi viestintäsi.
- Tarkkaile palautetta ja kuuntele muita.

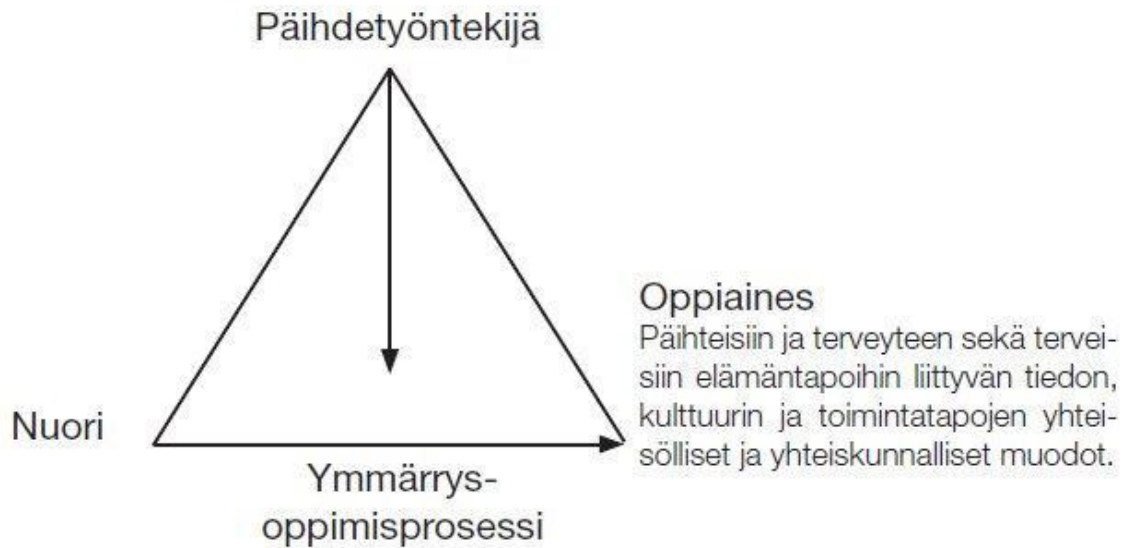
5.3 Pedagoginen näkökulma päihdekasvatukseen

Ajatus nuorten osallisuudesta heitä itseään koskevissa asioissa asettaa vaatimuksia pedagogiikkaan. Pedagogiikka ei voi enää olla vain yksisuuntaista opet-

tajalähtöistä vaan sen tulee perustua yhteisöllisyyttä rakentavaan toimintatapaan. Yhdessä tekeminen ja toimiminen vahvistavat myös osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Kylmäkoski ym. (toim.) 2010, 8-9.)

Kasvattamisella tarkoitetaan Siljanderin ja (2002) Kansasen (2004) mukaan (ks. Ulvinen 2010, 15–16) kasvattavaa vaikutusta tai vaikutuspyrkimystä suhteessa kasvatettavaan. Kasvattajan ja kasvatettavan välille syntyy pedagoginen suhde, jossa kasvattaja pyrkii vaikuttamaan kasvatettavan omaan ennalta määräämättömään kehityspotentialiin ja sivistysprosessiin. Kasvattaja toimii oman elämänsä historian kautta jäsenyneiden tietojen ja taitojen mukaisesti ja siksi hänen tulisi myös tiedostaa omat eettiset arvonsa, asenteensa ja uskomuksensa (Tirri 1999, 30). Kasvattaminen eroaa opettamisesta muun muassa siinä, että opetuksen ytimenä on suunniteltu ja tietoinen ammatillinen tarkoitus eli oppilaan oppiminen ennalta asetettujen oppisisältöjen mukaisesti. Opetuksessa ei myöskään ole pedagogisen suhteen kaltaista avoimuutta.

Suuri osa päihdekasvatuksesta tapahtuu osana normaalia kasvatusta, jolloin vastuu on ensisijaisesti kodilla, mutta myös koululla, harrasteyhteisöillä, seurakunnalla ja monilla muilla yhteisöillä. Päihdekasvatuksen ja riski- ja haittatiedon jakamisen pyrkimyksenä on vaikuttaa yksilön asenteisiin, tietoihin ja käyttäytymiseen eli sitä kautta kehittää yksilön kykyä tehdä päätöksiä. (Soikkeli ym. 2011, 15–16.) Päihdekasvatus voi sisältää sekä kasvatuksellisia että opetuksellisia näkökulmia. Mitä tarkemmin päihdekasvattajan toiminta perustuu ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja oppisisältöjen saavuttamiseen ja mitä ammatillisempi hänen pedagoginen tarkoituksensa on sitä lähempänä hän on koulumaista opettamista. Tavoitteiden tehtävänä nuorten kanssa tehtävässä päihdetyössä on muun muassa: Ohjata päihdetyön toteutusta ja suunnittelua, luoda perustaa kasvatuksen, opetuksen ja oppimisen arvioinnille sekä kertoa nuorelle, mitä kasvu - ja oppimisprosessin suuntaan ohjaavia tietoja, taitoja, asenteita ja arvoituksia hänen tulisi omaksua. (Ulvinen 2010, 16–17.)

Kuvio 7 Didaktinen kolmio päihdetyössä (Ulvinen 2010, 21.)

Kuviossa esitetään, miten päihdetyöntekijä ohjaa nuoren kasvua ja oppimista pedagogisten toimenpiteiden kautta. Kansanen & Meren, 1999 (ks. Harjunen 2002, 110.) mukaan asian tarkastelu didaktisen kolmion kautta antaa laajemmän näkökulman tarkasteltavaan asiaan. Didaktinen suhde merkitsee suhdetta toiseen suhteeseen. Kyseisen kasvu – ja oppimisprosessin aikana päihdekasvattaja oppii myös itse jäsentämään, tutkimaan ja muotoilemaan päihdetyön sisältöinä olevia asioita. Nuoren kasvuun ja oppimiseen päihdetyössä vaikuttavat päihdetyöntekijän lisäksi muun muassa hänen arkipäivässään kokemat arki-kulttuurin muodot, joiden suhteen hän rakentaa merkityksiä, joiden perusteella kehittyä asiaan liittyvä ymmärrys. (Ulvinen 2010, 21–22.)

Tieto lisää ymmärrystä, jolloin uskomukset, asenteet ja arvojärjestykset muuttuvat suhteessa vanhaan tietoon. Saamansa tiedon pohjalta kukin kuitenkin päättää itse mitä tavoitteita ja uusia vaihtoehtoja ottaa käyttöön. Tietoisuus omien valintojen mahdollisuudesta omaan elämään liittyen lisää sisäistä hallinnantunnetta ja vahvistaa minuutta. Vastuunotto omasta elämästä ja hyvinvoinnista lisääntyy. (Järvilehto & Kiiski, 2009, 84.)

5.4 Leiri oppimisympäristönä

Oppimisympäristön valinta on myös oleellinen tekijä vuorovaikutuksen ja oppimisen onnistumisessa. Oppimisympäristö muodostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä ja sen valinta on oleellinen oppimistuloksen kannalta. Oppimiselle suotuisa ympäristö lisää keskittymistä ja parhaimmillaan myös oppijan henkistä kasvua. (Kauppila 2003, 19.)

Eräs esimerkki toiselle asteelle toteutetuista ehkäisevän päihdetyön hankkeista on Danska – Honkalan & Krogeruksen toteuttama hanke, jonka lähtökohtana oli tarkastella, miten yhteisöllisyys vaikuttaa yhteisön jäsenten päihdeasenteisiin ja toisaalta, miten yhteisölliset menetelmät voisivat toimia ehkäisevän päihdetyön menetelminä. Hankkeessa käytettiin toiminnallisia menetelmiä ja sen tavoitteena oli luoda tilanteita, joissa nuoret pääsivät itse pohtimaan päihteisiin liittyviä asioita sekä omia elintapojaan terveyden näkökulmasta. Hanke kesti kevätlukukauden ja oppitunnit oli sijoitettu kouluopetuksen lomaan. Hankkeen kohderyhmänä olleet nuoret kokivat hankkeessa käytetyt menetelmät toimiviksi ja kokivat hyväksi, että saivat keskustella ja miettiä omaa suhdettaan päihdeidenkäyttöön. Oppilaat kokivat myös hyväksi, että asioista puhuttiin suoraan ja niiden oikeilla nimillä. (Danska – Honkala & Krogerus 2010, 67–68, 74.)

Hankkeen kohderyhmänä olleet toisen vuosikurssin opiskelijat kokivat yhteisön merkityksen ja siihen kuulumisen erityisen tärkeäksi ja olivat sitä mieltä, että yhteisöllisyyttä synnyttävät esimerkiksi leirit, yhteiset jutut ja yhdessä tekeminen, huumori sekä luokkayhteisö ja perhe. Hankkeen nuoret kokivat, että päihdeiden käyttöön kuuluu erityisesti yhteisöön liittyvä sosiaalinen paine. On juotava tai poltettava, jotta saa kuulua porukkaan. Koettiin myös, että päihdeiden käyttö helpottaa vastakkaisen sukupuolen kanssa lähentymistä. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta on merkityksellistä pohtia, mitkä yhteisöllisyyttä synnyttävistä asioista ovat sellaisia, että niihin ei liity päihteet. Tämän hankkeen kohderyhmälle sellaisiksi olivat muodostuneet erityisesti koulun puolesta järjestetyt leirit, jotka oppilaat kokivat erityisen mieleenpainuviksi. Leiritoimintaa voisi hyödyntää enemmän koulumaailmassa, sillä sen avulla voi lisätä positiivista

yhteisöllisyyttä oppilasryhmässä. Leirien järjestämisessä kannattaa hyödyntää yhteistyökumppaneita, kuten järjestöjä. (Danska – Honkala & Krogerus 2010, 71–75.)

Danska – Honkalan & Krogeruksen (2010) mukaan toisen asteen opiskelijoille kannattaa satsata ehkäisevän päihdetyön resursseja, koska oppilaat kaipaavat asiassa aikuisen ohjausta, mutta ovat jo valmiita keskustelemaan päihteisiin liittyvistä teemoista monipuolisesti. Vastaavanlaiset hankkeet kannattaa heidän mielestään esitellä opiskelijoille mahdollisimman houkuttelevina, jotta heidän olisi helpompi sitoutua. Oleelliseksi koettiin etenkin toiminnalliset menetelmät, jotka kannustivat vuorovaikutukseen. Kuunteleminen ja toisen ymmärtäminen lisäävät turvallisuuden tunnetta. Turvallisuuden kokemus edistää ryhmän välistä luottamuksellisuutta ja yhteisöllisyyttä, mikä taas on keskeistä ehkäisevässä päihdetyössä. (Danska – Honkala & Krogerus 2010, 78–79.)

Ryhmään kuulumisen merkitystä ja osallisuutta korostetaan niin sosiaalisen vahvistamisen kuin yleisen ehkäisyntekijän näkökulmista. Ryhmään kuulumisen on ihmiselle luontaista ja merkityksellistä. Ihminen on kehittynyt perheryhmässä ja toimii päivittäin erilaisissa ryhmissä, kuten opinto, harraste, työ, ihmissuhde ja terapiaryhmissä. Ryhmä saattaa toimia joko kasvokkain tai esimerkiksi sähköisesti eli ryhmän jäsenten ei ole välttämätöntä tavata toisiaan lainkaan. Ryhmään kuulumisen motiivina saattaa olla esimerkiksi informaation tarve, mutta yleensä ryhmä perustuu jäsenten yhteisille tarpeille. Ryhmäytymisen ja ryhmään kiinteyden avulla ryhmään kehittyä ryhmäidentiteettiä. Kiinteyden avulla ryhmään kehittyä ryhmäidentiteettiä. Kiinteyden avulla ryhmään kehittyä ryhmäidentiteettiä. Kiinteyden avulla ryhmään kehittyä ryhmäidentiteettiä. (Kauppila 2005, 85–86.) Ryhmäharjoitukset ja ryhmäyttäminen kannustavat ja antavat luvan myös kommunikointiin (Danska – Honkala & Krogerus 2010, 75).

Edellä kuvatussa hankkeessa kuvattiin hyvin nuorten itsensä kokemana leiri-
muotoisen koulutuksen hyötyjä ja etuja. Samaa ajatusta tukee myös hankkeen tekijän pitkä kokemus nuorten koulutusleireistä. Leiri oppimisympäristönä helpottaa oppilaiden ryhmäytymistä ja koulutettavien tutustuessa toisiinsa paremmin elävä ja avoin vuorovaikutus lisääntyy. (Järvilehto & Kiiski 2009, 44). Lisäksi, kun leiri koetaan oppimisympäristönä, jossa oppilaat opiskelevat keskinäi-

sessä vuorovaikutuksessa, voidaan huomiota kiinnittää samanaikaisesti sekä sosiaaliseen että kognitiiviseen kehitykseen (Julkunen 2002, 24).

6 KEHITTÄMISHANKKEEN KUVAUS

6.1 Kehittämishanke prosessina

Tutkimus – ja kehittämisprosessia kuvattaessa tulee huomioida, että jokainen tutkimus- ja kehittämistyö on ainutkertainen, joten prosessi voidaan myös kuva- ta monella eri tavalla (Kyrö 2004, 27). Hanna Vilkkä (2005, 42.) kuvaa tutkimus- prosessin etenemistä seuraavilla vaiheilla: Ideataso, sitoutuminen, toteuttami- nen, kirjoittaminen ja tiedottaminen. Toikko ja Rantanen (2009, 56.) sen sijaan katsovat kehittämisprosessia viiden tehtävän näkökulmasta eli perustelut, orga- nisointi, toteuttaminen, arviointi ja levittäminen. Seppänen-Järvelän (2004, 21.) mukaan prosessilla tarkoitetaan ei – lineaarista, jatkuvasti muuntuvaa, yhtenäis-istä palasista koottua, ajallisesti kulkevaa jatkumoa. Se on ainutkertainen ja yksilöllinen toiminnan ajattelun ja havainnointien kokonaisuus.

Tässä työssä kehittämisprosessia on tarkasteltu edellä esitettyjen Toikko – Rantasen (2009) viiden tehtävän näkökulmasta sekä käytetty prosessiarvioinnin näkökulmaa toiminnan jatkuvassa kehittämisessä. Prosessiarviointi tarjoaa väli- neitä ja ajattelumallin kehittämisprosessin seuraamiseen, ymmärtämiseen, oh- jaamiseen ja dokumentointiin ja auttaa arvioinnista saatujen tietojen hyödyntä- mistä. Prosessiarvioinnin avulla muutostarpeisiin voidaan vastata välittömästi, eikä vasta lopullisten tulosten synnyttyä. (Seppänen–Järvelä 2004, 19–20.)

Kehittämishankkeen prosessikuvaus

AIKA	MENETELMÄ	TOIMIJAT	TUOTOS	
9-12 / 2010	Suunnittelukokoukset	Hanketyöryhmä	Hankesuunnitelma	SUUNNITTELU
1 / 2011	Palaverit	Turun Ammatti-Instituutin tulosjohtaja ja sosiaali-kuraattori + hanketyöryhmä	Hankkeen esittely Yhteistyön aloittaminen	
2-3 / 2011	Suunnittelukokoukset	Hanketyöryhmä ja Ammatti-instituutin toimijat.	Kohderyhmän valinta Toteutuksen organisointi	ORGANISOINTI
4 / 2011	Suunnittelukokous Puhelin, sähköposti	Hanketyöryhmä ja Turku AI, Sosiaali- ja terveysalan rehtori	Koulutusrunгон ja oppituntipaketin suunnittelua. Pilotoinnin käynnistys	
5 / 2011	Palaveri Pilottioppitunti	Hanketyöryhmä ja Turku AI, Sosiaali- ja terveysalan päihdetyön opettajat Hankkeen tekijä Lyseon lukio, I lk.	Hankkeen esittely. Kohderyhmän tarkennus Toteutuksen organisointi Pilottioppitunnin testaus Palaute ja itsearviointi	
6-8 / 2011	Kehitystyö	Hankkeen tekijä	Oppituntirungon kehitys Palauteiden ja itsearvioinnin pohjalta	TOTEUTUS
9 / 2011	Koulutuspaketin pilotointi	Hankkeen tekijä+ pilottiryhmä	Palaute, itsearviointi	
10 / 2011	Hankkeen esittely valtakunnallisilla kuraattori-päivillä.	Hankkeen tekijä+ Kuraattoripäivien osallistujat	Dokumentointi	
11-12 / 2011	Oppitunteja Ammatti-Instituutissa Palautetunti	Koulutetut päihdekasvattajat Turku A-I:n oppilaat Pilottiryhmä Hankkeen tekijä	Oppitunnit Palaute	ARVIOINTI
1-3 / 2012	Dokumentointi, arviointi Kehittäminen	Hankkeen tekijä+ kehitystyöryhmä	Kehitystyö Hankkeen loppuraportti	
4 / 2012 →	Kehittämishankkeen esittely	Hankkeen tekijä Sidosryhmät	Levitys, juurruttaminen Implementointi	LEVITYS

Mukaiilen Toikko T, RantanenT. 2009. 56

Kuvio 8 Kehittämishankkeen prosessikuvaus

Kuviossa esitellään tämän kehittämisprosessin vaiheet aikajanalla ylhäältä alaspäin, siten että lukijan on helppo seurata mihin vaiheeseen ja ajankohtaan mikäkin tapahtuma sijoittuu. Toinen sarake vasemmalta kuvaa prosessin keskeisempiä menetelmiä, kolmas niihin osallistuneita toimijoita ja neljänteen on

koottu tuotokset. Kuvion oikeasta reunasta löytyy prosessin eri vaiheet perustelu/suunnitteluvaiheesta levitykseen.

6.2 Perusteluvaihe

Perusteluvaiheessa vastataan kysymykseen: Mitä ja miksi kehitetään, miksi juuri nyt ja millaista tietoa tavoitellaan? Usein kehittämisen lähtökohtana voi olla nykytilaan liittyvä ongelma tai tulevaisuuteen kohdistuva visio. Loogisesti tarkasteltuna pohdinta lähtee käyntiin jostain tutkijaa tai kehittäjää kiinnostavasta aiheesta, ongelmasta tai ristiriidasta, josta hän haluaa tietää enemmän tai vaikuttaa siihen. Koska tutkimisen ja kehittämisen motiivit ovat yksilöllisiä, tuleekin tutkijan ja kehittäjän määritellä ja perustella valintansa ja näkökulmansa mahdollisimman konkreettisesti. Ensimmäinen vaihe saattaa olla melko hidas, mutta on tärkeä, koska hyvin perusteltu ja määritelty tutkimusongelma/visio luo perustan koko hankkeelle. (Kyrö 2003, 27, Toikko & Rantanen 2009, 56–57, Vilka 2005, 45.)

Tämän hankkeen perusteluja on käsitelty jo jonkin verranluvussa kaksi. Vaihe lähti käyntiin syksyllä 2010 hanketyöryhmän seitsemällä hanketyöryhmän koontumisella, joissa pohdittiin hankkeen perusteluja monesta lähtökohdasta ennen alustavien tavoitteiden löytämistä. Alusta asti suunnitelmana oli kouluttaa ryhmä toisen asteen opiskelijoita päihdekasvattajiksi, jotka sitten vievät asiaa eteenpäin omille vertaisilleen. Ensimmäisenä ajatuksena oli suunnata koulutus Instituutin Tutor-opiskelijoille. Pohjana ajatukselle oli Mannerheimin Lastensuojeluliiton tukioppilastoiminnan selvä elämä koulutusmalli, josta on kerrottu luvussa kaksi. Hankkeen tekijän oma sitoutuminen tukioppilastoimintaan saattoi myös vaikuttaa hieman siihen, että alkuun oli vaikea nähdä muita mahdollisia kohderyhmiä kuin Tutor - opiskelijat.

Alkuun pohdittiin myös olisiko vertaisille suunnattu koulutus oppitunteja vai esimerkiksi hyvinvointipäivä. Mahdollisiksi haasteiksi nähtiin esimerkiksi koulutettavien päihdekasvattajien omat asenteet päihteisiin liittyen sekä heidän ikänsä verrattuna kohderyhmän eli vertaisten ikään, molemmissa kun saattaisi olla se-

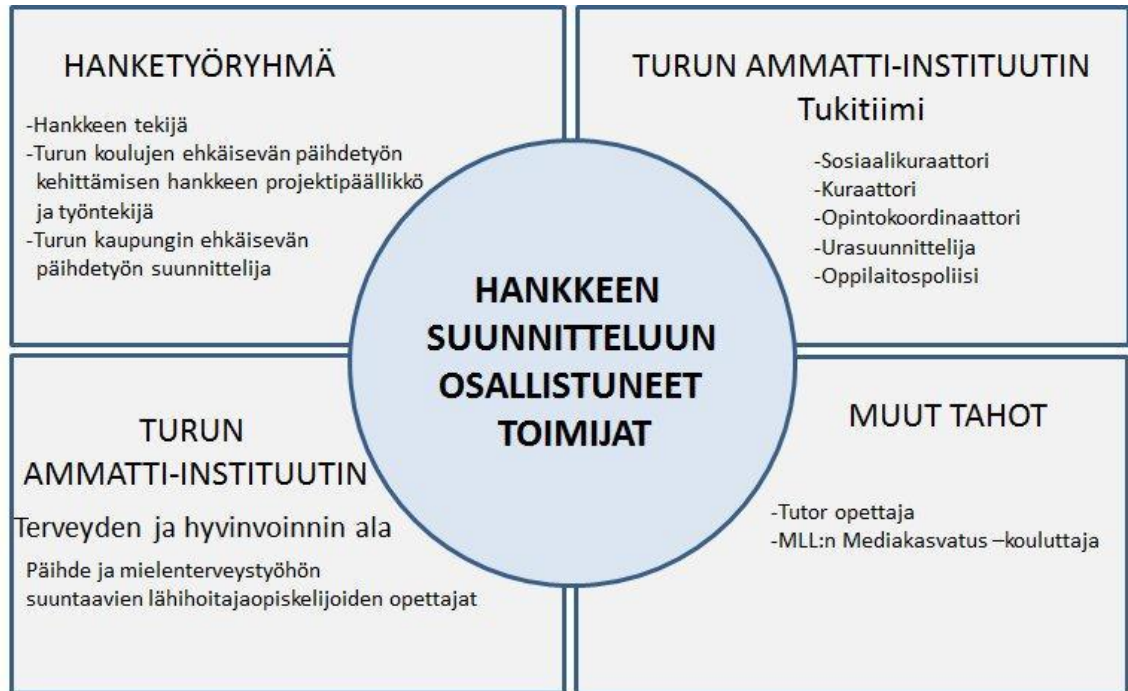
kä alaikäisiä että täysikäisiä. Myös kohderyhmän erilaisuus aiheutti pohdintaa, esimerkiksi logistiikan opiskelijat ovat hyvin erilainen kohderyhmä verrattuna kosmetologiopiskelijoihin.

Vaiheen lopussa saatiin tavoitteet tarkennettua siten, että olimme valmiit esittelemään ideaamme toivomallemme yhteistyökumppanille. Tapasimme Turun Ammatti – Instituutin tulosaluejohtajan ja kerroimme hänelle hankkeesta ja hän suhtautui positiivisesti asiaan. Paikalla oli myös instituutin urasuunnittelija, joka ehdotti, että lähtisimme pohtimaan asiaa tarkemmin instituutin tukitiimin kanssa. Perusteluvaihe oli melko hidas ja välillä tuntui, että jumitetaan paikoillaan eikä hanke etene mihinkään suuntaan. Koimme myös toisinaan, että tämän hankkeen kuuluminen Turun koulujen päihdekasvatuksen kehittämishankkeeseen aiheutti sekaannusta omassa ajattelussamme ja kun pyrimme kirjoittamaan tavoitteita ja kehittämistehtäviä.

6.3 Organisointivaihe

Hankkeen tavoite muodostaa lähtökohdan organisointivaiheelle. Kysymys on siis toimintasuunnitelman tekemisestä, jossa kehittämisen kohde, tavoitteet, resurssit ja toimijat määritellään mahdollisimman konkreettisesti. Tässä kohdin tarkennetaan hankkeen työryhmä, jaetaan vastuut ja kootaan mahdollinen ohjausryhmä. (Toikko & Rantanen 2009, 58–59.)

Ennen kuin kehittämisprosessi pääsee käyntiin, on kartoitettava kaikki hankkeeseen liittyvät toimijat taustaryhmineen, jotta nähdään millaisessa ympäristössä kehittäminen toteutetaan eli hankkeen toimintaympäristö. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi sosiaalisen analyysin avulla, joka taas voidaan tiivistää toimijamatriisiksi. Matriisi sisältää kunkin toimijan tehtävän, resurssit, kuten raha ja aika sekä intressin, joka yleensä on positiivinen, mutta voi olla myös negatiivinen. Tutkimussuunnitelmaa tehtäessä kannattaa myös varmistaa, että tutkittava asia on mitattavissa ja testattavissa. (Toikko & Rantanen 2006, 77–80; Vilkkä 2005, 81.)

Kuvio 9. Hankkeen suunnitteluun osallistuneet toimijat

Kuviossa esitellään hankkeen suunnitteluun ja osittain myös toteutukseen liittyneet tahot. Hanketyöryhmän toimijat ovat toimineet tiiviissä yhteistyössä koko hankeprosessin ajan. Työryhmän eri toimijoiden intressejä ovat olleet esimerkiksi Turun terveyden edistämisen yksikön sekä koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hankkeen näkökulmasta toiselle asteelle suunnatun koulutusmallin saaminen opinnäytetyönä osaksi suurempaa kokonaisuutta. Koulujen päihdekasvatuksen hanke on myös mahdollistanut kehittämishankkeeseen liittyvät taloudelliset resurssit, joita on käytetty esimerkiksi leirin kuluihin. Mannerheimin Lastensuojeluliiton näkökulmasta intressinä on piirin nuorisotoiminnan koordinaattorin ammatillisen osaamisen kasvu ja sen hyödyntäminen järjestön tuotteissa ja toiminnassa. MLL:n resurssointi hankkeelle on työntekijän työpanos sekä mahdollisuus käyttää työaika opiskeluun. Turun ammatti-instituutin intressinä on saada lisäresursseja päihdekasvatukseen sekä uudenlainen toimintamalli oman toiminnan tueksi. Kaikille tahoille yhteinen hyöty on uudenlaisen moniammatillisen yhteistyön syntyminen. Kun avaus yhteistyöhön liittyen on tehty, on myös jatkossa helpompi tehdä yhteistyötä myös muunlaisissa kuvioissa.

Kevään 2011 aikana hankin taustatietoja Instituutissa tehtävästä ehkäisevästä päihdekasvatuksesta, josta on kerrottu enemmän luvussa 2.2. Poliisin toteuttamasta ehkäisevästä päihdetyöstä sain tietoa Instituutin koulupoliisilta palaverissa 3.2.2011 jossa keskusteltiin opinnäytetyön aiheesta ja kohderyhmästä ja ajatuksia herätti muun muassa:

- Koulussa monta vaikuttajaa eli muistettava kenen intressistä koulutetaan > nuori keskiössä
- Päällekkäisten koulutusaiheiden välttäminen eli koulutusten tulisi olla toisiaan täydentäviä
- Poliisin koulutuksissa keskitytään laillisuuskasvatukseen

Instituutin tukitiimin kanssa pidettiin keväällä kaksi suunnittelupalaveria, joista ensimmäisessä esiteltiin hanketta sekä Instituutin tutor-toimintaa ja sitä, miten koulutus saataisi sovitettua tutoreille jatkokoulutukseksi. Kaikki paikalla olijat kokivat hankkeen tarpeelliseksi ja Instituutin tarpeita vastaavaksi. Tutorit koettiin myös hyväksi kohderyhmäksi.

Toisessa palaverissa pohdimme haasteita, kuten sitä, miten tutorit saa motivoitua aiheeseen, mistä löytyy aika heidän kouluttamiseensa ja oppituntien pitämiseen, etteivät ole liikaa poissa oppitunneilta sekä leiriin liittyviä järjestelyjä. Palaverin lopussa aloimme miettiä, olisiko loppujen lopuksi kuitenkin jokin muu kohderyhmä koulutukselle parempi ja pitkän pohdinnan jälkeen päätettiin kääntyä terveys - ja hyvinvointialan puoleen ja ehdottaa hanketta lähihoitajaopiskelijoille, joilla olisi aiheeseen liittyvä pohjakoulutus ja kenties mahdollisuus pitää oppitunnit omaan koulutusohjelmaansa sisällytettynä.

Otin Terveys – ja hyvinvointialojen rehtoriin yhteyttä sähköpostitse ja sain lähihoitajaopiskelijoiden päihdetyön opettajien yhteystietoja, joihin otin yhteyttä saman tien. Tapasimme kevään aikana kahdesti, jolloin esittelin hanketta ja päädyimme yhteisesti malliin, jossa koulutetaan päihde - ja mielenterveystyöhön suuntautuneita lähihoitajaopiskelijoita, jotka sitten käyvät pitämässä päihdekasvatusoppitunteja vertaisilleen oman oppilaitoksen sisällä. Koulutuksesta opiskelijat saavat puoli opintoviikkoa yrittäjyyden ja puoli opintoviikkoa ammatillisen

kehittymisen opintojaksoista. Koulutusmuodoksi suosittelin koulutusleiriä, koska vaikka koulutus olisi mahdollista pitää myös koulupäivän aikana, mutta pitkä työkokemukseni leiritoiminnasta tukioppilaskoulutuksissa tuki leirimuotoista koulutusta, koska vapaamuotoinen ympäristö auttaa aiheeseen keskittymisessä ja tukee ryhmäytymistä. Lopulta päädyimme ratkaisuun kaksi päivää leirillä 16. - 17.9.2011 ja puoli päivää koululla 26.9.2011. Sovittiin myös, että teen opiskelijoille leirikirjeen, jossa on hankkeen tavoitteet ja yleisiä tietoja ja infoa.

	1. VAIHE	2. VAIHE
KUKA	Päihdekasvatuskouluttaja	Lähihoitajaopiskelijat
MIT	Päihdetietoa ja -taitoa koulutus	Päihdekasvatust vertaisilleen
MITE	2 pv leiri + ½ päivää	Päihdekasvatusoppitunti 1,5 h
KENELLE	Lähihoitajaopiskelijat	Turun Ammatti - Instituutin 1. tai 2. vuosikurssin opiskelijat

Kuvio 10 Päihdekasvatuksen koulutusmalli toiselle asteelle

Koulutusmallin nimeksi annoimme päihdetietoa ja – taitoa ja koulutettuja lähihoitajia päätimme kutsua päihdekasvattajiksi. Lopulliseksi suunnitelmaksi muotoutui malli, joka on kuvattu seuraavassa kuviossa (Kuvio 10). Mallissa päihde – ja mielenterveystyöhön suuntaavat lähihoitajat koulutetaan päihdekasvattajiksi. Lähihoitajille suunnattu koulutusmalli suunniteltiin mahdollisimman osallistavaksi ja toiminnalliseksi. Koulutuksen jälkeen päihdekasvattajat lähtevät pareittain pitämään päihdekasvatukseen liittyviä oppitunteja vertaisilleen. Oppitunti suunniteltiin 1,5 tunnin mittaiseksi ja sisältämään toiminnallisia harjoituksia ja keskustelua. Päätettiin myös, että käyn itse pilotoimassa oppituntia toisen asteen ryhmälle, että nähdään, miten malli toimii.

Koulutuksen sisältö ja aihealueet

Kevään aikana pohdimme ja tarkensimme hanketyöryhmän kanssa oppituntipaketin sisältöjä, aiheita ja tavoitteita. Halusimme suunnitella koulutuksen mahdollisimman osallistavaksi ja vuorovaikutukselliseksi, mutta myös sellaiseksi, että opiskelijat saavat uutta oikeaa faktatietoa päihteisiin liittyen. Tärkeiksi aiheiksi koimme esimerkiksi päihteiden vaikutuksen yksilöön, lähipiiriin ja yhteiskuntaan sekä itsetunnon, itsetuntemuksen sekä arvot ja valinnat. Koulutuksen näkökulmaksi valitsimme työelämälähtöisyyden, koska kohderyhmä opiskelee ammattitutkintoa ja työllistyminen on jo melko lähellä. Halusimme myös nostaa käsitteilyyn kannabiksen sekä päihteet ja media. Tupakan käsittelyn se sijaan ajattelimme jättää hieman vähäisemmäksi, koska tupakoinnista toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa on jo paljon tutkimustietoa ja menetelmiä, kuten esimerkiksi Sakki ry:n Savutta Savossa – amiskin voi olla savuton – hanke.

Lisäksi esimerkiksi seksuaalisuus nostettiin yhdeksi aiheeksi, joka käsitellään koulutuksessa, koska päihteisiin ja seksiin liittyy monenlaisia myyttejä, kuten että humalassa seksuaalinen halu, itseluottamus ja rohkeus lisääntyvät ja että humalassa voi saada sellaista seksiä, josta on muutoin uskaltanut vain unelmoida. Kuitenkin tosielämässä humalassa tulee tehtyä seksiin liittyviä virhearviointeja. Seksiin ryhtyminen kynnys saattaa madaltua ja tulee tehtyä sellaisia valintoja, jotka myöhemmin kaduttavat. Lisäksi seksuaalinen riskikäyttäytyminen on yhteydessä päihteiden käyttöön. Päihtyneenä ehkäisy saattaa unohtua, mikä saattaa johtaa sukupuolitauteihin tai ei toivottuun raskauteen. (Pylkkänen 2012, 27–28.)

Kannabiksen valitsimme yhdeksi suuremmaksi osa-alueeksi koulutusta, koska olimme omassa työssämme huomanneet asenteiden kannabista kohtaan muuttuneet selvästi myönteisemmiksi. Lisäksi tutkimukset tukivat oletustamme. Esimerkiksi Hakkaraisen ym. mukaan 21 % 15 -25 vuotiaista nuorista oli kokeillut kannabista vuonna 2010 (ks. Kotovirta ym. 2011, 34). Vastaavasti 25–34 -vuotiaista miehistä kannabista on kokeillut vähintään kerran elämässään yli 40 %. Samasta ikäryhmästä yli puolet kertoo tuntevansa jonkun huumeiden käyttäjän. (Metso ym. 2012, 3,12.) Kokemuksemme mukaan monilla nuorilla on

myös melko hatarat tai aivan vääränlaiset tiedot kannabiksesta. Esimerkiksi hyvin harva nuori tietää, että kannabiksen käyttö saattaa laukaista psykoosin tai olla yhteydessä skitsofrenian puhkeamiseen (Hall & Degenhardt 2008).

Yhteiskunnallisia näkökulmia halusimme tuoda esille aiheella: ”alkoholi, jokaisen oma asia?”, joka oli poimittu MLL:n 2010 materiaalipaketista. Mielestämme oli myös tärkeä saada nuoret pohtimaan, millaisia seurauksia päihteiden käytöllä saattaa olla koko yhteiskuntaan. Moni ajattelee, että on oma asia käyttääkö päihteitä vai ei, ajattelematta lainkaan, millaisia vaikutuksia päihteidenkäyttö saattaa aiheuttaa esimerkiksi lähipiirille, puhumattakaan päihteiden käytön kustannuksista yhteiskunnalle. Esimerkiksi nuorten syrjäytymisen kustannukset ovat valtiolle vähintään 3 miljardia euroa vuodessa (Turun Sanomat 2012, 14).

Koulutuksessa halusimme myös saada nuoret miettimään omaa vastuutaan elämäänsä ja valintoihinsa sekä painottaa työelämälähtöisyyttä, kuten ammattikuvaa, työturvallisuutta, viikolla juhlimisen ja krapulan vaikutuksia, valvomista ja sosiaalisen median riskejä edellisiin liittyen. Vapaa-ajan päihteiden käyttö ja etenkin alkoholin suurkulutus heijastuu helposti myös työelämään. Töissä jakamisen ja selviytymisen perustana ovat riittävä työ – ja toimintakyky, jotka taas saattavat häiriintyä tai estyä päihteiden käytön seurauksena. Krapulassa, humalassa tai huumeiden vaikutuksen alaisena työskentely on työturvallisuusriski, joka saattaa vaarantaa oman, työtovereiden tai asiakkaiden turvallisuuden. Lisäksi alkoholin suurkulutus tuo taloudellisia ja sosiaalisia haittoja työpaikalle. Sairaspoissaolot lisääntyvät, työn laatu voi heikentyä ja päihteiden läsnäolo työyhteisössä saattaa lisätä ihmisten välisiä ristiriitoja. (Pylkkänen 2012, 11, 14.)

Mediakasvatusta käsiteltiin sosiaalisen median lisäksi myös medialukutaidon näkökulmasta. Nettiä voi kutsua nykypäivän ostariksi, jonne nuoret kokoontuvat viettämään aikaa. Netissä pelataan, tutustutaan uusiin ihmisiin ja kommunikoidaan ystävien kanssa. Netistä voidaan myös hakea tietoa ja kertoa omia mielipiteitä. Ajanviettopaikkana netti eroaa kuitenkin esimerkiksi nuorisotalosta siten, että paikalla ei ole aina turvallista aikuista, joka voisi varmistaa, että kaikki sujuu hyvin. Aina nuori ei tule itse ajatelleeksi, millaisia seurauksia omalla netin käy-

töllä voi olla. Siksi onkin tärkeää, että nuorille tarjotaan tietoa fiksesta nettikäytännästä. (Lundvall ym. 2011, 7)

Netti on julkinen, mutta siitä huolimatta esimerkiksi sosiaaliset mediat saattavat tuntua nuoresta yksityisiltä palveluilta, joita seuraavat vain lähimmät ystävät. On siis hyvä miettiä millaista tietoa ja kuinka paljon itsestään netissä paljastaa. Nuoret toimivat myös usein aktiivisina tiedon tuottajina netissä. Julkaistaan kuvia, videoita ja omia ajatuksia. Saatetaan myös ajatella, että kaikki netiin kirjoitettu on faktaa, vaikka esimerkiksi keskustelupalstojen kirjoitukset perustuvat pääosin kirjoittajien omiin kokemuksiin. On myös hyvä muistaa, että kansallinen lainsäädäntö pätee myös netissä. (Lundvall ym. 2011, 7-8.) Mediakasvatusosioon sain paljon apua ja tukea MLL:n mediakasvatuskouluttaja Juha Kontturilta sekä MLL:n materiaaleista.

Oppituntimallin pilotointi

Oppituntimallin pilotoinnin paikan löytäminen osoittautui yllättävän haastavaksi ja lopulta päädyin itselleni tutun opinto-ohjaajan kautta Turun Lyseon lukioon. Pilotiryhmänä oli luokallinen eli 26 ensimmäisen vuosikurssin oppilasta. Ajattelin, että oppilaat ovat joka tapauksessa saman ikäisiä ja soveltuvat siten pilottiryhmäksi. Oppitunti pidettiin terveystiedon tunnilla, joka oli päivän viimeinen tunti ja sen pituus oli 75 minuuttia, minkä kuulin vasta paikalle päästyäni. Oppitunti oli suunniteltu 90 minuutin mittaiseksi. Luokkatila oli myös varsin pieni toiminnallisia harjoituksia ajatellen ja aikaa kului myös pulpettien järjestämiseen piirin muotoon, koska koen, että saan oppilaihin piirissä paremman kontaktin kuin pulpeteissa istuen.

Pilottitunnin alustava sisältö:

- Tutustuminen
- Keskustelua päihteistä.
- Väittämiä, samaa mieltä, eri mieltä (esim. Tupakka on vaarallisempaa kuin alkoholi)
- Ryhmätyö (aiheina sosiaalinen media, työelämä ja päihteet, alkoholi – jokaisen oma asia, Kannabis)

- Unelmakartta
- Palaute

Aloitin kertomalla oppitunnin sisällöstä muutamalla sanalla ja sitten piirissä olenko ainoa tutustumisleikillä, joka sujui hyvin ja oppilaat olivat innostuneita.

Olenko ainoa harjoitus (10 min)

Harjoituksen tavoitteena on oppia uusia asioita sekä itsestä, että muista osallistujista. Huomata, että kaikki olemme ainutlaatuisia vaikka meistä löytyy myös yhdistäviä asioita. Leikissä asetetaan piiriin ja kukin vuorollaan nousee ylös, sanoo nimensä ja koettaa keksiä asian jossa on ainoa porukassa esimerkiksi: ”Olenko ainoa, jolla on koira?” Jos jolloin muulla on koira, osoittaa hän sen nousemalla ylös, jolloin vuorossa oleva keksii uuden asian, kunnes löytää jonkun, jossa on ainoa.

Harjoitus onnistui erittäin hyvin. Oppilaat lähtivät hyvin mukaan ja koettivat selvästi keksiä toinen toistaan erikoisempia asioita ja auttoivat niitä, joille keksiminen tuotti vaikeuksia. Harjoitus tuotti paljon naurua ja vapautti tunnelmaa.

Päihteisiin liittyviä kysymyksiä ja keskustelua (10 min)

Harjoituksen tavoitteena oli saada oppilaat keskustelemaan päihteistä sekä miksi, jotkut käyttävät päihteitä ja miksi, jotkut, jotka itse käyttävät päihteitä, koettavat saada muutkin käyttämään. Ajatuksena oli myös miettiä yhteisesti, mitä hyötyä on olla käyttämättä päihteitä.

Harjoituksen kysymykset:

1. Mitä päihteet ovat?
2. Miksi jotkut käyttävät päihteitä?
3. Miksi jotkut eivät käytä?

Keskustelu lähti melko huonosti käyntiin, mutta jonkin verran sain kuitenkin oppilaita motivoitua. Syitä oppilaiden haluttomuuteen keskustella uskoisin löytyvän

ainakin siitä, että tunsivat toisensa huonosti eli eivät kokeneet ryhmää vielä riittävän turvalliseksi keskusteluun. Muutamilla luulisin vaikuttaneen myös sen, että varmasti oli jo omaa käyttöä ja ei halunnut lähteä puhumaan tai ei vaan kiinnostanut osallistua. Kuitenkin selvästi huomasi, että suurin osa kuunteli vaikka ei itse lähtenyt mukaan keskusteluun. Onneksi kuitenkin muutama oppilas osallistui hyvin ja saatiin keskustelua aikaiseksi.

Väittämät (10 min)

Harjoituksen tavoitteena on saada aikaan väittelyä, nuorten omia mielipiteitä ja heidän ajatuksiaan päihteisiin liittyen. Kumota harhakuvitelmia ja saada faktatietoa.

Harjoituksessa ohjaaja sanoo väittämän, jonka jälkeen kukin valitsee onko puolesta vai vastaan. Samaa mieltä ollessa noustaan ylös ja eri mieltä ollessa seisataan. Oman mielipiteensä saa perustella ja puolta saa myös vaihtaa, mutta jompikumpi puoli on aina valittava.

- Tupakka on vaarallisempaa kuin alkoholi.
- Humalassa on aina kivaa?
- Huumeiden kokeileminen on aivan eri asia kuin niiden käyttäminen

Väittämiä oli alun perin enemmän, mutta aikataulun vuoksi karsin väittämät kolmeen. Väittämiin osallistuivat kaikki, mutta varsinainen aktiivinen osallistuminen eli otetaan kantaa ja sanotaan oma mielipide, tapahtui suurimmaksi osaksi samojen oppilaiden kesken. Ohjaajana kannustin oppilaita keksimään perusteita ja jonkin verran johdattelin vastauksia, jotta pääsimme eteenpäin asiassa. Esimerkiksi, kun pohdittiin onko humalassa aina kivaa, kysyin mitä kotibileissä voi tapahtua. Puolesta ja vastaan saivat kaikissa väittämissä kannatusta, mikä oli positiivista väittelyn kannalta. Muutamien vastauksissa näkyi selvästi päihdemyönteinen ja haittoja väheksyvä asenne.

Ryhmätyöt (35 min)

Ryhmätöiden tavoitteena oli saada oppilaat itse pohtimaan päihteisiin liittyviä riskejä ja haittatekijöitä sekä saada faktatietoa asioista. Materiaalina harjoituksessa oli erivärisiä pahveja ja kyniä sekä taustatietoa aihealueista.

Jaoin ryhmät satunnaisesti neljään osaan ja tuloksena oli hiukan liian suuret ryhmät eli noin 6-7 henkilöä. Alun perin olin ajatellut, että kukin ryhmä viettää aikaa yhden aiheen parissa noin 15 minuuttia ja vaihtaa sitten seuraavaan, jota alkaa täydentää, niin, että kaikki ehtivät perehtyä kaikkiin aiheisiin. Ajan vähyyden vuoksi, muutin aikataulua siten, että kolmessa ensimmäisessä ryhmässä oltiin 10 min ja viimeisessä 5 min.

Työskentelyä seurattaessa huomasin, että ensimmäisen aiheen parissa työskentely sujui hyvin, mutta tämän jälkeen monet ryhmäläiset vain lueskelivat muiden tuotoksia tai olivat sitä mieltä, ettei ole mitään annettavaa. Varsinainen työnteko jäi usein muutamien kontolle. Kaikki eivät myöskään perehtyneet taustamateriaaliin lainkaan. Itse kiertelin ryhmissä ja koetin motivoida työntekoon heittämällä kysymyksiä aiheista, jolloin ryhmä selvästi keskittyi paremmin ja osallistui hetken. Huomioin myös, että aiheesta toiseen siirtyminen vei aikaa ja lisäsi hälinää luokassa.

Unelmakartta

Harjoituksen tavoitteena on pohtia omia vaikutusmahdollisuuksia, valintoja ja vastuita oman elämän suhteen. Huomata, että kukin meistä voi itse vaikuttaa omaan elämäänsä monin tavoin. Huomata, että päihteiden käyttö saattaa vaikuttaa negatiivisesti omaan tulevaisuuteen. Materiaaleiksi harjoitukseen tarvitaan paperia ja värikyniä.

Unelmakarttaharjoituksessa kukin piirtää omia unelmiaan kymmenen vuoden päähän. Ohjaaja voi johdatella pohtimaan esimerkiksi asuinpaikkaa, elämäntilannetta, työtä, opiskelua, omaisuutta jne. Jokainen miettii myös, miten olettaisi suhtautuvansa päihteisiin tuolloin, kun on täysi-ikäinen ja osa päihteistä on itselle sallittuja. Piirtäminen saattaa jollekin nousta kynnyskysymykseksi, joten silloin, voi myös kirjoittaa. Lopuksi kaikki halukkaat esittelevät omat tuotoksensa.

Lopuksi ohjaaja kysyy, mitä merkitystä voisi olla, jos tuolloin olisikin riippuvainen päihteistä ja miten se vaikuttaisi omiin unelmiin.

Unelmakartta jouduttiin jättämään kokonaan pois ohjelmasta, koska aika loppui kesken. Omasta näkökulmastani tämä oli ikävää, koska kokemukseni mukaan unelmakartta harjoitus sopii lähes kaiken ikäisille, on pidetty harjoitus ja auttaa ymmärtämään omien valintojen merkitystä.

Palaute (5 min)

Tavoitteena on saada oppilailta arvokasta tietoa heidän kokemuksistaan oppitunnin sisällöistä, aikataulusta, ohjauksesta ja aikatauluista. Palautekyselylomake (Liite 1)

Tunnin lopuksi keräsin palautteen, jonka monet täyttivät hätäisesti, jotta pääsivät lähtemään kotiin. Osa kuitenkin täytti huolellisesti ja kiitti vielä kotiin lähtiesään.

Palautteen yhteenveto ja poimintoja vastauksista

Oppilaat olivat melko tyytyväisiä oppituntiin keskiarvolla 8,0. Oppilaat pitivät etenkin keskusteluista ja tutustumisleikistä. Ryhmätyöt jakoivat mielipiteitä, toiset vastaajista kokivat, että olivat parasta oppitunnissa, osa taas ei pitänyt. Väitämät saivat eniten positiivista palautetta, mutta yksi vastaaja oli sitä mieltä, että toin liikaa omaa mielipidettäni esille ohjatessani. Ajanpuute nousi myös monessa vastauksessa esille.

”Piti pohtia asioita, keskusteltiin vakavista asioista ja rento tunnelma”

Vastaajat kokivat oppineensa muun muassa päihteiden haittavaikutuksia, kannabiksen riskejä ja haittoja ja että käyttö saattaa vaikuttaa myös työelämään. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että tiesi ennestään jo kaiken. Kehittämisehdotuksissa toivottiin lisää yhteistä aikaa ja keskustelua, vähemmän aikaa yhdessä ryhmätyöpisteessä ja parempia aiheita ryhmätöihin. Osa vastaajista piti oppituntia hyvänä ja monipuolisena eikä halunnut parantaa mitään.

”Opin, että alkoholin vaikuttaa myös lähimmäisiin”

”Ei mitään uutta, lähes täysi-ikäisen tulisi jo osata nämä asiat”

Pohdintaa ja kehittämisideoita oppitunnin ja palautteiden perusteella

Itsearviointiin ja oppilaiden palautteen perusteella tulin siihen tulokseen, että suunnittelen koko oppituntimallin uudestaan, sillä vaikka palaute oli melko positiivista, koin oppitunnin ohjaamisen tällä konseptilla kokemattomille opiskelijoille aivan liian työlääksi hallita. Havahduin myös materiaalien tuomiin haasteisiin. Ryhmätöihin piti olla mukana pahvia, kyniä ja taustamateriaalia tehtäviä varten ja jatkossa oli tarkoitus, että oppitunteja pidettäisi kymmeniä, joten myös materiaaleja pitäisi silloin varata niihin kaikkiin, jolloin pitäisi myös miettiä, kuka ne hankkii ja maksaa. Pilottitunnin jälkeen päätin muuttaa oppituntimallin rakennetta osallistavaksi power point esitykseksi, jonka levittäminen ja mukaan ottaminen olisi helppoa ja suunnittelin mallin kesän aikana samassa kun tarkensin myös päihdekasvattajille suunnattua koulutusta. Uuden oppituntimallin suunnittelin kesän 2011 aikana (Liite 2).

6.4 Hankkeen toteutusvaihe

Kehittämistoiminnan toteutus koostuu ideoinnista ja priorisoinnista, kokeilusta ja mallintamisesta. Kehittämistoiminnassa joudutaan usein priorisoimaan kehitettävää kohdetta, koska kaikkea mahdollista ei voida toteuttaa. Esimerkiksi kokeilevassa toiminnassa toiminnasta kerätään palautetta, jonka perusteella toimintaa saatetaan muuttaa ja kehittää eli välillä saatetaan joutua palaamaan ideointivaiheeseen. (Toikko & Rantanen 2009, 59–60.) Tämän hankkeen toteutusvaihe ajoittui syksyyn 2011, jolloin pilotoitiin sekä lähihoitajille suunnattu päihdetietoa ja – taitoa koulutus sekä päihdetietoa ja taitoa oppitunnit Turun ammatti-instituutissa.

Päihdetietoa ja – taitoa koulutusmallin pilotointi

Tapasin ensimmäisen kerran leirille lähtevät lähihoitajaopiskelijat keskiviikkona, 31.8.2011 Infotilaisuudessa koululla. Paikalla oli kaikki pilottiryhmän 16 oppilas-

ta ja opettaja. Kerroin tulevasta koulutuksesta ja kävimme läpi taustat ja suunnitelmat. Oppilaat saivat myös leirikirjeen (liite 3), jossa kerrottiin ohjelmasta ja käytännön asioista koulutukseen liittyen. Päällimmäiseksi asiaksi nousi kohta: Päihteiden käyttö leirillä ei ole sallittua, josta oli tulla koko tunnin pääasia, kun moni tupakoitsija koko säännön liian tiukaksi. Toisena huolen aiheena oli leirin ajankohta perjantaista lauantaihin. Yksi oppilaista ilmoitti heti, ettei pysty jäämään yöksi lauantain koiranäyttelyn takia ja muutamalle muullekin asia tuntui hankalalta. Suurin osa oli onneksi innolla mukana ajankohdasta huolimatta.

Tunnin jälkeen arvioimme tilaisuutta luokan opettajan kanssa ja totesimme, että leirin ajankohta ja järjestelyt tulisi olla oppilaiden tiedossa jo hyvissä ajoin ennen infotilaisuutta. Pohdimme myös päihdekysymystä tupakointiin liittyen ja päädyimme tulokseen, että koska kaikki, jotka polttavat, ovat täysi-ikäisiä, emme takerru tupakointiin, kunhan se tapahtuu koulutusajan ulkopuolella ja siitä ei koidu haittaa muille ihmisille tai ympäristölle. Päätökseen vaikutti ajatus siitä, ettei asia nousisi kynnyksikysymykseksi koko leirin ajaksi ja koulutus itsessään jää taka-alalle ja saisi huonon alun.

Perjantai 16.9.2011, ensimmäinen leiripäivä

Leirivalmistelut aloitin jo kotona leiriä edeltävänä iltana kokoamalla tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet autoon. Koulutusta varten mukaan tarvitsee ainakin:

- Pahvia 1/ 4-5 hlö
- 2-4 isoa pakettia tusseja
- A4 paperia (muutama/hlö)
- Karkkia(erilaisia, ryhmiin jakoa varten)
- Valintojen viidakossa kortit (tai vastaavat)
- Arvokortit (arvovaihtokauppaan)
- Keskustelukortit (Alkoholi, jokaisen oma asia-materiaali)
- Ristiriitaiset viestit kortit (MLL, tunteella-materiaali)
- Kannettavan ja videotykin

Menin itse leirikeskukseen jo aamulla, jotta sain kaikki valmistelut tehtyä ja silti meinasi syntyä pieni paniikki, kun oma tietokoneeni ei suostunut toimimaan yh-

teen videotykin kanssa. Tilanteen pelasti leirin isäntä, joka lainasi paikan konetta, muistitikkua ja vielä asensi laitteen minulle.

Bussi saapui ajallaan mukanaan opettajan ja 12 oppilasta. Toinen opettaja tuli omalla kyydillä ja myös neljä oppilasta, joista yksi ajoissa, kaksi hiukan myöhässä ja yksi reilun tunnin myöhässä hammaslääkärin takia. Tupakkaan liittyvää kapinointia oli selvästi ilmassa, koska suoraan bussista noustessa kaksi oppilasta laitto mielenosoituksellisesti tupakaksi. Pidimme asiaan liittyvän pikapalaverin saman tien ja sovimme tupakointiin liittyvät säännöt, mikä rauhoitti hieman tilannetta. Majoittumisen jälkeen kokoontuimme saliin. Lievää negatiivista asennetta tuntui olevan ilmassa vieläkin. Päätin kuitenkin vaan olla välittämästä negatiivisuudesta, en antanut sen tarttua itseeni vaan pysyin positiivisena ja uskoin siihen, että asiaan ja aiheeseen liittyvä oma innostukseni ja positiivisuuteni tarttuisi opiskelijoihinkin.

Keräsin opiskelijat koulutustilaan ja muodostimme tuoleista piirin, koska piirissä on helpoin saada katsekontakti kaikkiin ja pitää järjestystä yllä. Alkuun kerroin leirin käytännön asioista, kulusta, aihealueista ja tavoitteista, jonka jälkeen aloitimme koulutuksen. Useimpiin aihealueisiin liittyen taustalla oli diat, jossa oli aiheisiin liittyvää tietoa, mutta koulutus itsessään tapahtui piirimuodostelmassa ja kävin ohjaajana vain välillä vaihtamassa diaa ja palasin piirin. Diasarja on työn liitteenä (Liite 4)

Aloitimme koulutuksen Olenko ainoa harjoituksella, josta on kerrottu oppituntimallin pilotoinnin yhteydessä. Harjoitus meni tosi hyvin ja alkoi selvästi jo rikkoa jäätä. Oppilaat osallistuivat erittäin hyvin ja alkoivat vaikuttaa positiivisemmilta. Tutustumisen jälkeen siirryimme varsinaiseen aiheeseen ja aloitimme yhteisesti käymällä läpi yleisimmät päihdeaineet, jotta kaikille on selvää, mistä puhutaan.

Tämän jälkeen levitin piirin keskelle virikekortteja (MLL, Valintojen viidakossa -kortit), joiden avulla aloimme pohtia miksi jotkut käyttävät päihteitä. Alkuun käytettiin hetki aikaa korttien katseluun ja sitten sai puheenvuoron, jossa kertoi oman näkemyksensä asiasta. Lopuksi käytiin vielä yhteistä keskustelua, jota syntyi todella mukavasti. Harjoitus toimi hyvin.

tekemiseen ja vuorovaikutuksen ylläpitoon. Päätin myös tehdä ihan aiheeseen tarkoitetut omat kortit seuraavaa koulutusta varten.

Edellisen harjoituksen loppupuolella aloin myös huomata selvää keskittymisen herpaantumista, joten pidimme kahvitauon, joka aivan varmasti tuli tarpeeseen. Tässä vaiheessa tunnelma oli jo tosi hyvä ja vaistosin, että asenne alkoi positiivinen sekä asiaan, että itseeni liittyen.

Seuraavana vuorossa oli ryhmätöitä. Ryhmiin jaon suoritin laittamalla piirin keskelle karkkeja (4x4 erilaista laatua) ja kun jokaisella oli karkki, tuli hänen etsiä ryhmänsä samanlaisen karkin omaavista. Menetelmästä selvästi pidettiin. Ryhmätyön aiheista vaihdoin ”alkoholi, jokaisen oma asia” tupakkaan aivan viime hetkellä, kun kävin läpi koulutusrunkoa koulutusta edeltävänä iltana ja huomasin, että päihteiden yhteiskunnallisia vaikutuksia käsitellään koulutuksessa jo alkoholi – jokaisen oma asia ja vaikka suunnitteluvaiheessa olimme päättäneet jättää tupakkaa vähäisempään käsittelyyn, oli tupakointi noussut suureksi asiaksi lähihoitajaopiskelijoiden keskuudessa. Tulin siis siihen tulokseen, että tupakoinnin nostaminen yhdeksi aiheeksi, saisi ainakin opiskelijat itsensä pohtimaan tupakointiin liittyviä tekijöitä.

Tupakoimattomuus mainos (Taustamateriaalina tupakka faktaa ja mietittäväksi miten vaikuttaa polttajaan, lähipiiriin, yhteiskuntaan ja ympäristöön)

Päihteet ja työelämä (taustamateriaalina MLL:n aineistoa, lehtileikkeitä, miten päihteet voivat vaikuttaa työnhakuun, omaan työhön, työyhteisöön ja työturvallisuuteen?)

Kannabis (Taustamateriaalina ”Kannabis on petollinen huume materiaali ja apukysymyksiä)

Netti ja päihteet (Taustamateriaalina MLL:n materiaaleja ja lehtileikkeitä)

Ryhmiin jakautuminen onnistui hyvin ja ryhmät saivat vuorotellen valita omat aiheensa, johon kaikki tuntuivat olevan tyytyväisiä tai ainakaan mitään nurinaa ei syntynyt asiasta. Oppilaat alkoivat heti tehdä innolla omia töitään ja tekivät niitä niin hartaasti, että keskeytimme työt ruokailun ajaksi ja jatkoimme vielä

hetken sen jälkeen, jotta kaikki saivat omat työnsä valmiiksi. Esityksetkin onnistuivat mukavasti ja saimme ansaitun ruokatauon.

Ruokailun jälkeen siirryimme arvoihin ja omiin valintoihin ja aloitimme harjoituksella ”arvojen vaihtokauppa”. Tein itse kortit, joihin kirjoitin erilaisia arvoja, kuten onnellinen vanhuus, ekologiset elämäntavat, kauneus, vaatimattomuus, hyvä itsetunto ja laminoin laput. Laput laitoin väärinpäin pöydälle ja kukin sai ottaa kolme lappua satunnaisesti. Tämän jälkeen oli mahdollisuus vielä koettaa vaihtaa omaa lappuaan muiden kanssa tai jäljellä jääneistä korteista. Kun oli tyytyväinen omiin valintoihinsa, sai istua. Lopuksi kävimme kunkin valinnat läpi ja keskustelimme, miksi arvot ovat tärkeitä, miten voivat muuttua ja miten syntyvät.

Kuva 2. Arvokortit

Arvokeskustelusta siirryttiin pohtimaan kunkin illan omaa tulevaisuutta. Harjoitus toteutettiin piirtämällä oma kuvitteellinen unelmatulevaisuus kymmenen vuoden päähän. Materiaalina oli valkoisia A4 papereita ja tusseja. Piirrosten

valmistuttua kukin kertoi omastaan, mitä halusi ja lopuksi pohdittiin omien unelmien ja tavoitteiden tärkeyttä. Harjoituksen lomassa pohdittiin myös miten päih-teistä voi kieltäytyä. Muutaman syvällisen unelman ansiosta syntyi antoisaa keskustelua unelmien merkityksestä ja siitä, miksi on tärkeä uskoa itseensä.

Varsinainen ohjelma päättyi 20:00, jonka jälkeen menimme porrastetusti saunaan ja söimme iltapalaa ja juttelimme. Oppilaat kyselivät paljon itsestäni ja kertoivat omia tarinoitaan. Koenkin, että leirin yksi suurista positiivisista puolista verrattuna koulutyöskentelyyn, on mahdollisuus pysähtyä keskustelemaan ja olemaan aidosti läsnä. Leirillä kun on enemmän aikaa, ei ala heti seuraava tunti tai ole aika lähteä kotiin muihin rientoihin. Illalla oppilaat kehittivät vielä oma-toimisesti erilaisia pelejä ja leikkejä ja olivat tosi kivasti porukassa. Neljä oppi-lastaa lähti kotiin jo illalla.

Lauantai 17.9.2011

Nousin itse aikaisin ja laitoin paikkoja kuntoon ja valmistelin päivää muutenkin. Osa oppilaista heräili hiukan vastahakoisesti, mutta kaikki tulivat kuitenkin aamupalalle. Ohjelman pääsimme aloittamaan aikataulun mukaisesti. Päivän aiheena oli ”Minä kouluttajana”.

Aloitimme aakkosjono harjoituksella, jossa pitää koettaa mennä äidin etunimen mukaan aakkosjärjestykseen, mutta ei saa puhua. Muilla tavoin saa kommunikoida. Harjoituksen tavoitteena on miettiä erilaisia kommunikointitapoja ja tehdä yhteistyötä. Harjoitus onnistui loistavasti ja jonosta otin jaon kolmeen, joten saimme neljän hengen satunnaiset ryhmät.

Siirryimme kuuntelemattomuus harjoitukseen. Edellisessä harjoituksessa muodostetut ryhmät istuvat omaan pöytänsä ja ryhmäläiset toisiaan vastapäätä. Sitten pyysin kutakin miettimään aiheen itsekseen, josta pystyy puhumaan minuutin, valitsemaan ryhmästä aloittajan ja sitten annoin ohjeeksi, että kun yksi puhuu, osoittavat muut ryhmäläiset kaikin muin tavoin paitsi itse poistumalla ja pitämällä ääntä, ettei voisi vähempää kiinnostaa, mutta he eivät myöskään saa itse kuunnella. Kukin puhuu minuutin ja sitten vuoro vaihtuu seuraavalle.

Tehtävän tavoitteena on eläytyä ihmisen asemaan, jota ei kuunnella ja saada oppilaat pohtimaan asioita, joita luokassa voi tapahtua, kun itse menee pitämään oppituntia eli toisin sanoen ymmärtää, että kaikkeen ei voi varautua, vaikka itse olisi miten hyvä, jos oppilas on esim. väsynyt, sairas, hänellä on huolia tai luokassa on hälinää. Harjoitus sujui muuten hyvin, mutta yhdelle oppilaalle tuntui olevan hankala, koska koki, että loukkaa muita olemalla kuuntelematta.

Jatkoimme seuraavaan harjoitukseen samoissa ryhmissä. Harjoituksen nimi on ristiriitaiset viestit ja se on peräisin MLL:n ”Tunteella” materiaalista (Salovaara ym. 2008). Harjoituksen tavoitteena on huomata, miten joskus voi jäädä kummallinen olo kuulijalle, jos puhujan sanaton viestintä on kovin ristiriitaista itse viestin kanssa. Harjoituksessa pääsee myös heittäytymään ja hiukan esiintymään. Jokainen osallistuja ottaa vuorollaan yhden lapun, jossa lukee jokin lause ja toisen, jossa joku tunnetila. Tämän jälkeen oppilas koettaa sanoa lauseen lapun tunnetilalla käyttäen äänen sävyä, asentoa, ilmeitä, eleitä jne. ryhmän muut jäsenet koettavat arvata, mistä tunnetilasta on kyse. Harjoitus sujui osalta oikeinkin hienosti, mutta toisten oli hankala heittäytyä esiintymään.

Käytännön harjoitusten jälkeen kokoonnuttiin ringiin ja aloitettiin oppitunnin suunnitteluun ja ohjaamiseen liittyviä asioita. Alkuun purettiin edellisten harjoitusten takana olleita tavoitteita ja sitten alettiin pohtia, millaisia asioita tulee ottaa huomioon ennen kuin lähtee pitämään oppituntia, kuten oppitunnin sisältöön tutustuminen ja mahdollinen muokkaaminen, taustamateriaali, harjoittelu yhdessä parin kanssa ja paikalla ajoissa oleminen. Tämän jälkeen demonstroin tilannetta, jossa olin menossa luokkaan puhumaan ja oppilaat saivat ehdotella, mitä seuraavaksi kannattaa tehdä ja mitä luokassa puhuessa tulee ottaa huomioon, kuten puhe, katsekontakti, kädet, asento, ilmeet, eleet sekä mitä tehdä, jos muut eivät kuuntele tms. Osio onnistui pääosin hyvin, mutta selvästi oli havaittavissa pientä väsymystä, johtuen varmaankin edellisen päivän työskentelestä, mutta myös pitkään valvomisesta. Osa oppilaista oli kuitenkin hyvin aktiivisia. Päivän lopuksi suunnittelemani puheet, jouduimme siirtämään puolen päivän koulutukseen, koska aika loppui kesken. Oppilaat saivatkin etätehtäväksi suunnitella noin 5 minuutin puheen.

Loppuleikiksi valitsin positiivisuus laput, jossa istutaan ringissä, kirjoitetaan oma nimi paperiin ja siirretään lappua aina vasemmalle, kunnes kukin saa oman lappunsa. Jokainen kirjoittaa jotain positiivista aina siitä ihmisestä, jonka lappu on edessä. Lopuksi vielä jokainen saa sanoa lappusta yhden asian jonka arvasi löytyvän sieltä ja yhden mikä yllätti.

Harjoituksessa muutama oppilas oli todella yllättynyt joistain kohdista, esim. yksi tyttö ihmetteli, kun hänestä oli kirjoitettu ”leirillä sosiaalisempi muitten kanssa ” ja oli asiasta niin iloinen, että nosti sen yhdeksi kolmesta leirillä oppimastaan asiasta palautelomakkeeseenkin.

Koulutuspäivä 26.9.2011, paikalla 15 opiskelijaa ja opettaja

Aloitimme tunnin puheiden pitämällä ja palautteen antamisen harjoittelemisella. Puheiden jälkeen keskustelimme jännittämisestä ja siitä, miten jännitys ei useinkaan näy yleisölle. Käytettiin aikaa myös kysymyksille oppitunnin pitämiseen liittyen ja sovittiin oppituntien vetäjä parit ja heille varahenkilöt sekä mihin koulutaloon kukakin on menossa. Tarkemmat aikataulut oppilaat sopivat itse koulun kanssa.

Toisena aiheena kävimme läpi power point esityksen (liite 2), jonka oppilaat lähtevät pitämään vertaisilleen muihin koulutaloihin. Sovittiin myös, että oppitunnin sisältöä voi muokata kohderyhmän mukaan, koska koulutalojen opiskelijoilla saattaa olla hyvin erilaisia intressejä esimerkiksi työhön. Lopullisen tunnin aihealueet:

- Alkulämmittely (tutustumisleikki)
- Päihteet ja niiden vaikutus käyttäjään, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan
- Päihderiippuvuus
- Kannabis
- Päihteet ja laki
- Päihteet ja työelämä
- Päihteet ja netti

- Itsetunto ja unelmat

Lähihoitajien palaute koulutuksesta

Palautteen (Liite 5) perusteella koulutukseen osallistuneet lähihoitaja opiskelijat pitivät koulutuksesta ja arvioivat kouluarvosanaksi keskiarvon 9,0. Vastaajina olivat kaikki kuusitoista oppilasta. Heidän mielestään parasta koulutuksessa oli keskustelut ja se, ettei koulutus ollut pelkkää teoriaa vaan myös toimintaa. Oppilaat kokivat myös opetuksen mielenkiintoiseksi ja pitivät kouluttajasta. He olivat myös sitä mieltä, että tutustuivat leirillä toisiinsa paremmin.

”Monipuolinen, hyvät keskustelut, sai nauraa paljon”

”Tehty mielenkiintoiseksi ja hyvä ettei ollut suoraan power pointista luettu, vaan keskusteltiin ryhmässä.”

Kehittämisehdotuksiksi nousi etenkin leirin ajankohta. Suurin osa oppilaista piti viikonloppua perjantaista lauantaihin huonona ajankohtana. Myös tiukka aika-
taulu sai kritiikkiä. Osa toivoi myös lisää ohjelmaa illaksi, kuten lautapelejä ja leikkejä. Suurin osa oli kuitenkin tyytyväisiä ohjelmaan ja sisältöön.

”Leiri oli kiva, mutta sen olis voinut pitää keskellä viikkoa.”

Vastaajat kokivat oppineensa uutta asiaa päihteistä, etenkin kannabiksesta, sekä netistä ja luokkakavereistaan. Oppitunnin ohjaamiseen liittyvä osio sai myös paljon positiivista palautetta. Osallistujat kokivat oppineensa, miten kuuluu olla luokan edessä, miten kuuntelijat saadaan hiljaiseksi ja hyödyntämään erilaisia menetelmiä opetuksessa.

”Opin miten kuuluu olla luokan edessä ja ehkä itsetunto kohos hiukan.”

”Opin, että esimerkillä saa aikaan.”

Omaan asenteeseen päihteiden käyttöön ja käyttäjiin liittyen 11 vastaajaa oli sitä mieltä, että koulutuksella ei ollut vaikutusta, yksi vastaaja vastasi kyllä ja ei ja neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että koulutuksella oli vaikutusta. Muutama ei

vastauksen kirjoittaneista oli kuitenkin kirjoittanut sulkeisiin, että vastaus oli kielteinen, koska ajatteli muutenkin asiasta negatiivisesti. Kyllä vastauksen perusteina oli muun muassa, että sai lisää tietoa haittavaikutuksista.

”Olin ajatellut kokeilla kannabista, mut nyt en enää halua.”

Pohdintaa ja kehittämideoita koulutuksen palautteiden, omien havaintojen ja itsearvioinnin perusteella

Kokonaisuudessaan koulutus onnistui hyvin ja leiri yli omien odotusteni. Alun negatiivinen asenne kauhistutti, mutta päätös pysyä itse positiivisena ja oma innostus asiaan selvästi auttoivat. Aikataulu osoittautui hiukan liian tiukaksi, sillä tauoille ei jäänyt riittävästi aikaa ja viimeinen osio piti siirtää seuraavaan koulutuspäivään, mikä teki myös siitä liian tiukan. Myös oppilaiden palautteen perusteella taukoja olisi kaivattu lisää. Oppilaat pitivät etenkin toiminnallisuudesta, keskusteluista ja toisiin tutustumisesta sekä kouluttajasta. Lisäksi oppilaat kokivat tutustuneensa toisiinsa paremmin, mikä tukee omaa ajatustani leirimuotoisen koulutuksen hyvistä puolista. Kuitenkin leirin ajoittuminen viikonloppuun nousi oppilaiden kehittämissuhteista suurimmaksi, joten seuraavaa koulutusta ajatellen, kannattaa miettiä, jos leirin voisi pitää arkena ja aloittaa jo heti aamusta, jotta saisi väljyyttä aikatauluun. Vastaisuudessa mukaan kannattaa ottaa myös iltaa varten pelikortit ja erilaisia lautapelejä.

Oppilaat kokivat oppineensa paljon uusia asioita ja menetelmiä. Koulutuspalautteen asennetta mittaava kysymys osoittautui kuitenkin harhaanjohtavaksi, koska vastauksen voi tulkita kahdella tapaa. Joku vastasi ei, koska koki, että ajatteli ennen ja jälkeen koulutusta positiivisesti päihteistä, mutta toinen taas vastasi ei, koska asenne on alun perinkin ollut negatiivinen. Palautelomake tulisi siis muuttaa tuolta osin.

Päihdekasvattajien ohjaamat pilotti oppitunnit

Loka – ja marraskuun aikana koulutetut päihdekasvattajat jalkautuivat Instituutin muihin koulutaloihin pitämään oppitunteja, joita pidettiin kaiken kaikkiaan 12

kappaletta, joista seitsemän Kellonsoittajankadulla, kaksi Tommilankadulla ja kolme Peltolan koulutalossa. Oppitunneille osallistui kaikkiaan 187 oppilasta. Oppitunneista kaksi oli 1,5 h mittaista ja loput 45min – 1 h mittaisia. (Kokonaisuus suunniteltu kestämään 1,5 h) Osa tunnin vetäjistä oli muokannut oppituntia opettajien toivomusten mukaan esimerkiksi lisäämällä tietoa tupakasta, teettämällä unelmakartan ja näyttämällä itse tekemänsä videon. Joulukuun lopulla järjestimme päihdekasvattajille palautetunnin, jossa keräsin suullista palautetta oppituntien kulusta ja onnistumisesta. Suullisen palautteen valitsin menetelmäksi siksi, jotta jokainen kuulee myös muiden onnistumisia ja kehittämisehdotuksia.

Palautteen perusteella päihdekasvattajat pitivät oppituntien ohjaamisesta ja moni koki myös ylittäneensä itsensä uskaltamalla heittäytyä tilanteeseen. Suurin osa koki, että heidän oli helppo saada luokka osallistumaan keskusteluun ja työskentelyyn. Osalla oli kuitenkin ollut alkuun hieman kankeutta, opettajan läsnäolo luokassa oli jännittänyt ja kohderyhmässä oli ollut ylimielisiä ja ”kaikki tietäviä” oppilaita. Aihealueista Kannabis oli puhuttanut palautteen mukaan eniten ja esimerkit ja kuvat oli myös koettu hyviksi ja niitä myös toivottiin lisää, kuten myös videoita. Opettajilta oli myös tullut toiveita, että tupakkaa saisi käsitellä enemmän. Päihdekasvattajat toivoivat myös, että oppituntiin saisi siihen suunnitellun 1,5 tuntia, koska osalle annettiin vain 45 minuutista tuntiin, jolloin asian käsittelyn kanssa oli tullut kiire.

”Esimerkit oli hyviä ja oli kivaa!”

”Saatiin opettajalta tuli hyvää palautetta siitä, kun otettiin yhteyttä etukäteen ja oppitunnista myös!”

”Outoa, kun jotkut eivät kiinnostuneet aiheesta tai olivat ylimielisiä”

Otteita päihdetietoa ja – taitoa oppituntien palautteista

Päihdetietoa ja – taitoa oppituntien palautteiden koonti toteutetaan lähihoitaja-opiskelijoiden opinnäytetyönä. Seuraavassa kuitenkin muutamia otteita oppitunneille osallistuneiden palautteista. Oppilaat pitivät keskusteluista ja siitä että

sai kertoa oman mielipiteensä ja jakaa kokemuksia. Tuntien ohjaajista pidettiin myös ja siitä, että he olivat rentoja, iloisia, söpöjä, innostuneita ja pitivät kuria.

”Kavereita ei kannata seurata päihdeasioissa”

”Oli kohdistettu juuri nuoriin”

Kysymykseen, mikä oli huonointa, tuli melko vähän vastauksia, mutta osa vastaajista koki tunnin liian lyhyeksi ja kiireiseksi, muutama taas liian pitkäksi. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että kannabikseen liittyvä tieto oli väärää ja osa olisi toivonut enemmän tietoa huumeista, vähemmän netistä ja enemmän esimerkkejä.

”Liikaa asiaa kannabiksesta”

”Pitkästyttävää, mutta tärkeää asiaa”

Oppitunnille osallistuneet kokivat oppineensa uusia asioita pähteiden haittavaikutuksista, riippuvuudesta ja etenkin kannabis puhutti. Lisäksi työelämään liittyvät asiat, nousivat esille. Moni vastaaja kirjoitti myös, että miettii vastaisuudessa millaisia kuvia ja tietoja itsestään laittaa nettiin ja että ymmärsi, että netistä luettu tieto saattaa olla valheellista. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että tiesi kaiken jo ennestään.

”Huumeita ei kannata käyttää koska voi joutua psykoosiin ja ne vaikuttaa työpaikkaan ja muihin ihmisiin”

”Ole oma itsesi, älä koita jotain kavereiden takia”

Kehittämisehdotuksissa toivottiin muun muassa enemmän kuvia, tilastoja, esimerkkejä, tarinoita ja videoita sekä enemmän ja vähemmän asiaa. Suurin osa vastaajista piti kuitenkin oppitunnista sellaisenaan ja muutama toivoi, että päihdekasvattajat kävisivät useammin.

”Tällaisia tunteja vois olla useamminkin”

Palautteessa kysyttiin myös vaikuttiko oppitunti omaan suhtautumiseen päihteisiin liittyen ja 50 vastaajaa vastasi ”kyllä”, 5 vastasi ”kyllä ja ei” ja 129 vastasi

”ei”. Loput lapuista oli tyhjiä. ”Ei” vastaus kohdissa muutama oli lisännyt sulkuihin esimerkiksi: ”En käytä, enkä tule käyttämään”.

”Aioin muutenkin lopettaa tupakoinnin, tämä auttaa asiaan paljon enemmän”

”Vois alkaa miettiä elämää”

Omaa pohdintaa palautteiden perusteella

Oppilaiden antama palaute oppitunneista on mielestäni hyvin positiivista ja päihdekasvattajat onnistuivat mielestäni tuntien ohjaamisessa hyvin. He olivat osoittaneet myös kiitettävää oma-aloitteisuutta tuntien muokkaamisessa kohde-ryhmän näköiseksi. Oppilaat myös kokivat oppineensa paljon uusia asioita vaikka muutama vastaaja olikin sitä mieltä, että tiesi jo kaiken ennestään. Uskon, että sillä oli positiivista vaikutusta, että tunnin pitivät vertaiset ja tieto tuli heiltä. Palautelomakkeen asenteisiin liittyvässä kysymyksenasettelussa oli sama ongelma kuin lähihoitajien kyselyssä eli vastaus ei, saattoi tarkoittaa myös, että asenne päihteisiin oli ennestäänkin negatiivinen.

6.5 Hankkeen arviointi

Arvioinnilla on tärkeä tehtävä kehittämistyössä eikä se sijoitu välttämättä ainoastaan hankkeen loppuun vaan parhaimmillaan, on osa prosessia koko hankkeen aikana. Arviointi voidaan luokitella monella tapaa ja yksi tapa on jakaa se tilivelvollisuus, tiedon tuottamis - ja kehittämisarviointiin. Tilivelvollisuus arvioinnissa mitataan projektin hyvyttä eli onko saavutettu toivotut tulokset tai onko resurssit käytetty suunnitelmien mukaisesti. Tiedon tuottamisen menetelmää käytetään usein arviointi tutkimuksessa ja kehittämisarvioinnilla pyritään kehittämään hanketta eteenpäin. (Seppänen - Järvelä 2004, 11–21; Toikko & Rantanen 2009, 62.)

Kehittämisen prosessin arviointi tulisikin kohdistaa koko prosessiin, ei vain tuloksiin. Arvioinnin menetelmiä ovat esimerkiksi neuvotteleva arviointi, jossa toimijat tarkastelevat omaa toimintaansa eri näkökulmista ja samalla etsivät uusia toimintamalleja sekä kehittämisarviointi, joka toimii prosessiarvioinnin tapaan eli

arvioinnin tarkoituksena on koko hankkeen ajan antaa palautetta ja ohjata hankkeen etenemistä. Kehittämishankkeille on tyypillistä prosessimainen etenemistapa, joten kehittämis – tai prosessiarviointi ovat usein luonnollinen valinta arviointimenetelmää valitessa. (Toikko & Rantanen 2009, 83–84; Seppänen - Järvelä 2004, 1 -21.)

Prosessiarvioinnin toteuttamiseen on monia tapoja. Prosessiarvioinnissa tehdään johtopäätöksiä seurantatiedon, palautteen ja reflektion pohjalta ja saatujen tulosten perusteella ohjataan kehittämistyötä kohti tavoitteita. (Seppänen - Järvelä 2004, 25.) Kehittämistoiminnassa arviointi on usein keskeinen osa toteutusta ja auttaa pitämään hankkeen oikeilla raiteilla. Arviointi taas edellyttää monenlaista seuranta, kuten työajan, talouden ja suoritteiden seuranta. Seuranta taas perustuu dokumentointiin. Ilman dokumentointia, on ulkopuolisen mahdollista ymmärtää, miten tulokset on saavutettu. Toikko & Rantanen, (2009, 80–82.) jakavat dokumentoinnin neljään osa-alueeseen:

1. Tunnusluvut, kuten osallistujamäärät, talousluvut, muistiot
2. Toiminnan kuvaukset, kuten työsuunnitelmat ja kalenterimerkinnät, joista ilmenee, kuka on tehnyt ja mitä.
3. Kehittämistoiminnan epävirallinen seuranta, kuten päiväkirjat, jotka sisältävät omaa pohdintaa ja itsereflektiota
4. Erilliset arviointidokumentit, kuten kyselyt ja haastattelut

Prosessiarviointi voi olla joko sisäistä, jolloin arvioinnin suorittaa se, joka on hanketta toteuttamassa tai ulkoista, jolloin toimintaa arvioi puolueeton arvioitsija. Kumpikaan tapa ei kuitenkaan ole toistaan poissulkeva. Pienellekin hankkeelle voi olla hyötyä ulkopuolisten käyttämisestä arvioinnissa, sillä ulkopuolisuus antaa luvan ihmetellä, kommentoida ja kysyä. Kehittämishankkeelle voidaan esimerkiksi asettaa kehittämistoimintaan liittyvien tahojen edustajista koottu seuranta - tai koordinaatioryhmä. (Seppänen-Järvelä 2004/4, 24–26.)

Systemaattinen ja hyvin toteutettu itsearviointi voidaan katsoa riittäväksi evalu-aation muodoksi kehittämistoiminnassa. Itsearviointissa toiminnan toteutukses-

ta vastaavat työntekijät arvioivat itse työtään ja se voi asettua eri tasoille kuten yksilön henkilökohtaiselle, tiimin, asiakkaan tai projektin tasolle. Tällöin voidaan puhua evaluatiivisesta kehittämistyöstä, mikä tarkoittaa sitä, että kehittämissä sovelletaan arvioinnin viitekehystä ja keinoja. (Seppänen-Järvelä 2004/4, 24–26.) Itsearviointissa kirjataan henkilökohtaisia tuntemuksia ja kokemuksia sekä ilon, että pettymyksen aiheista ylös liittyen tiettyyn ajanjaksoon kuten koulutuspäivään. Itsearviointin ohessa pohditaan onko saavutettu tilanne toivottu vai kaipaako muutosta. (Kääriäinen ym. 1997, 195.)

Tämän hankkeen arvioinnissa on käytetty pääasiassa sisäistä arvioitsijaa eli hankkeen tekijää ja hanketyöryhmää, mutta oppituntien palautteiden koonnin tekevät lähihoitajaopiskelijat opinnäytetyönään. Itsearviointi on ollut suuressa merkityksessä hankkeen kehittämistyön ja arvioinnin kannalta. Menetelminä hankkeessa on käytetty kehittämispäiväkirjaa, johon on kirjattu kuvauksia, tuntemuksia ja havaintoja hankkeen vaiheisiin ja toimintoihin liittyen. Hankekalentteria, joka sisältää hankkeeseen liittyvät tapahtumat, ajankohdat, toimijat, menetelmät sekä tuotokset. Tapaamisista ja palaverista on kirjoitettu muistiot. Lisäksi arvioitavaa tietoa on hankittu haastatteluilla, palautekyselylomakkeilla, suullisen palautteen avulla sekä pyytämällä palautetta sähköpostilla. Prosesiarvioinnin mukaisesti arviointia on suoritettu jatkuvasti ja siitä syystä osa arvioinnista on hankeprosessin kuvauksen ohessa.

Kehittämishankkeen tavoitteen ja vaikuttavuuden arviointi

Hankkeen tavoitteiden ja kehitystehtävän toteutumiseen liittyvään arviointiin ja tavoitteiden mahdolliseen saavuttamiseen on huomioitu jo tavoitteen asettelussa jakamalla tavoitteet ja kehittämissä tehtävät erikseen hankkeen hyödynsaajista, koska etenkin päihdetyössä vaikuttavuuden arviointi välittömästi hankkeen toteuttamisen jälkeen on hankalaa. Lyhytkestoisissa hankkeissa voidaan mitata esimerkiksi herättikö valistus keskustelua kohderyhmässä, mutta on mahdotonta mitata tänään miten eilinen päihdevalistusisku vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen esimerkiksi viiden vuoden kuluttua. Usein myös arvioinneissa mitataan väärää asioita. (Soikkeli ym. 2011, 19.) Piispan (1999) mukaan ”Valistuksen vaikutusettomuus on näköharha, joka johtuu siitä, että valistuksen tavoitteet on

asetettu väärin, epärealistisesti ja vaikutuksia etsitään väärästä suunnasta. (ks. Hakkarainen ym. 2011, 19.)

Tämän hankkeen tavoitteen voidaan sanoa toteutuneen, sillä hankkeen aikana on luotu toisen asteen opiskelijoille suunnattu päihdekasvatuksen toimintamalli, joka näkymin on jäämässä pysyväksi yhteistyömuodoksi Turun kaupungin terveyden edistämisen yksikön, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin ja Turun ammatti-instituutin välille. Toimintaympäristöön tutustuminen on luonut myös uusia mahdollisuuksia tulevaisuuteen ja uutta yhteistyömuotoa voisi olla mahdollista hyödyntää vastaisuudessa myös muissa yhteyksissä.

Kehittämistehtävä on myös toteutunut, sillä hankkeessa on suunniteltu ja pilotoitu päihdetietoa ja – taitoa koulutusmalli, jossa koulutetaan lähihoitajista päihdekasvattajia, jotka käyvät pitämässä päihdetietoa ja – taitoa oppitunteja vertaisilleen Turun ammatti-instituutissa.

Koulutusmallin päämääränä oli vaikuttaa päihdekasvattajien asenteisiin ja sitä kautta vertaisryhmiin. Vaikutusta asenteeseen ei kuitenkaan haluttu asettaa tavoitteeksi, koska sen mittaaminen, etenkin toiminnan tasolla ja pitkällä aikavälillä on lähes mahdotonta. Palautelomakkeessa kysyttiin kuitenkin vastaajien omaa mielipidettä asiaan ja samalla jouduttiin huomaamaan, että kysymyksen asettelussa oli virhe, koska vastaus ”ei” oli mahdollista tulkita joko siten, että asenne oli muuttunut negatiiviseksi tai vaihtoehtoisesti asenne ei muuttunut, koska oli alun perinkin negatiivinen. Kaikkien hankkeeseen osallistuneiden oppilaiden palautteiden perusteilla kuitenkin asenteensa koki muuttuneen kaikkiaan 54 vastaajaa eli yli 25 % kaikista vastanneista.

Oletuksena oli myös, että koulutukseen osallistuvat lähihoitajat saavat asiallista tietoa päihteistä, niihin liittyvistä osa-alueista sekä niiden vaikutuksesta yksilöön, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan sekä oppivat ymmärtämään suojaavien tekijöiden merkitystä. Päihdekasvattajien oletettiin myös saavan valmiuksia oppituntien ohjaamiseen. Koulutuksesta kerätyn kirjallisen palautteen sekä oppi-

tuntien jälkeen suullisesti kerätyn palautteen perusteella voidaan olettaa, että osallistujat saivat oppivat toivottuja tietoja ja taitoja koulutuksessa.

Omien huomioideni mukaan etenkin kannabis, arvot ja omat valinnat sekä päih-teiden haittavaikutukset nousivat aihealueista esille. Myös sekä suulliset että kirjalliset palautteet tukivat käsitystäni. Lisäksi etenkin tunnin ohjaaminen ja esiintymistaidot nousivat vastauksista positiivisesti esille. Moni opiskelija jännitti todella paljon ennen kuin lähti pitämään oppituntia, mutta jälkikäteen jokainen vastaaja sanoi pitäneensä oppitunnin ohjaamisesta ja esiintymisestä ja moni tunsu myös ylittäneensä itsensä ja omat rajansa sekä mukavuusalueensa. Uskonkin, että oppitunnin ohjaaminen toi opiskelijoille itsevarmuutta sekä antoi myös valmiuksia tulevaisuuden varalle.

Koulutukseen osallistuneet opiskelijat pitivät myös ohjaustavasta, koulutuksen sisällöstä, keskusteluista ja ruoasta leirillä. Kiire nousi esille muutamista vasta-uksista ja myös itse huomasin, että hengähdystauoille olisi ollut kysyntää myös ohjaajan näkökulmasta. Leirin ajoittuminen viikonloppuun, herätti suurta negatiivista palautetta ja muutama oppilas lähtikin pois jo perjantai-illalla ja korvasi myöhemmin menetetyn ajan. Omien huomioideni mukaan kuitenkin, kun opiskelijat olivat leirillä, he kuitenkin loppujen lopuksi viihtyivät hyvin, varmasti tutustuivat toisiinsa paremmin ja toimivat vastaisuudessa ryhmänä entistä jouhevammin. Havaitsin myös, että oppilaiden innostus, osallistuminen ja vuorovaikutuksellisuus toimivat huomattavasti paremmin leirillä kuin puolen päivän koulutuspäivässä omassa luokassa koululla.

Seuraavaa leiriä ajatellen, kannattaa kuitenkin pohtia mahdollisuutta järjestää leiri arkipäivinä. Toinen leiriin liittyvä kehittämiskohta on tupakointi, joka oli nousta mahdottomaksi kynnyskysymykseksi ennen leiriä. Koska nuorille tupakointi on hyvin usein fyysisen riippuvuuden lisäksi sosiaalinen tilanne, voisi seuraavalla leirillä ajatella toimintatapaa, jossa ei kieltäisi tupakointia, mutta edellyttäisi, että tupakalla käydään yksin. Oletuksena olisi siis, että tupakalle haluaminen vähenisi, mutta asiasta ei syntyisi kohtuutonta vastarintaa. Tupakan käsitteleminen oppitunneilla nousi myös instituutin opettajien toiveeksi eli oppituntipa-

kettiin kannattaa vastaisuudessa lisätä tupakkaan liittyvää tietoutta. Osa opiskelijoista oli opettajien pyynnöstä näin tehnytkin jo pilottivaiheessa.

Oppituntien palautteista käy ilmi, että opiskelijat pitivät oppitunteja mielenkiintoisina ja hyödyllisinä sekä kokivat oppineensa uusia asioita päihteistä ja niiden haittavaikutuksista, päihteiden vaikutuksesta työelämään ja päihteistä ja netistä. Oppilaat kokivat myös, että oppitunti oli kohdistettu nuorille ja pitivät tuntien ohjaajista eli vertaisistaan.

Kehittämishankkeen laadun arviointi

Tämän hankkeen kehitysvaiheissa ja jatkuvassa arvioinnissa käytetty lisäksi Stakesin (2006) ehkäisevän päihdetyön laatukriteerejä, jotta koulutusmalli täyttää laatukriteerien vaatiman tason. Seuraavassa hankkeen tuotoksen eli päihdetietoa ja – taitoa koulutusmallin arviointia Stakesin kahdentoista laatukriteerin valossa.

Kriteeri 1: Työn kohdentaminen

Hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa on otettu huomioon nuorisovalan päihdetyön kokonaisuus. Hanke voidaan määrittellä yleiseen ehkäisyyn ja vaikuttamiskohteina ovat tiedot, asenteet ja oikeudet sekä suojaavien tekijöiden vahvistaminen ja riskitekijöiden vähentäminen. Hanke on suunniteltu ottaen huomioon, että tietoihin ja asenteisiin vaikutetaan parhaiten kaksisuuntaisella, tasavertaisella ja kunnioittavalla viestinnällä, vastaanottajan ikä huomioiden. Koulutusmalli on suunniteltu osallistavaksi ja vuorovaikutukselliseksi. Sisällöt on rakennettu toisen asteen opiskelijoiden elämäntilanne huomioon ottaen. Suojaavia tekijöitä vahvistetaan esimerkiksi koulutusosioissa itsetuntemuksesta, itsetunnosta, arvoista ja unelmista.

Kriteeri 2: Työ on kohdennettu ehkäisevän päihdetyön toteutustasoille

Työn toteutustasoiksi on määritelty yhteiskunta, paikallisyhteisö, lähisuhteet ja yksilö eri tasoja yhdistellen. Koulutuksissa toteutustasona on ensisijaisesti yksilö, mutta koulutuksen tavoitteena on yksilön asenteisiin vaikuttamalla vaikuttaa myös lähiyhteisöihin, paikallisyhteisöön ja sitä kautta myös koko yhteiskuntaan.

Tässä työssä tärkeä vaikuttamismenetelmä on vertaisvaikuttaminen eli oletuksena on, että vertaiselta saatu tieto ja vertaisen oma esimerkki ja asenne toimivat positiivisena kannustimena päihteisiin liittyvissä valintatilanteissa.

Kriteeri 3: Työ on kohdennettu määrätulle ryhmälle

Koulutukset on kohdennettu välittömästi Turun instituutin toisen asteen opiskelijoille, mutta välillisesti hyödyn saajina voivat olla myös opiskelijoiden vanhemmat, opettajat, Turun Ammatti - Instituutti, Turun kaupunki ja laajasti ajatellen koko yhteiskunta.

Kriteeri 4: Työn tietoperusta on varmistettu

Koulutuksen kouluttajalla on ammatillinen pätevyys koulutuksen sisällön suhteen, paljon hiljaista tietoa ja kokemusta aiheesta. Pätevyyttä päivitetään jatkokoulutuksilla, seminaareilla sekä seuraamalla ajankohtaisia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Kouluttaja on perehtynyt toimintaympäristön ja sen kulttuurin ja päihteiden käytön tilanteeseen. Kouluttaja tuntee päihteiden käytön riskit ja haitat kohderyhmä huomioon ottaen ja on ajan tasalla päihdeasioissa. Koulutuksen toimintatavat perustuvat olemassa olevaan tietoon tuloksellisesta vaikuttamisesta ja sisältöön on vaikuttanut aiemmat vastaavat tutkimukset ja hankkeet. Kouluttaja kuuluu myös päihdetyön moniammatillisiin verkostoihin ja on selvillä päihdetyön keskeisestä säädösperustasta.

Kriteeri 5: Työn arvot ja etiikka on määritelty

Koulutuksissa peilataan ja pohditaan omia arvoja ja asenteita, joten kouluttajalla tulee olla selkeä käsitys omasta arvoperustastaan. Kouluttajan tulee myös toimia MLL:n arvojen mukaisesti ja esimerkiksi noudattaa MLL:n päihde – etikettiä eli että päihteiden käyttö työtehtävissä ja MLL:n järjestämissä tilaisuuksissa eli ole sallittua. Kouluttaja osaa ottaa myös tasavertaisesti ja kunnioittavasti huomioon kohderyhmän arvot ja periaatteet. Toiminta kehittää kohderyhmän tietoa ja ymmärrystä päihteistä ja niiden käytön riskeistä ja edistää tasavertaista vuoropuhelua. Koulutuksissa annetaan aina totuudenmukaista asiallista tietoa.

Kriteeri 6: Työ on tavoitteellista yhteistoimintaa

Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon valtakunnalliset ja paikalliset strategiat, joita on käsiteltykin jo luvussa yksi. Hankkeen puitteissa tehdään yhteistyötä viranomaisten ja muiden hankkeen sidosryhmien toimijoiden kanssa.

Kriteeri 7: Työlle on asetettu tavoite suhteessa ehkäisevän päihdetyön kohdentamiseen

Tavoitteet on määritelty osa - ja kokonaistavoitteisiin selkeästi suhteessa vaikuttamiskohteisiin ja toteutustasoihin, siten, että kaikki mukana olevat voivat sitoutua niihin. Tavoitteet on esitelty luvussa 2.3. ja niiden toteutumista arvioitiin edellisen otsikon alla.

Kriteeri 8: Työhön tarvittavat resurssit on määritelty

Resurssit vastaavat asetettuja tavoitteita ja suunniteltua toteutusta. Hankkeella on riittävät työntekijä ja kouluttajaresurssit, joilla mahdollisuus vastata kysyntään koulujen aikataulujen puitteissa. Myös taloudelliset resurssit ovat tasapainossa.

Kriteeri 9: Työn toteutusprosessit on valittu

Toiminnan tarve on kuvattu kohdassa 2.2. Koulutusmalli on suunniteltu kohderyhmä ja haluttu vaikuttavuus huomioon ottaen ja prosessit kuvattu tarkasti ja siten, että ovat toistettavissa kouluttajasta riippumatta. Hankeprosessin aikana ilmenneet riskit ja epäkohdat on huomioitu ja mahdollisuuksien mukaan korjattu.

Kriteeri 10: Seuranta ja arviointi on kiinteä osa työtä

Toimintaa seurataan ehkäisevän päihdetyön laatuksikriteerit huomioiden sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä. Toimija on selvillä ja osaa hyödyntää eri vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmia. Koulutuksista ja tilaisuuksista kerätään palautteita osallistujilta. Toisaalta toimija arvioi ja seuraa tilannetta prosessimaisesti koulutusten aikana, kirjoittaa koulutuksen jälkeen itsearviointin ja on tarvittaessa valmis muuttamaan toimintatapoja. Etenkin nuorten ryhmissä on oltava joustava ja valmis muutoksiin tarvittaessa. Mallia on myös mahdollista soveltaa tarpeen mukaan kohderyhmä huomioon ottaen.

Kriteeri 11: Työssä varmistetaan laadun osatekijöiden tasapaino

Kutakin laatutähden kulmaa tarkastellaan suhteessa toisiin ja varmistetaan niiden tasapaino. Myös seuranta ja arviointi huomioidaan osana tasapainotusta.

Kriteeri 12: Työn tulokset suhteutetaan alkutilanteeseen

Toimintaa arvioidaan aina toimintakauden lopuksi ja arvioinnin tuottamaa tietoa hyödynnetään työkäytäntöjen uudistamisessa. Tieto saatetaan myös toisten toimijoiden saataville tarpeen mukaan. Mallia kehitetään aina mahdollisuuksien mukaan edellisen vuoden arviointien perusteella yhteistyössä hankkeen sidosryhmien kanssa. Mallia esitellään kysynnän mukaan ja se löytyy myös Turun kaupungin internetsivuilta.

Kehittämishankkeen itsearviointi ja ammatillinen kehittyminen

Oma arvioni kehittämishankkeen toteutumisesta on positiivinen. Koen, että toivotut tavoitteet ja kehittämistehtävät saavutettiin. Päihdetietoa ja – taitoa koulutusmalli on liitetty osaksi Turun koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hanketta ja yhteistyö hankkeen toimijoiden välillä jatkuu. Taaksepäin katsoessani näen monia hankaliakin vaihteita, jolloin koko kehittämishanke tuntui jumittavan paikoillaan ja työ tuntui ylivoimaiselta. Kuitenkin nyt jälkikäteen ajateltuna, jokainen prosessin vaihe on ollut tarpeellinen. Etenkin vaiheet, jolloin edistyminen tuntui vaikealta ja kaikki palaset olivat yhtä sekamelskaa, olivat niitä, jolloin kehittämistyötä tapahtui ajatuksissa ja ajan mittaan palaset loksahdivat paikoilleen.

Prosessiarvioinnin käyttäminen arviointimenetelmänä, mahdollisti nopeat suunnan muuttamiset, kun huomasi, että joku menetelmä ei toimi. Esimerkiksi, kun kevään 2011 pilottioppitunti ei toiminut lainkaan, en masentunut asiasta vaan vaihdoin asioiden käsittelytapaa. Aiheen tuttuus helpotti omalta osaltani kehittämistyötä, sillä vaikka toimintaympäristö ja kohderyhmä olivat vieraita, päihdekasvatus menetelmien oli tuttua ja mahdollisti sen, että osasin arvioida, mikä menetelmä voisi sopia mihinkin tilanteeseen ja kauanko aikaa tarvitaan. Pohjatieto, kokemus ja hyvä tilannetaju auttoivat tilanteissa, joissa tuntui, että homma ei toimi. Olen esimerkiksi huomannut osaavani vaihtaa tai muokata menetelmää

lennosta tarpeen mukaan. Valitsemani menetelmät tukivat myös tavoitteiden toteutumista. Uskon esimerkiksi, että oma innostukseni asiaan ja positiivinen suhtautuminen tarttui myös opiskelijoihin, mikä taas auttoi vuorovaikutuksen syntymisessä ja sitä kautta osallisuuden tunteen kokemisessa. Osallisuuden tunne taas loi yhteenkuuluvuutta ja helpotti ryhmäytymistä, mikä taas mahdollisti turvallisuuden tunteen kokemuksen ja helpotti ryhmäläisiä kertomaan omia kokemuksiaan, mielipiteitään ja näkemyksiään.

Ammatillisessa mielessä opiskeluuni liittyneet osa-alueet ja tehtävät ovat tukeet hyvin opinnäytetyöhön liittyvää kehittämisprosessia. Itselläni oli suurena etuna myös se, että sain käyttää työaika opiskeluun, mutta uskon, että opiskeluun käytetty aika maksaa itsensä monin verroin takaisin ammatillisena kehittymisenä, uusina yhteistyömuotoina ja – verkostoina sekä uudenaikaisina tuotteina. Olen myös kehittynyt paljon sekä ammattilaisena että ihmisenä. Ihmisenä, alaisena, asiantuntijana ja kasvattajana olen oppinut paremmin kuuntelemaan muiden mielipiteitä, myöntämään omat virheet ja katsomaan asiaa toisen ihmisen näkökulmasta. Edellisestä koen olevan hyötyä sekä henkilökohtaisessa elämässä että ammatillisessa mielessä. Olen myös huomannut, että oma ajatukseni ja kokemukseni itsestäni asiantuntijana on kasvanut opiskelujen myötä. Tämä näkyy esimerkiksi verkostoyhteistyössä, vanhempainilloissa ja ammattilaisille suunnatuissa koulutuksissa, joissa ennen saatoinkin joissain tilanteissa tuntea epävarmuutta ja pohtia uskallanko sanoa oman mielipiteeni.

Olen myös aina kuvitellut olevani käytännön toimija, mutta opiskelun kautta olen löytänyt itsestäni aivan uudenlaisia puolia ja huomannut asioiden tutkimisen ja tiedonhankinnan kiehtovan itseäni. Tällä hetkellä luen lehtiä, tutkimuksia ja artikkeleja erilaisella näkökulmalla kuin ennen. Ammatillinen kiinnostukseni nuoriin, päihteisiin ja päihdekasvatukseen on myös kasvanut ennestään. Haluan siis ehdottomasti jatkaa opiskelusta jatkossakin.

6.6 Hankkeen levitys

Tulosten levittämistä voidaan kutsua myös juurruttamiseksi tai valtavirtaistamiseksi. Käytännössä kyse on hankkeen tuotoksen, mallin tai tulosten saamisesta pysyväksi käytännöksi. Käytännössä levittäminen vaatii työtä ja voidaan nähdä yhtä osallistavana prosessina kuin koko hanke. (Toikko & Rantanen 2009, 62 – 63.) Kehittämishankkeiden tuloksia ja tuotoksia voidaan levittää esimerkiksi seminaarien, koulutusten, oppimisverkostojen ja tuotteistamisen avulla. (Toikko & Rantanen, 2009, 85.)

Tämän hankkeen levittäminen ja juurrutus alkoi jo toteutusvaiheen aikana, jolloin sovimme koulutusmallin liittämistä päihde - ja mielenterveystyöhön suuntaavien lähihoitajien opintosuunnitelmaan. Malli jää myös osaksi Turun koulujen ehkäisevän päihdetyön kehittämisen hankkeen tuotosta ja sitä myöden yhteistyömuodoksi Turun kaupungin terveyden edistämisen yksikön, Turun ammatti – Instituutin ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais–Suomen piirin välille. Koulutusmalli on myös toistettavissa toisessa ympäristössä ja eri kohderyhmän kanssa, koska malli on kuvattu tarkasti. Mallin toistaminen vaatii kuitenkin ohjaajalta pohjatietoa päihdekasvatukseen, ryhmänohjaamiseen ja oppituntien ohjaamiseen liittyen.

Hanketta on esitelty valtakunnallisilla toisen asteen kuraattoripäivillä, josta on seurannut pyyntöjä aiheeseen liittyviin oppitunneille ja luennoille. Mallia on esitelty myös MLL:n omissa verkostoissa, kuten työntekijöiden yhteisessä päivässä sekä valtakunnallisilla nuorisotyön neuvottelupäivillä. Tulevana syksynä mallia on tarkoitus käyttää sovellettuna myös Turun ammatti-instituutin ammatistartti ryhmälle.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

Kehittämisen prosessi kesti kaiken kaikkiaan noin puolitoista vuotta, syksystä 2010 kevääseen 2012. Kehittämishankkeen tavoite toteutui ja päihdetietoa ja – taitoa koulutusmalli juurrutettiin toimintamuodoksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin, Turun terveyden edistämisen yksikön ja Turun ammatti-instituutin välille. Hankkeessa mukana olleet toimijat ottivat kehittämistyön hyvin vastaan ja sitoutuivat hankkeeseen hyvin. Kuusitoista lähihoitajaopiskelijaa koulutettiin päihdekasvattajiksi kahden ja puolen päivän koulutuksessa leirillä ja koululla. Päihdekasvattajat kävivät pitämässä vertaisilleen yhteensä 12 oppituntia kolmessa eri koulutalossa. Oppitunneille osallistui kaikkiaan 187 oppilasta.

Päihdetietoa ja – taitoa koulutuksessa sekä oppitunneilla kannabis nousi puhutuimmaksi aiheeksi, mutta myös muiden päihteiden haittavaikutukset puhuttivat, kuten myös päihteisiin liittyvä seksuaalinen riskikäyttäytyminen, päihteiden vaikutus työelämään sekä netti ja päihteet. Päihteiden käytön yhteiskunnalliset vaikutukset puhuttivat lähihoitajia, mutta oppitunneille osallistuneiden opiskelijoiden palautteista yhteiskunnalliset näkökulmat jäivät puuttumaan, kuitenkin lähiympäristöön, kuten kavereihin ja perheeseen liittyviä vaikutuksia huomioitiin.

Päihdekasvattajiksi koulutetut lähihoitajaopiskelijat kokivat koulutuksen palautteiden perusteella hyödylliseksi ja pitivät etenkin oppituntien ohjaamisesta vertaisilleen. Kehittämisideoita seuraavaa koulutusta varten ovat esimerkiksi tupakan nostaminen paremmin yhdeksi aihealueeksi, koska kehittämishankkeen kokemusten perusteella tupakointi saattaa nousta esiin leirillä ja toisaalta myös monet instituutin opettajat toivoivat päihdekasvattajilta aihetta käsiteltäväksi. Seuraavalla leirillä tupakointiin liittyen aion myös kokeilla menetelmää, jonka kuulin Päihdekasvatus 2010 seminaarissa (Maunu 2011.). Seminaarissa puhujana ollut Antti Maunu kertoi leiriolosuhteissa toteutetusta menetelmästä, jossa tupakointi oli sallittu leirillä täysi-ikäisille, mutta tupakkapaikalla sai käydä vain yksi kerrallaan.

Pohdimme päihde – ja mielenterveystyön opettajien kanssa tulevan koulutuksen kehittämistä tämän hankkeen palautteiden ja arvioinnin perusteella palaverissa 19.3.2012 ja päätimme aloittaa seuraavan koulutuksen aloittaminen jo aamulla, jolloin jää riittävästi aikaa tauoille ja asian rauhalliselle läpikäymiselle. Lisäksi seuraava koulutus pidetään arkipäivinä. Leiri itsessään kuitenkin on kuitenkin mielestäni tärkeä ja tukee nuorisolan päihdetyöhön liittyviä yleisen ehkäisy- ja sosiaalisen vahvistamisen näkökulmia, kuten osallisuus, ryhmässä toimiminen ja sosiaalisten taitojen opettelu. Kiire häiritsi myös sekä päihdekasvattajia että palautteen mukaan niitä opiskelijoita, joiden oppitunti oli kestänyt vain 45 min, vaikka tunti oli suunniteltu kestäväksi 1,5 h. Tulevaisuudessa olisi siis hyvä, että oppitunnille saisi sen vaatiman 1,5 h.

Jatkossa päihdetietoa ja – taitoa koulutus tulee olemaan 2,5 opintoviikkoa päihde – ja mielenterveystyöhön suuntaavien lähihoitajaopiskelijoiden mielenterveys- ja päihdetyön projektit ja yrittäjäyys opintojaksoa. Opintojakson sisällöistä koulutus tulee vastaamaan osioita projektinhallinta (0,5 ov) sekä päihdetyön projektin suunnittelua ja toteutus (2 ov). Suunnitelmissa on myös saada oppituntien palautteiden koonti jatkossakin lähihoitajien opinnäytetyönä.

Kehittämisprosessi on tuonut yhden uuden esimerkin moniammatillisesta yhteistyöstä. Päihdetietoa ja – taitoa koulutusmalli vastaa päihdetyön laatukriteerejä ja on myös toistettavissa muussa ympäristössä kehittämisprosessin tarkan kuvauksen perusteella. Kaiken kaikkiaan kehittämistyö on ollut oppimisprosessi kaikille hankkeeseen liittyville tahoille. Lähihoitajaopiskelijat ovat oppineet uusia tietoja ja taitoja, kuten myös heidän ohjaamille oppitunneilleen osallistuneet vertaiset, hankkeen kehittämistyöhön osallistuneet toimijat ovat oppineet uudenlaisia toimintatapoja ja menetelmiä. Hankkeen tekijänä, olen kuitenkin luultavasti oppinut eniten, sillä itselleni koko kehittämistyö alusta loppuun on ollut oppimisprosessi.

Kehittämistyö on herättänyt itsessäni myös tulevaisuuteen liittyvää pohdintaa. Kannabis puhutti oppilaita ylivoimaisesti eniten oppitunnin ja koulutuksen aiheista. Kehittämisprosessin aikana olen myös itse alkanut kiinnittää asiaan entistä enemmän huomiota. Etenkin Kannabikseen liittyvät asennemuutokset ja käytön

yleisyys on herättänyt pohtimaan, mitä asialle voisi tehdä. Jos esimerkiksi monet vanhemmat sallivat oman nuorensa alkoholin käytön sillä perusteella, että ovat itsekin nuorena käyttäneet, niin käykö kannabiksen suhteen samoin? Yli 40 % väestön 25–34 - vuotiaista miehistä on kokeillut kannabista ja samat ihmiset ovat tämän hetken työntekijöitä ja isiä. Jos siis oma asenne on kannabismyönteinen, välittykö se myös lähiympäristöön ja tulevatko nämä kannabista kokeilleet isät tulevaisuudessa hyväksymään asenteellaan myös omien lastensa kannabiksen käytön?

LÄHTEET

Ali – Melkkilä, S. 2010. Ehkäisevää päihdetyötä eli kansalaiseksi kasvattamista osallisuuden kautta. Teoksesta Kylmäkoski, M.; Pylkkänen, S. & Viitanen, R. 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, 132 - 142.

Danska – Honkala, K. & Krogerus; E. 2010. Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa - esimerkki ryhmäinterventiosta. Teoksesta Kylmäkoski, M.; Pylkkänen, S. & Viitanen, R. 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, 67 – 81.

Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. Työryhmämuistio 25.1.2006. Sosiaali – ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus, työpapereita 3/ 2006

Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Jyväskylä: Vastapaino.

Harjunen, E. 2002. Miten opettaja rakentaa pedagogisen auktoriteetin? Otteita opettajan arjesta. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.

Heimo, T. & Tähkävuori, J. 2010. Koulujen päihdekasvatuksen kehittämishanke, toimintasuunnitelma. Turun terveystoimi, terveyden edistämisen yksikkö.

Heimo, T. & Tähkävuori, J. 2010. Koulujen päihdekasvatuksen kehittämishanke, toimintasuunnitelma. Turun terveystoimi, terveyden edistämisen yksikkö.

Hellström, M. 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Juva: PS – Kustannus.

Helenius, J.; Koivunen, S.; Snellman-Aittola, M. & Spisak, S. 2010. Alkoholi – jokaisen oma asia. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Helmiö, S. 2010. Nuorten yhteisöllisyyden piirteitä päihdekulttuurissa. Teoksesta Kylmäkoski, M.; Pylkkänen, S. & Viitanen, R. 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, 106 – 114.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Tekijät ja Kirjayhtymä Oy 1997.

Julkunen, M – L. (toim.) 2002. Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. Vantaa: WSOY.

Järvilehto, S.; & Kiiski, R. 2009. Oman hyvinvoinnin lähteillä. Tampere: Kuntoutussäätiö, Euroopan sosiaalirahasto.

Kotovirta, E.; Knuutti, U.; Leppo, A.; Tanhua, H. & Virtanen, A. 2011. Finland drug situation 2011. Tampere: THL.

Kouluterveyskysely 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Länsi -Suomen läänin tulokset.

Kouluterveyskysely 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Länsi -Suomen läänin tulokset.

Kauppila, R. A. 2003. Opi ja opeta tehokkaasti. Psykkinen valmennus oppimisen tukena. Juva: PS - kustannus.

Kauppila, R. A. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Keuruu: PS – kustannus.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

- Kyrö, P. 2004. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kyrö, P. 2004. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kääriäinen, H.; Laaksonen, P. & Wiegand, E. 1997. Tutkiva ja muuttuva koulu. Porvoo: WSOY.
- Leimio – Reijonen, S. 2010. Nuorten päihteettömyyden edistäminen – vuoropuhelua ja yhteistoimintaa. Teoksesta Kylmäkoski, M.; Pyökkänen, S. & Viitanen, R. 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, 115 - 131.
- Lundvall, A & Spisak, S 2011. Viisaasti verkossa. Opas tukioppilastoimintaan. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais – Suomen piirin toimintakertomus 2010.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais – Suomen piirin toimintasuunnitelma 2012.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin Kolmivuotissuunnitelma 2009 - 2011.
- Metso, L.; Winter, T. & Hakkarainen, P. 2012. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasetteet – Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992-2010. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportti 17/2012.
- Pyökkänen, S.; Viitanen, R. & Vuohelainen, E. (toim.) 2009. Mitä on nuorisovalvontaan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Helsinki: Preventiimi–nuorisovalvontaan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus. Humanistinen Ammattikorkeakoulu.
- Pyökkänen, S (toim.) 2012. Vain yhdelle? Tukimateriaali päihdekeskusteluun nuorten aikuisten kanssa. Helsinki: Preventiimi-nuorisovalvontaan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Sarja F. Katsauksia ja aineistoja 5, 2012.
- Päihdetilastollinen vuosikirja 2011 Alkoholi ja huumeet. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Saattavana myös sähköisessä muodossa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/Of25bf0a-ad0c-4294-9e44-5ac2cf5fe544>
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Salovaara, R & Honkonen, T 2008. Tunteella. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali tunteista ja niiden ilmaisemisesta. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessi arviointi kehittämissuunnitelmassa opas käytäntöihin. Helsinki: Stakes
- Seppänen-Järvelä, R. 2004/4. Prosessi arviointi kehittämissuunnitelmassa opas käytäntöihin. Helsinki: Stakes
- Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) 2006. Kehittämistyön risteyksissä. Helsinki: Stakes.
- Simonen, J. 2007. Nuorten juomisen sosiaaliset lajit. Teoksesta Nuoret ja alkoholi. Tigerstedt, C. (toim.) 2007. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Stakes 2007. Ehkäisy ja hoito, laadukkaan päihdetyön kokonaisuus.
- Soikkeli, M; Salasuo, M; Puuronen, A & Piispa, M 2011. Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalituksesta saa selvää. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Tirri, K. 1999. Opettajan ammattietiikka. Juva: WSOY.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tuomi, I. 2005. Yhteisöllisyyden paluu tietoyhteiskuntaan. Teoksesta Hautamäki, A.; Lehtonen, T.; Sihvola, J.; Tuomi, I.; Vaaranen, H. & Veijola, S. Yhteisöllisyyden paluu. Tampere: Gaudeamus, 132 -162.

Turun ammatti – instituutin toimintaopas opettajille opiskelijahuollollisissa asioissa.

Turun Sanomat 16.3.2012. Nuorten yhteiskuntatakuu laajenemassa koulutukseen.

Ulvinen, V-M. 2010. Päihdetyön yhteisöllinen pedagogiikka. Teoksesta Kylmäkoski, M.; Pylkkänen, S. & Viitanen, R. 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, 13 – 25.

Vaaranen, H. 2005. Nuorten luovat pikkuheimot ja työn tulevaisuus. Teoksesta Hautamäki, A.; Lehtonen, T.; Sihvola, J.; Tuomi, I.; Vaaranen, H. & Veijola, S. Yhteisöllisyyden paluu. Tampere: Gaudeamus, 114 – 131.

Voordevind, J.; Pompidou – ryhmä – Euroopan Neuvosto & Jellinek Consultancy (Toim). 1999. Ehkäisevän päihdetyön käsikirja. Alkoholi, huumeet ja tupakka. A – kliniikkasäätiön raporttisarja nro 31. Jyväskylä: A-kliniikkasäätiö.

Sähköiset lähteet:

Hall, W & Degenhardt, L 2008. Cannabis use and the risk of developing a psychotic disorder. Viitattu 14.3.2012. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2424288/>

Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais – Suomen piirin nettisivut. Viitattu 15.1.2012. www.varsinaissuomenpiiri.mll.fi/tietoa_piirista

Mannerheimin Lastensuojeluliiton nettisivut. Viitattu 1.3.2012. www.mll.fi/kouluille ja kasvattajille.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminnan esittely. Mannerheimin Lastensuojeluliiton yhdistysnetti.

Prosessiarviointi. Viitattu 18.2.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/0872caa3-6a0c-4586-8f0c-bd8220a17243.aspx>

Pylkkänen, S 2011. Päihdekasvattajat kouluympäristössä – näkökulmia ja avoimia kysymyksiä koulussa tehtävään päihdekasvatukseen. Luentodiat. Preventiimi, Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Viitattu 17.3.2012. http://www.preventiimi.fi/sites/preventiimi.juhaniemidesign.com/files/resurssipankki/6%204%202011%20P%C3%A4ihdekasvattajat%20koululla_Pylkk%C3%A4nen.pdf

Suomen lääkäriliiton kannanotto alkoholihaittojen vähentämiseksi. Viitattu 5.3.2012. <http://www.laakariliitto.fi/uutiset/kannanotot/alkoholi.html>

Turun Lasten ja Nuorten hyvinvointiohjelma 2009-2012. Viitattu 3.10.2011.
<http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=90748&GUID={A342215D-FA01-4C15-853F-F578C0D627A6}>

Turun Mielenterveys – ja päihdeohjelma 2011-2015 (PI 16.12.2011 § 532) Viitattu 29.1.2012
<http://www05.turku.fi/ah/perla/2011/0119001x/Images/1023126.pdf>

Turku sopimus (Kv 16.2.2009 § 55). Viitattu 29.1.2012
<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=182238&nodeid=4906>

Lakitekstit

Perustuslaki 11.6.1999/731

Alkoholilaki 8.12.1994/1143

Laki tupakoinnin vähentämiseksi 13.8.1976/693

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Nuorisolaki 27.1.2006/27

Valtioneuvoston asetus kuntien neuvolatoiminnasta, koulu - ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten- ja nuorten suun terveydenhuollosta 28.5.2009/380 14 § ja 15 §.

Julkaisemattomat lähteet

Maunu, A. & Karell, A. 2011. Miksi nuoret juovat ja miten siihen vaikutetaan? Päihdekasvatus 2010 luvulla seminaari 29.11.2011.

Turun ammatti – instituutin tukitiimin haastattelu 8.2.2011. Osallistujina Länsiö, K.; Jansson, S. Winter, M.; Hyppönen & Vahalahti, I. Turku.

Turun ammatti-instituutin päihde – ja mielenterveystyön opettajien ja hankkeen tekijän palaute ja suunnittelupalaveri 19.3.2012. Osallistujina, Jalava, E; Siponen, U. & Vahalahti, I. Turku.

Preventiimi & Pylkkänen 2012, luentodiat. Turun koulujen päihdekasvatuksen kehittämisen hankkeen ohjausryhmä 12.3.2012. Helsinki.

Oppitunnin palautelomake

turku SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

Terveyden edistämisen yksikkö

Päihdetietoa ja - taitoa oppituntipaketti

PALAUTEKYSELY

Oppilaitos: _____ tyttö () poika ()

*Taustatiedot ovat vain kouluttajien ja vastaajan omaan käyttöön, yksittäisen henkilöiden vastaukset tai henkilöllisyys eivät tule esiin julkisesti. Vastaukset ovat luottamuksellisia. Voit vastata huoletta rehellisesti oman tuntemuksesi mukaan.

1. Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit oppitunnille kokonaisuudessaan?

2. Mikä oli parasta oppitunnissa?

3. Entä huonointa?

4. Miten oppituntia voisi mielestäsi parantaa ja kehittää jatkossa?

5. Mitkä olivat kolme tärkeintä asiaa, jotka opit oppitunnin aikana?

6. Mieti omaa suhtautumistasi päihteisiin (päihteet= tupakka, alkoholi, huumeet)

Vaikuttko oppitunti suhtautumiseesi päihteisiin ja päihteiden käyttäjiin? 1) Kyllä 2) Ei

Jos vastasit kyllä, niin millä tavoin?

Kiitos vastauksestasi!

Päihdetietoa ja – taitoa oppitunti

Pvm.

Ohjaajan nimi:

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

1

Oppitunnin sisältö

- Alkulämmittely
- Mitä päihteitä on?
- Miksi jotkut käyttävät päihteitä ja miksi ei?
- Päihderiippuvuus
- Alkoholin vaikutus yksilöön ja yhteiskuntaan
- Kannabis
- Päihteet ja työelämä
- Päihteet ja netti

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

2

Mitä päihteitä on?

- Tupakkatuotteet
 - Alkoholi
 - Lääkkeiden väärinkäyttö
 - Impattavat aineet
 - Doping aineet
 - Huumausaineet
- (esim. Kannabistuotteet, amfetamiini, ekstaasi, opiaatit, kokaiini, hallusinogeenit jne.)

Miksi jotkut käyttävät päihteitä?

Esimerkiksi..

- Halu saada pää sekaisin
- Osa hauskanpitoa, juhlia ja bilettämistä
- Kaverit käyttävät
- Kokeilunhalu / uteliaisuus
- Median mallit
- Huolet, murheet, masennus
- Riippuvuus jne.

Entä miksi ei?

- Tietää riskit
- Kaveripiirissä ei käytetä
- Harrastus
- Ei vain halua
- Elämäkatsomus
- Tiukat rajat
- Muuta tekemistä
- hyvä itsetunto, arvot jne.

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELUSIHTOON
Vastuuohjelma Suomessa ja ulk.

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

5

Moni asia vaikuttaa...

[Lähde MLL 2012]

Kuvio 1. Moni asia vaikuttaa siihen, kuinka yksilö suhtautuu alkoholiin.

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELUSIHTOON
Vastuuohjelma Suomessa ja ulk.

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

Väittämät, oletko samaa vai eri mieltä?

Väittämä:

Tupakointi rentouttaa

Fyysinen riippuvuus

- Elimistö on mukautunut riippuvuutta aiheuttavaan aineeseen ja tarvitsee sitä normaalin olotilan saavuttamiseen
- Vieroitusoireet voivat olla esimerkiksi: Vapinaa, hermostuneisuutta, ärtyneisyyttä, vapinaa, kuumeilua, kouristuksia, unettomuutta..

(Lähde: irtihuumeista.fi)

Väittämä, oletko samaa vai eri mieltä?

- **Huumeiden kokeileminen on aivan eri asia kuin niiden käyttäminen?**

Psyykkinen riippuvuus

”Tapa hakea pikatydytystä tai pakokeinoa vaikeista asioista”

- Opitut mielihyvän kokemukset päihteestä
- Aineen puute aiheuttaa heikkouden tunteen
- Arvomaailman muuttuminen usein riippuvuutta tukevaksi ja vahvistavaksi

(Lähteet: irtihuumeista.fi, nettineuvo.fi)

Väittämä: Oletko samaa vai eri mieltä?

- **Kaikki käyttävät päihteitä...**

Sosiaalinen riippuvuus

- Päihteiden käyttöä tietyssä ryhmässä (kaveripiirin vaikutus)
 - Yhteenkuuluvaisuuden ja hyväksytyksi tuleminen tunne
 - Seurauksena mahdollisesti ryhmän salaisuudet, velkojen painostus ja sitoutuminen aineiden välittämiseen
 - Ilmenee usein jo ennen muiden riippuvuuksien syntymistä
- (Lähteet: Irtihuumeista.fi, nettineuvo.fi)

Väittämä, oletko samaa vai eri mieltä?

• Kännissä on aina kivaa...?

Väite: Kännissä on aina kivaa, vai onko?

- Mokailu
- Ongelmat ihmissuhteissa: riidat, pettäminen..
- Tappelut, rötöstely, ilkivalta >
rikosseuraamukset, korvaukset
- ”Ajattelemattomat seksisuhteet” >
sukupuolitaudit, ei toivottu raskaus
- Maine menee
- Vahvempien aineiden kokeilu

Väittämä, oletko samaa vai eri mieltä?

- **On jokaisen oma asia käyttääkö päihteitä vai ei...**

Väite: Päihteiden käyttö on jokaisen oma asia... vai onko?

Esimerkiksi...

- Alkoholinkäytön kustannukset yhteiskunnalle ovat vuosittain satoja miljoonia (sairauksien ja tapaturmien hoito, ilkivalta > verot nousevat)
- Rikollisuus lisääntyy > vakuutusmaksut nousevat, yleinen turvallisuus lisääntyy
- Alkoholit on työikäisten yleisin kuolinsyy
- Kuolemaan johtavista liikenneonnettomuuksista joka neljännessä on osallisena rattijuoppo

Totta vai tarua?

Jo yhdestä Kannabiskokeilusta voi jäädä pysyviä haittoja

TOTTA:

- Tutkimusten mukaan kannabis lisää akuuttia psykoosin riskiä sekä pitkäaikaisempia seurauksia, kuten skitsofreniaa.
- Kannabispsykoosiin voi sairastua jo yhden kokeilukerran jälkeen
- Kannabiksen käyttö on rikos

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITON
Vastuuohjelma-Suomen piti!

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

Miten kannabiksen käyttö saattaa vaikuttaa opiskeluun?

- **Vaikutukset oppimiseen:**
- Kannabis heikentää oppimiskykyä, lyhytkestoista muistia ja keskittymiskykyä.
- Kannabiksen käyttö aiheuttaa oppimiskyvyssä häiriöitä, jotka ovat todettavissa päihtymystilan jälkeenkin.
- Käyttö on yhteydessä myös toimintakyvyn jumittamiseen.
- Motivaation häviäminen
- **Kannabiksen käyttö on rikos** ja käyttäjä voi saada rikosrekisterin...

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITON
Vastuuohjelma-Suomen piti!

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

Miten merkintä rikosrekisterissä voi vaikuttaa omaan tulevaisuuteen?

- Saattaa estää joihinkin opiskelu – ja työpaikkoihin pääsyn
- Saattaa menettää ajoluvan tai voi pitkittää ajokortin saantia.
- Voi menettää opiskelu tai työpaikan (esim. työturvallisuus)
- Saattaa vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin (esim. seurustelukumppanin menettäminen)

Miten kannabiksen käyttö saattaa vaikuttaa seurusteluun?

- Kannabiksen käyttäjän aika ja rahat kuluvat kannabikseen, eivät seurustelukumppaniin
- Vaikutukset seksuaaliterveyteen: esim. seksuaalinen halukkuus vähenee
- Motivaation häviäminen, esim. sosiaalisten kontaktien välttely
- Vaikutukset mielenterveyteen näkyvät myös seurustelussa

Miten päihteiden käyttö voi vaikuttaa työelämään?

- Työturvallisuus saattaa vaarantua
- Vaikutus työpaikan ilmapiiriin esimerkiksi sen kautta, että muut joutuvat hoitamaan poissa olevan töitä
- Saattaa menettää työn
- Krapulan huonot seuraukset:
 - Pommiin nukkuminen
 - väsymys
 - rattijuopumus

Laki alkoholukon käytöstä koulu- ja päivähoitokuljetuksissa 10.12.2010/1110

Jos kuljetuksen järjestää kunta, kuntayhtymä, koulu tai laitos tilausliikenteenä ja kuljetukseen saadaan kunnan tai valtion tukea, alkoholukon hyväksymisestä liikenteeseen annettun lain ([1109/2010](#)) [1 §:ssä](#) tarkoitettua alkoholukolla varustettua ajoneuvoa on käytettävä:

- 1) esiopetukseen, perusopetukseen ja lisäopetukseen osallistuvien oppilaiden kuljetuksissa;
 - 2) toisen asteen koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden kuljetuksissa;
ja
 - 3) päivähoitokuljetuksissa.
- Rattijuopumukseen syyllistyneille tarkoitettua valvotusta ajo-oikeudesta säädetään erikseen.

TURKU SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

Netti ja päihteet

- **Keskustelupalstalla nimimerkki ”kokemusta on” kirjoittaa ekstaasin olevan täysin vaaraton huumausaine, mitä ajattelet?**

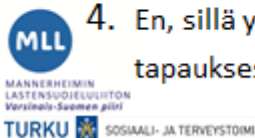
1. Onhan sen oltava totta, kun kerran kirjoittajalla on kokemusta asiasta!
2. Pitäisköhän vielä miettiä, vaikka aika luotettavalta kyllä kuulostaa..?
3. Keskustelupalstallahan kuka vaan voi kirjoittaa mitä vaan, toihan voi olla vaikka joku diileri eli hankin tietoa luotettavammasta lähteestä!

Netti ja päihteet

- **Otit kuvia kaverisi bileissä viime viikonloppuna. Voitko laittaa kuvat Facebookiin?**

1. Joo, jos kysyn bileiden järjestäjältä luvan.
2. Joo, jos kysyn kaikilta kuvissa olijoilta luvan. Ja lisäksi bileiden järjestäjältä.
3. Tottakai, sillä tekijänoikeus on aina kuvaajalla ja voin tehdä kuvilla mitä haluan.
4. En, sillä yksityistilaisuudessa otettuja kuvia ei saa missään tapauksessa esittää julkisesti.

(lähde: MLL/nuorotnetti/Minä ja media)

Netti ja päihteet

- **Minna kuulee kaveriltaan, että puolittutu Jasu laittanut Minnan vähäpukeisen Facebook-profiilikuvan koneensa taustakuvaksi. Minna raivostuu. Mitä hän voi tehdä?**
 1. Soittaa poliisille, sillä Jasu on tehnyt rikoksen.
 2. Pyytää Jasua vaihtamaan taustakuvaa, vaikka teko ei sinällään olekaan väärin eikä laitonta.
 3. Miettiä jatkossa tarkemmin, millaisia kuvia nettiin kannattaa laittaa.

Netti ja päihteet

(Kontturi 2012)

- Millainen mielikuva kuvien henkilöistä saattaa syntyä esimerkiksi työnantajalle?
- Työnantajat saattavat googlata uudet työnhakijat
- Nettiin kerran laitettua kuvaa ei välttämättä saa koskaan enää pois

Tehtävä:

Mieti...

...millaisen tulevaisuuden
itsellesi haluat?

Kiitos!

Päihdetietoa ja - taitoa koulutusleiri

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.

Mitä ovat päihteet?

- Alkoholi
- Tupakkatuotteet
- Lääkkeiden väärinkäyttö
- Impattavat aineet
- Dopingaineet
- Huumausaineet

Miksi jotkut käyttävät päihteitä?

Esimerkiksi:

- Halu saada pää sekaisin
- Osa hauskanpitoa, juhlia ja bilettämistä
- Kaverit käyttävät/osa yhdessäoloa
- Kokeilunhalu / uteliaisuus
- Median mallit
- Huolet, murheet
- Huono itsetunto

Entä, miksi ei?

- Tietää riskit
- Kaveripiirissä ei käytetä
- Harrastus
- Ei vain halua
- Elämänkatsomus
- Tiukat rajat
- Muuta tekemistä
- hyvä itsetunto, arvot..

Fyysinen riippuvuus

- Elimistö on mukautunut riippuvuutta aiheuttavaan aineeseen ja tarvitsee sitä normaalin olotilan saavuttamiseen
- Vieroitusoireet voivat olla esimerkiksi: Vapinaa, hermostuneisuutta, ärtyneisyyttä, vapinaa, kuumeilua, kouristuksia, unettomuutta..

(Lähde: irtihuumeista.fi)

Psyykkinen riippuvuus

”Tapa hakea pikatydytystä tai pakokeinoa vaikeista asioista”

- Opitut mielihyvän kokemukset päihteestä
- Aineen puute aiheuttaa heikkouden tunteen
- Arvomaailman muuttuminen usein riippuvuutta tukeväksi ja vahvistavaksi

(Lähteet: irtihuumeista.fi, nettineuvo.fi)

Sosiaalinen riippuvuus

- Päihteiden käyttöä tietyssä ryhmässä (kaveripiirin vaikutus)
- Yhteenkuuluvaisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunne
- Seurauksena mahdollisesti ryhmän salaisuudet, velkojen painostus ja sitoutuminen aineiden välittämiseen
- Ilmenee usein jo ennen muiden riippuvuuksien syntymistä

(Lähteet: Irtihumeista.fi, nettineuvo.fi)

Päihteidenkäytön vaikutukset muihin

Päihteidenkäytöstä sanotaan usein, että se on jokaisen oma asia
= taustalla ajatus siitä, että jokaisella on oikeus päättää itse omista asioistaan

Kuitenkin aiheuttaa tapaturmia, on ongelma monessa perheessä, vaikuttaa ylipäänsä ympäristöön...

(MLL 2011)

Päihteidenkäytön vaikutukset muihin...

- Suomalaisista 23% on kärsinyt vanhempiensa alkoholinkäytöstä ainakin jonkinasteisesti
- Perhejuhlissa 45% suomalaisista on kokenut aikuisten alkoholinkäytöstä koituneen haittaa
- Alkoholinkäytön kustannukset yhteiskunnalle ovat vuosittain satoja miljoonia
- Rikollisuus lisääntyy > vakuutusmaksut nousevat, yleinen turvattomuus lisääntyy
- Alkoholit on työikäisten yleisin kuolinsyy
- Kuolemaan johtavista liikenneonnettomuuksista joka neljännessä on osallisena rattijuoppo

Päihteidenkäytön mahdollisia seurauksia käyttäjälle...

- Mokailu
- Ongelmat ihmissuhteissa: riidat, pettäminen..
- Tappelut, rötöstely, ilkivalta > rikosseuraamukset, korvaukset
- "Ajattelemattomat seksisuhteet" > sukupuolitaudit, ei toivottu raskaus
- Maine saattaa mennä
- Vahvempien aineiden kokeilu

Päihteidenkäytön mahdollisia seurauksia käyttäjälle...

- Muiden terveyden / hengen riskeeraaminen
- Ongelmat töissä
- Tapaturmat, myrkytykset
- Masennus
- Riippuvuus
- Monet sairaudet
- Kuolema
- Jne. Jne. Jne.

Päihteet ja työelämä

- Saattaa estää työelämään pääsyn tain saattaa menettää työn
- Vaarantaa työturvallisuuden
- Taloudelliset haitat työpaikalle (sairaspoissaolot, tehottomuus)
- Ristiriidat työyhteisössä
- Krapulan huonot seuraukset:
Pommiin nukkuminen, väsymys, rattijuopumus huom!
alkolukko

Laki alkolukon käytöstä koulu- ja päivähoitokuljetuksissa 10.12.2010/1110

Jos kuljetuksen järjestää kunta, kuntayhtymä, koulu tai laitos tilausliikenteenä ja kuljetukseen saadaan kunnan tai valtion tukea, alkolukon hyväksymisestä liikenteeseen annetun lain ([1109/2010](#)) 1 §:ssä tarkoitettua alkolukolla varustettua ajoneuvoa on käytettävä:

- 1) esiopetukseen, perusopetukseen ja lisäopetukseen osallistuvien oppilaiden kuljetuksissa;
 - 2) toisen asteen koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden kuljetuksissa;
ja
 - 3) päivähoitokuljetuksissa.
- Rattijuopumukseen syyllistyneille tarkoitettu valvotusta ajo-oikeudesta säädetään erikseen.

Netti ja päihteet

- Tarjolla paljon ”väärää” tietoa > tarkista aina lähde
- Millaisen kuvan itsestäsi annat?
Esim. Profiilikuvat, tykkäämiset, ryhmät
- Liika avoimuus omilla sivuilla esim. kotibileet
- Huom! Työnantajat googlaavat usein työnhakijansa!

Kiitos!

Koulutuksen palautelomake

turku SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

Terveyden edistämisen yksikkö

Päihdetietoa ja -taitoa koulutus

PALAUTEKYSELY

Oppilaitos: _____ tyttö () poika ()

*Taustatiedot ovat vain kouluttajien ja vastaajan omaan käyttöön, yksittäisen henkilöiden vastaukset tai henkilöllisyys eivät tule esiin julkisesti. Vastaukset ovat luottamuksellisia. Voit vastata huoletta rehellisesti oman tuntemuksesi mukaan.

1. Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit koulutukselle kokonaisuudessaan?

2. Mikä oli parasta koulutuksessa?

3. Entä huonointa?

4. Miten koulutusta voisi mielestäsi parantaa ja kehittää jatkossa?

5. Mitkä olivat kolme tärkeintä asiaa, jotka opit koulutuksen aikana?

6. Mieti omaa suhtautumistasi päihteisiin (päihteet= tupakka, alkoholi, huumeet)

Vaikuttko oppitunti suhtautumiseesi päihteisiin ja päihteiden käyttäjiin? 1) Kyllä 2) Ei

Jos vastasit kyllä, niin millä tavoin?

Kiitos vastauksestasi!